

Anmäldes och bordlades Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 4, i anledning af återremiss i vissa delar af Betänkandet N:o 2, angående allmänna bevillningen.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{4}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 5 April 1871.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

I anseende till Herr Grefvens och Talmannens frånvaro fördes ordet af Herr vice Talmannen.

Justerades protokollet för den 22 dennes.

Herr vice Talmannen tillkännagaf, att han, vid erhållet företräde hos Hans Maj:t Konungen, fullgjort det honom af Kammaren lemnade uppdrag att för Hans Maj:t betyga Kammarens varma deltagande i den hårdt pröfvande sorg, som drabbat Hans Maj:t, konungahuset och de förenade rikena genom Hennes Maj:t Drottningens dödliga frånfälle.

Vid ånyo skedd föredragning af Konstitutions-Utskottets den 1 och 3 dennes bordlagda Utlåtande N:o 5, angående väckt motion om ändring af 31 § Regeringsformen och 13 § Riksdags-ordningen; antog

Kammaren det af Utskottet framställda förslag till ändringar i Riksdags-ordningen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 1 och 3 dennes bordlagda Utlåtande N:o 41 b, i fråga om upphörande af tackjernstionde och andra tackjernsafgifter.

Härvid anmälde sig och yttrade

Herr von Ehrenheim: Då särskilda motioner blifvit väckta angående Nyeds bergslag samt förhållandet med Gunnilbo och Heds socknar i Skinnskattebergs bergslag är väsendtligen lika med Nyeds, får jag anhålla, att Kammaren behagade besluta, att detta betänkanke föredrages i den ordning, att Kammaren fattar sitt beslut angående hvad Utskottet föreslagit med öppen rätt att särskildt besluta angående Nyeds bergslag samt Gunnilbo och Heds socknar.

Häri instämde Herr Hammarhjelm.

Sedan öfverläggningen om sättet för utlåtandets föredragning förklarats slutad, gjordes proposition på bifall till det af Herr von Ehrenheim i berörda hänseende framställda förslag och besvarades med ja.

Till följd häraf företogs nu till afgörande

Utskottets å sid. 17 och 18 gjorda hemställan, med undantag af frågan om Nyeds bergslags samt Gunnilbo och Heds socknars beskattning eller rotering.

Herr Montgomery-Cederhielm: Då jag vid föregående riksdagar deltagit i behandlingen af denna fråga, anhåller jag att äfven nu få derom yttra några ord. När frågan först förekom på grund af Kongl. Maj:ts proposition vid 1869 års riksdag, grundades den Kongl. propositionen på en fullständig och sakrik utredning af Kongl. Kammar- och Kommers-kollegierna. Genom denna utredning visades dels det önskvärda deruti, att tackjernstionden måtte upphöra, dels huru detta på rättslig grund skulle kunna ske eller huru, då tackjernstionden borttogs, å andra sidan de bergslager, som utgjort den, skulle påläggas räntor och rotering, hvarifrån de förut emot tackjernstiondens utgörande varit befriade. Detta sätt var det som framställdes för frågans lösning på rättskäl, och denna synpunkt har äfven blifvit erkänd af de tvänne sednaste Riksdagarnes Stats-Utskott samt tillika af innevarande Riksdags Stats-Utskott, som säger "att det svårigen kan förnekas att, derest frågan betraktas endast ur strängt rättslig synpunkt, man icke gerna kan finna frågans lösning på annan väg än den, som anvisas uti Kongl. Maj:ts till 1869 års Riksdag aflättna nådiga proposition i ämnet jemte Stats-Utskottets vid

de tvänne sednaste riksdagarne i hufvudsaklig öfverensstämmelse dermed afgifna utlåtanden“. Detta sätt för frågans lösning, som förut af Stats-Utskottet föreslagits, har dock icke lyckats vinna Kamrarnes bifall, utan har vid båda de föregående riksdagarne förkastats, med en vid sednaste riksdag tydligen uttalad åsigt hos denna Kamraren, att beräkningen af de förmåner, bergslagerna haft sig förunnade, samt af det vederlag, de derfor borde lemna, borde ske efter lindrigare grunder än kollegierna föreslagit, eller, med andra ord, att man med frångående af den stränga rättsliga grunden borde göra några eftergifter. För min del anser jag den princip, som gjorde sig gällande i Kongl. Maj:ts proposition vid 1869 års riksdag, vara den rätta och jag frångår ej heller denna åsigt, men, då tvänne föregående riksdagar beslutat i olikhet dermed, anser jag, att man för en praktisk lösning af frågan icke längre kan hålla på den rättsliga sidan af saken utan att man måste gifva sig in på eftergifter, om man skall vinna det hufvudsakliga mål, som alla eftersträfva, eller tackjernstiondens upphörande. Denna fråga är af så stor vikt för hela landet, att frågan, om statsverket i vederlag för tackjernstionden skall erhålla en större eller mindre summa, som dock i alla händelser blir ganska obetydlig, bör anses komma i andra rummet. Vid sådant förhållande har jag ansett mig böra öfvergå på den åsigten, att några eftergifter böra göras, men, då jag det gjort, får jag tillika nämna, att jag anser Kongl. Maj:ts proposition vara att föredraga framför Stats-Utskottets förslag. Då man beslutat sig för att göra eftergifter, är närmaste frågan, huru mycket man bör efterskänka, och då jag anser, att, när man vill vara frikostig och gifva en skänk, detta bör ske på det sätt, att den som erhåller gåtvan får nytta deraf, synes mig Kongl. Maj:ts förslag hafva ett bestämdt företräde framför Utskottets. Till följd af det beslut, som Kamraren nyss fattat, att dela på propositionerna och särskildt besluta i afseende å Nyeds bergslag samt Gunnilbo och Heds socknar, märkes icke så tydligt det företräde, som Kongl. Maj:ts förslag eger framför Utskottets, som om hela frågan behandlades i ett sammanhang, men förhållandet är att redan genom ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition komma vissa bergslager att betala mer än hvad nu från dessa bergslager, genom tackjernstionden, utgår, och genom ett bifall till Utskottets förslag kommer detta förhållande att för bergslagerna blifva ännu mer ofördelaktigt. Dessutom anser jag, att Kongl. Maj:ts förslag eger företräde framför Utskottets äfven i det hänseende att Utskottet sjelft synes hysa farhåga för att genom dess förslag skulle kunna uppstå någon orättvisa, i det att Utskottet föreslagit, att Riksdagen vid anmälan af sitt beslut måtte i underdånighet hos Kongl. Maj:t anhålla, att, derest vid de af Riksdagen bestämda skyldigheternas påförande någon ytterligare hindring skulle i särskilda fall visa sig af omständigheterna påkallad, Kongl. Maj:t behagade derom till Riksdagen göra nådig framställning. Detta synes utvisa, att Utskottet sjelft tvekar, huruvida dess förslag är fullt utförbart eller om icke ytterligare hindringar i den ränta, som Utskottet föreslagit till påläggande, böra göras och mig synes, att en sådan tveksamhet angående ett förslags riktighet och rättvisa är ett stort fel i detsamma. På

dessas skäl och för undvikande af de olägenheter, som synas mig vidlåda Utskottets förslag, får jag anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Odelberg: Jag delar såväl Utskottets som den föregående värde talarens åsigt, att tackjernstionden bör så snart som möjligt afskaffas, men i afseende å det vederlag, som därför bör lemnas af bergslagen, skiljer jag mig såväl från Utskottet som från den värde talaren.

Mot det att bergslagerna erhållit befrielse från vissa utskylder och allmänna besvär, hafva de åtagit sig vissa andra skyldigheter, hvilka, om de qvarstodo oförminskade, skulle i värde uppgå till vida mera än hvad som fordrats i vederlag för tackjernstionden. Dessa skyldigheter hafva i sednare tider blifvit betydligt förminskade, dels 1846, då kolhandeln frigafs, dels 1854, då tackjernstionden nedsattes till hälften, och dels 1859, då skyldigheten att deltaga i hyttebruk alldeles afskaffades, men ännu qvarstår skyldigheten att, enligt verkställd uppskattning, af hvarje masugns produktion, betala en viss afgift, under namn af tionde, för det tackjern som tillverkas. Denna tackjernstionde har visserligen blifvit nedsatt till hälften, men det är dock att bemärka, att densamma drabbar icke allenast de hyttor och masugnar, som af elder varit anlagda, utan äfven sådana, som nu eller framdeles komma att anläggas.

Då jag föreslår, att det vederlag, som bör utgå från bergslagerna för befrielse ifrån tackjernstionden, skall bestämmas i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts vid 1869 års riksdag aflättna nådiga proposition, fäster jag afseende icke endast å det belopp, som tackjernstionden för närvarande utgör, och som ensamt nära nog motsvarar hela värdet af den ränta och rotering, som i enlighet med Kongl. Kammar- och Kommers-kollegiernas under den 31 December 1867 afgifna underdåniga utlåtande skulle påläggas bergslagerna, utan jag fäster mig hufvudsakligen vid värdet af den frihet, som beredes bergslagernas samtliga jordegare från det tvång och hämmande hinder, hvilket skyldigheten att utgöra tackjernstionde uppställer mot hvarje anläggning af masugn inom bergslagen.

Om man anställer en jämförelse emellan, å ena sidan, dels de fördelar, som tillfalla den nuvarande tillverkaren af tackjern, och dels de fördelar som skulle tillgodokomma samtliga jordegare inom bergslagsorterna derigenom, att de kunde utöfva sin näring fria från en tryckande produktionsskatt, samt å andra sidan det vederlag, som för dessa friheters åtnjutande skulle tillfalla Kronan, kan man icke undgå bemärka att den större fördelen kommer att stadna på bergslagens sida. Jag kan därför icke återhålla min förvåning öfver, att vid såväl denna som föregående riksdagar det mött så mycket motstånd från bergslagernas sida att åtaga sig en billig utgift, hvilken de aldrig kunnat undvika, om de icke varit skyddade bakom sina privilegier. Hvarje eftergift i denna riktning är en skänk af Kronan, och som Kronan icke är i tillfälle att gifva några presenter, hvilka i alla händelser skulle blifva till förfång för andra samhällsklasser, kan jag icke underlåta att yrka afslag å Utskottets samt Kongl.

Maj:ts förslag och påyrka bifall till det förslag, som blifvit framställt i den af mig afgifna reservation och har följande lydelse:

1:o att skyldighet inom privilegierad bergslagsort till utgörande af bergslagstionde äfvensom af skatte- och hyttegälsjern må för de framtiden upphöra, emot det att de förmåner, som dylik ort af Kronan haft sig i egenskap af bergslag förunnade, indragas;

2:o att förändringen må genomföras medelst hufvudsaklig tillämpning af de grunder derför, som Kongl. Kammar- och Kommerskollegierna uti sitt den 31 December 1867 afgifna underdåniga utlåtande föreslagit, dock så att lindring må kunna medgifvas i öfverensstämmelse med de för hemmans förmedling gällande grunder;

3:o att de nya rättsförhållanden, som af denna förändring kunna nu blifva en följd, må komma att inträda med början af år 1872;

4:o att vid anmälan af detta beslut Riksdagen må i underdånighet anhålla att, derest vid de sålunda bestämda skyldigheternas påförande, någon ytterligare lindring skulle i enskilda fall visa sig af omständigheterna påkallad, Kongl. Maj:t täcktes derom till Riksdagen göra nådig framställning.

Jag ber får tillägga, att den sista punkten i mitt förslag tillkommit derföre, att, ehuru af de tabeller, som finnas bifogade Utskottets betänkande, synes, att i bergslagsorterna finnas hemman, hvilka hafva mycket höga värden, så vidt man kan döma om ett hemmans värde af dess taxeringsvärde, det dock, enligt hvad mig blifvit sagdt, läser finnas bergslagshemman af mycket liten jordrymd, samt i följd deraf af mycket lågt värde, och om så är förhållandet synes billigheten fordra, att sådana hemman erhålla lindring från onera, som eljest skulle påläggas dem.

Herr Nordström: Det är nu för tredje gången under de tre sednaste riksdagarne, denna inberäknad, som frågan om tackjernstiondens efterskänkande för de så kallade privilegierade bergslagerna, sedan den redan år 1860 blifvit för masugnar och hyttor *utom* bergslagerna efterskänkt, ånyo framläggas till Riksdagens pröfning och afgörande. En slutlig lösning af denna i så många intressen ingripande fråga är utan tvifvel erforderlig, ty den är i sjelfva verket ej annat än ett förfullständigande af hvad derom i Kongl. förordningen den 20 September 1859, rörande utsträckt frihet för bergshandteringen, allaredan är stadgad. Det hade i denna förordning blifvit bestämdt, att masugnar eller hyttor, stångsjernsbruk, manufakturverk, eller andra inrättningar för tillgodogörande eller förädling af mineralrikets alster, skola för framtiden hänföras till *fabriker*. utan inskränkning i fråga om tillverkningsbelopp eller arbetsmethod, att skyldigheten till blåsnung i hytta eller masugn, som dittills ålegat *bergsmansjorden* (märken väl, mine herrar, bergsmansjorden), skulle upphöra, och dåvarande hyttelag inom bergslagen ej vidare utgöra tvungna föreningar, samt i följd deraf lotter i hyttorna kunna förvärfvas och innehafvas äfven utan sammanhang med *bergsmansjord*; men på samma gång fastställdes ock att vid hvad sålunda angående utsträckt frihet för jernstillverkning stadgats skulle vara *fästadt det förbehåll, att vederbörande inom bergslag, som af nämnda frihet ville sig*

begagna, skola vara underkastade den inskränkning i bergsmansfriheterna, som i behörig ordning varder bestämd.

Häri genom och i förening med den redan tidigare, eller år 1846, utfärdade förordningen om fri kolhandel förändrades fullständigt det äldre ekonomiska systemet i afseende å bergsnäringsens bedrivande; men det dervid fastade *förbehåll* utvisade tillika på det klaraste, att de åt bergshandteringen eiter det äldre systemet i äldre tider förunnade friheter skulle äfvenså, såsom en följd af det nya systemet, vara underkastade den inskränkning och förändring, som framdeles komme att bestämmas. Detta var alldeles naturligt. När staten, på goda och fullkomligt välgrundade skäl, fann sig ändtligen böra afstå från den omedelbara ledning af bergshandteringen, han dittills utöfvat och med hvarjehanda friheter af realnatur trott sig böra understödja, och äfven denna för vårt land så viktiga näringsgren öfverlemnades åt sina egna idkares omsorger med rätt att dervid efter egen pröfning handla, måste äfven de gamla reala friheterna förfalla och jemlikhet i afseende å jordbeskattning äfven för de trakter inom landet, der bergshandteringen dittills ansetts utgöra hufvudsak och jordbruket relativt bisak, det vill säga bergslagerna, åter införas.

Det var ook sålunda Regeringen uppiättade saken, då hon år 1869 inför Riksdagen framlade sitt första förslag till grundrättas påförande å hemmanen inom de gamla bergslagerna, samt deras rotering för knektehåll, *mot det att tackjernstiondeafgiften*, den enda skatt af real natur (förutom skattejern och hyttegälsjern på åtskilliga orter), som bergslagshemmanen enligt regeln (undantagen bilda ej regeln) dittills hade att utgöra, *skulle för framtiden upphöra*. Enligt detta förslag, som på väl utvecklade grunder af den Riksdagens Stats-Utskott tillstyrktes (Bet. N:o 82) att varda af Riksdagen godkändt, skulle hvarje lägenhet inom privilegierad bergslagsort, som i sin egenkap att tillhöra tackjernsbergslag åtnjöt någon frihet för ränta eller rotering, eller bådadera, på ofvannämnda vilkor och i de fall, som vederborde, åsättas de skyldigheter härutinnan, som finnes med författningarne öfverensstämma, och detta gälla äfven för Nyed i Werm-lands län och Gunnilbo och Heds socknar i Westmanland. *En* ändring i afseende å allt detta föreslogs likväl af 1869 års Stats-Utskott, nemligen i hvad Nyed, Gunnilbo och Hed angick.

Vi torde alla ännu mycket väl erinra oss, hvilket häftigt motstånd detta förslag då i denna Kammare väckte och huruledes det här och i Andra Kammaren, trots rättvisan i dess grunder, förkastades till och med utan framläggande af något mottförslag. Vid 1870 års riksdag förekom denna fråga ånyo i följd af derom väckt enskild motion af Herr C. F. Wærn, då ännu endast riksdagsman för Göteborg, och gick hans motion ut uppå, att tackjernstiondeafgiften, som redan år 1860 blifvit afskaffad för masugnar och hyttor *utom* bergslag, nu äfven skulle afskaffas för sådana verk *inom* bergslag, oafsedt om omständigheterna finnes medgifva, att påföra de sednare någon annan beskattning i stället eller icke. Stats-Utskottet år 1870 vidhöll emellertid (Bet. N:o 58) i allo deremot det betänkande, detsamma år 1869 afgaf; men äfven nu blef detta betänkande, ehuru med endast fyra rösters pluralitet, i denna Kammare afslaget och i stället beslöts.

att i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla om förslag till lindrigare grunder för en beskattning, i stället för tackjernstionde, af hemmanen inom bergslagera. Att en annan beskattning å ifrågasvarande hemman till ersättning för tackjernstionden var af sjelfva rättsjemlikheten påkallad, hade således äfven pluraliteten i denna Kammare då erkänt, och hvad den egentligen nu ville var lindrigare beskattningsgrunder.

Tages nu deremot i öfvervägande innehållet af det statsrådsprotokoll för den 9 nästförlidne Januari, som åtföljde Regeringens till denna Riksdag i ämnet aflättna proposition och hvori nuvarande Chefens för Finans-departementet, Herr Wærns, rådslag i frågan äro upptagna, hvad finner man då der? Först en i mycket allmänna satser hållen, i saken just intet bevisande framställning af den mindre fördelaktiga position, hvori för det närvarande bergshandteringen i synnerhet inom bergslagen skulle befinna sig, och huru nyttigt och godt det för densamma vore, att med understöd och hjälp, särdeles genom skattelättnad, varda hugnad. — en framställning, som, i förbigående sagdt, på lika beskaffade skäl, lika väl kunde om jordbruksnäringen och andra våra näringsgrenar uppdragas, samt vidare ett i sådant afseende afgifvet förslag af det innehåll. *„att hyttorna inom bergslag må från utgörande af tackjernstionde (samt skattejern och hyttegälsjern. der dessa utgå) befrias, utan att de räntor, hvilka en gång inom bergslagera upphört, åter påföras, och att hemman och lägenheter uti de bergslager, som icke redan äro underkastade ordinarie rotering, skola efter de rotetal, till hvilka de äro extra roterade, underkastas rotevakans-afgifter till hälften mot annan roterad jord i samma län“.*

Jemföres detta förslag, hvilket nu blifvit Riksdagen till pröfning förelagd, med det ofvan omförmälda, som år 1869, i följd af förbehållet i 1859 års förordning om utvidgad frihet för bergshandteringen, af Regeringen framlades, torde man väl knappt kunna befria sig ifrån en känsla af allvarlig öfverraskning och förundran öfver den så märkvärdiga olikheten i hvarderas syftning. Enligt förslaget af år 1869 skulle, mot befrielse från tackjernstionde och från den dittills *bergsmansjorden* åliggande skyldigheten till blåsning i hytta eller masugn, *hvarje lägenhet* inom bergslagera, som åtnjöt någon frihet för ränta eller rotering, eller *bådadera*, åsättas de skyldigheter härutinnan, som med författningarne öfvererensstämde; enligt nu föreliggande förslag deremot skulle dessa hemman och lägenheter fullständigt och *utan något slags ersättning* i andra, inom landslagera efter der gällande skattläggningsmetoder påförda räntor, befrias från sina bergsmansjords-skyldigheter, och endast vidkännas rotering till hälften mot annan jord i samma län, men ej in natura, utan blott i vakans-afgifter.

Tolf år hafva förgått, sedan hela det äldre ekonomiska systemet för bergshandteringsens bedrivande upphäfdes och en i alla afseenden utsträckt frihet dervid genom 1859 års förordning medgafs. Den gamla skilnaden emellan *bergslag* och *landslag* upphörde ock i sjelfva verket i och med detsamma och dermed ärven grundmotivet för de friheter, eller särskildheter i afseende å beskattning, som dittills varit *bergslagera* förunnade. Det var ock från denna synpunkt,

Regeringen utgick redan år 1859, då hon vid det då införda *nya* systemet fästade det uttryckliga *förbehåll*, att bergslagshemmanen skulle vara underkastade den inskränkning i sina äldre friheter, som i sin ordning komme att bestämmas; och likaledes från samma synpunkt utgick hon vid framläggande af sitt förslag år 1869. *Bergslagerna* hade upphört att såsom sådana existera; de skulle derföre ock i afseende å beskattning ställas i samma förhållande som *landslagerna*, dock så, att äfven särskilda, speciela förhållanden inom ett eller annat bland de förra skulle få tillgodonjuta sin tillståndiga rätt. Sedan dess hafva två år förlupit, och Regeringen kastar nu, såsom vi funnit, hela sitt första förslag öfver bord. Hvarför? Inga på saken inverkan nya förhållanden hafva under tiden inträffat. Rättsgrunden och rättsjemlikhetens kraf äro oförändradt desamma, och sjelfva konjunkturerna för bergshandteringen antagas åter gestalta sig till ett bättre. Hvarifrån då denna utomordentliga omkastning i åsigtter från Regeringens sida, hvarifrån denna stora *inkonsequens*?

En öfverraskande inkonsequens är det utan tvifvel; men intet bidrager så till rubbning af det förtroende, den högsta administrationen i samhället under alla förhållanden bör vinnlägga sig om att stadga och bibehålla, som inkonsequenser i åtgärder och beslut, särdeles om, vid tillämpning af gällande stadganden, vissa intressen skulle gynnas på bekostnad af andra och *rättsjemlikheten* få vika för så kallade billighetsskäl, som, derest de icke på det klaraste till sin grund och oefftergiftighet utredas, vanligen framstå endast såsom yttringar af mer eller mindre välvilligt godtycke. En sådan bevisande utredning saknar man dock i förslaget.

Och hvad är det nu, som utan något slags ersättning komme att till de förra bergslagshemmanen efterskänkas, derest Regeringens nu föreliggande förslag blefve godkändt och antaget? Hvarken mer eller mindre, efter mitt omdöme, än *sjelfva grundrönten* å dessa hemman eller vederlaget derför. Det kan icke vara någon af denna Kammares högtärade Herrar ledamöter obekant, att, när för mer än tvåhundra år tillbaka, sedan Kronans *bergsregale* vunnit stadga, bergshandteringen begynte göras till föremål för en speciel ekonomisk reglementering och *bergs slag* i sådant afseende inrättades, den grundsats dervid allt mer utbildades, att, som bergsnäringen inom dessa trakter borde vara hufvudsak, hemmanen och lägenheterna derstädes borde befrias från den tidens grundrönten och i stället uti tackjern efter den med bergsregalet sammanhängande tionderäkningen erlägga skatten. Stadganden derom finnas redan från 1580-talet och 1608 och fastställdes ytterligare i Jernbergslags-ordningen af år 1649. Denna tiondeafgift betraktades dock icke såsom en egentlig näringskatt, utan fästades vid jorden såsom ett reale, en jordskatt. Ur denna synpunkt är det ock fullt förklarligt, hvarför den föreskrift uppställdes och på det strängaste vidmakthölls, att hvarje hemman och lägenhet i bergslagerna skulle vara indelad på och tillhöra ett *hyttelag*. När hyttelaget erlade sin tiondeafgift för året, var den ock derigenom pro rata parte erlagd för hvarje till hyttelaget hörande jordlägenhet. Derför talas det ock ännu i sjelfva

1859 års oftanämnda förordning, fullkomligt sakenligt, om "den skyldighet till blåsning i hytta eller masugn, som hittills ålegat *bergsmansjorden*", och således icke bergsmännen för deras personer. Härtill kommer, att äfven *roteringen* är ett på jorden lagdt *real-onus*, och då Regeringen nu föreslår half rotering att påföras bergslagerna, måste det väl vara *jorden* hon afser, hvadan det åtminstone för mig är, vid sådant förhållande, klart, att tackjernstionden efter hithörande stadgars egen uppfattning är en grundränta eller vederlag därför, utgående i den persedel, som utgjorde ortens hufvudprodukt. Betraktas frågan ur denna, efter mitt omdöme, rätta synpunkt, blir det ock klart, att efterskänkande utan allt vederlag af tackjernstionden m. m. åt hemman och lägenheter inom bergslagerna i själfva verket innefattar ett eftergifvande af grundräntorna å samma lägenheter. De undantagsförhållanden i dessa afseenden, som på olika sätt i ett eller annat bergslag må ega rum, förnekas dock härigenom icke; det är om det normala, om själfva grundsatsen jag nu talar.

Jag upprepar således, att det vore själfva grundräntorna, eller de nu i tackjern utgående vederlagen därför, som genom bifall till Regeringens nu framlagda förslag i ämnet skulle komma att *utan något motsvarande vederlag* efterskänkas åt hemmanen och lägenheterna inom de bygder, som hittills varit bergslag. Men har man ock väl betänkt, hvilka följder, som, oafsedt minskad statsinkomst, häraf kunde uppkomma? Om de trakter inom landet, som tillföre varit bergslag, men upphört såsom sådana och numera blifvit lagda under landslagsskatt, uppträdde med anspråk på befrielse derifrån och på åtnjutande för framtiden af samma förmåner, som Regeringens förslag nu vill bereda hemman och lägenheter i de ända till 1859 qvarstående bergslagen, hvad skulle man kunna mot dem invända? Visserligen det förhållande eller det faktum, att de ej mera äro bergslag; men svaret skulle dock ej kunna med rättsjemlikheten förenas. Har man vidare betänkt att, sedan man begynt att utan vederlag eller lösen efterskänka grundräntorna, eller vederlagen därför, åt hemmanen i bergslagerna, man i väsendtlig mån beröfvat sig själf styrkan af de rättsgrunder, på hvilka eftergift utan aflösning af grundräntorna inom *landslagerna*, eller hela det öfriga riket, kunde vägras? och likväl pågå just i den tid, som är, väldiga agitationer i sådan syftning inom landet. Och slutligen, om de bygder, som hittills varit bergslager, nu komme att befrias från grundräntorna, medan i hela det öfriga landet dessa grundräntor förblefve qvarstående, så skulle man derigenom åter skapa ett nytt slag af skattefri eller privilegierad jord, tvärtemot de nu mera allmänt erkända grundsatter, som vilja att äfven den äldre privilegierade eller skattefria jorden bör försvinna, med förbehåll likväl, att det sker på ett sätt, som icke gör intrång på enskild mans rätt. Allt detta synes man vid afgifvande af sitt ifrågavarande förslag icke hafva väl betänkt: Chefen för Finans-departementet har haft bergsnäringens intressen närmast för ögonen och dervid förbisett förslaget inverkingar äfven på hela det öfriga landets. Därföre kommer jag för min del ej att rösta därför.

Hvad angår Stats-Utskottets i frågan afgifna betänkande, har det väl i någon större mån sökt bevara rättsjemlikhetens grundsatser i denna viktiga angelägenhet, då det tillstyrkt att, mot befrielse för framtiden från utgörande af tackjernstionde, skattejern m. m., hemman och lägenheter inom bergslag, som i sådan egenskap åtnjuta någon räntefrihet, ej allenast måtte, i likhet med Regeringens förslag, underkastas rotering, dock endast för vakansafgifter, *till hälften* mot annan jord i samma län, så vida de ej allaredan fått sig ordinarie rotering ålagd, utan ock få sig påförda, likväl endast *till hälften*, de grundräntor och skyldigheter, som med författningarne öfverensstämma: men detta *till hälften* i hvardera afseendet, hvarpå grundas det? icke på författningarne, icke på någon eljest genomförd utredning af särskildt härutinnan verkande skäl, utan egentligen endast derpå, att Utskottet funnit det så vara billigt, medan det likväl derjemte erkänner, att, "om frågan betraktas ur strängt rättslig synpunkt, man icke gerna kan finna frågans lösning på annan väg, än den, som anvisas i Kongl. Maj:ts till 1869 års Riksdag aflåtna nådiga proposition i ämnet, samt Stats-Utskottets vid de två sednaste riksdagarne i hufvudsaklig öfverensstämmelse dermed afgifna utlåtanden". Men om man, efter att hafva läst denna Stats-Utskottets bekännelse, och äfven för egen del sökt bilda för sig ett omdöme om saken, icke kan finna sig uti att vara billig på *rättvisans* bekostnad, torde man hållas ursäktad, om man ej heller kan sluta sig till Stats-Utskottets sednaste, från dess förra så väsendtligen afvikande utlåtande och tillstyrkande i ämnet.

Kastar man derefter blicken på de reservationer, som åtfölja utlåtandet, träffas der ett förslag, som, efter hvad mig synes, på ett lämpligt sätt söker förena rättvisans och billighetens fordringar uti ifrågavarande afseenden. Understödd af åtskilliga andra bland Utskottets ledamöter, har Herr Odelberg föreslagit, att skyldigheten att inom bergslagsorterna utgöra tackjernstionde, skattejern m. m. må för framtiden upphöra, mot det att de friheter och förmåner, som dylik ort haft sig i egenskap af bergslag förunnade, varda indragna, att förändringen må genomföras med hufvudsaklig tillämpning af de år 1867 af Kammar- och Kommers-kollegierna föreslagna grunder, dock att lindring må kunna medgifvas i enlighet med de för hemmans förmedling gällande stadganden, och att särskildt hos Kongl. Maj:t måtte hemställas att, derest vid de sålunda bestämda skyldigheternas påförande någon ytterligare lindring i enskilda fall visade sig vara af omständigheterna påkallad, framställning derom måtte till Riksdagen afgifvas. Detta förslag öfverensstämmer i hufvudsak med Regeringens förslag af år 1869, och förfar man vid lösningen af denna ömtåliga fråga på nu omförmälda sätt, skall man utan tvifvel säkrast komma till det rätta. Man måste känna det på gällande stadgar grundade rätta, för att kunna pröfva huru långt i hvarje fall billigheten må få gå, för att ej rättsjemlikheten må kränkas. För min del hemställer jag att Herr Odelbergs förslag måtte antagas.

Herr Brusewitz: En talare har sagt, att här vore fråga om att

skänka bort en grundskatt. Med anledning häraf ber jag få förklara, att, enligt min åsigt, tackjernstionden icke utgör någon grundskatt. Till en sådan skatts natur brukar nemligen höra, att den alltid skall vara lika och utgå af samma personer eller samma jord. Så är icke förhållandet med tackjernstionden. Denna utgår nemligen i mån af den quantitet tackjern, som tillverkas, och är således större det ena året än det andra, hvarföre den icke torde kunna hänföras till grundskatt. De friheter åter, som bergslagen åtnjutit sedan den fått tackjernstionde sig ålagd, äro friheten från grundskatt.

Man har också sagt, att den utredning, som af Kammar- och Kommers-kollegierna blifvit gjord, vore den enda grund hvarefter dessa förhållanden kunde regleras. Detta påstående skulle ega sin riktighet, om förhållandena ännu vore sådana, som när dessa friheter lemnades åt bergslagen, nemligen att hemmanen och hyttorna vore förenade i samma hand, men under tiden har bandet emellan hemmanen och hyttorna blifvit sprängdt, så att de personer, som skulle få tillgodonjuta eftergiften, icke äro desamma, som de hvilka skulle drabbas af vederlaget derför, hvilket naturligtvis vore en orättvisa. Derjemte bör man taga i betraktande, att egarne till hyttorna i allmänhet äro personer i en bättre samhällsställning än jordegarne; och jag tror att det skulle smaka ganska bittert för de förra att emottaga en eftergift, som de sednare fingo betala.

Några yttranden af föregående talare tyckas antyda derpå, som skulle bergslagen vara befriade från alla grundskatter, men så är ingalunda förhållandet, ty utaf den tabell, som åtföljer Utskottsberäkningens, inhemtas, att af bergslagerna nu utgående grundskatter utgöra årligen ett belopp af cirka 92,000 R:dr, hvilket belopp vida öfverskjuter den summa som nu är i fråga att antingen efterskänka eller pålägga hemmanen.

Rörande sjelfva tackjernstionden ber jag få nämna, att sedan denna skatt är afskaffad för de utom bergslag belägna hyttor, så utgör den ett sådant hinder för tackjernstillverkningen inom bergslag, att det är nästan omöjligt att anlagga några nya hyttor inom bergslagen, hvilka äro de naturliga lokalerna för denna tillverkning, och att qväfva denna näring vore ju för staten den största skada.

Jag anser derföre, att det är angeläget, att borttaga denna skatt samt att både rättvisa och billighet fordra, att detta icke bör ske genom att betunga andra personer, som sedan långliga tider tillbaka varit fria från en sådan tunga. Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Reutersvärd: Jag har begärt ordet med anledning af Herr Nordströms yttrande, som jag ber att få i viss grad besvara. Till en början vill jag likväl nämna, att jag är särdeles tacksam, att frågan kommit på den ståndpunkt, att alla nu inse en lösning af densamma ju förr desto heldre vara nödvändig och att denna produktionsskatt, som hårdt och ojemnt trycker bergsnäringen inom privilegierad bergslagsort, är obillig, och är en hämsko för den naturliga utvecklingen af näringen i dessa bergslager. När man emellertid är ense om, att denna skatt bör aflösas, återstår frågan, huru

detta skall ske? Derom äro tankarne delade, såsom vi af flere föregående talare hört. Somliga anse, såsom Herr Odelberg, att man borde vidhålla den åsigt, som Kongl. Maj:t i sin till 1869 års Riksdag aflåtna proposition i ämnet framställt; Stats-Utskottet har kommit med ett förmedlingsförslag; Kongl. Maj:t åter har i sin nu afgifna proposition såsom vederlag för tackjernstiondens borttagande, endast uppställt, att bergslagera skulle åläggas rotevakansafgifter till hälften emot annan roterad jord i samma län; och jag har anledning förmoda, att det finnes personer äfven inom denna Kammare, hvilka anse, att hela detta vederlag bör efterskänkas. Angående Herr Odelbergs förslag, så föreställer jag mig, att, när två föregående Riksdagar förkastat en sådan åsigt, och Första Kammaren vid sista riksdagen uttryckte såsom sin mening, att Riksdagen skulle ingå till Kongl. Maj:t med underdånig begäran, att Kongl. Maj:t ville framlägga ett nytt förslag i ämnet, bygd på billigare grunder, än Stats-Utskottet då föreslagit — detta har Första Kammaren en gång beslutat — det således icke torde vara mycket att säga om den saken. Dernäst kommer Stats-Utskottets nu framställda förslag. Jag är Utskottet tacksam att det, med frånträdande af den åsigt det förut haft, ställt sig på den ståndpunkt, som Riksdagen förut intagit, och att Utskottet nu kommit med ett förmedlingsförslag, som kan vara antagligt. Jag fruktar dock, i afseende på detta förslag, att den obetydliga summa, som staten på detta sätt vill utkräfvat, kommer att kosta statsverket mycket och medföra mycken oro inom de orter, der den skall utkrävas, hvarföre jag hemställer, när det blott är fråga om en uppoffring för staten af 20 å 30 tusen R:dr, om detta icke skulle vara en småsak. Jag är fullt och fast öfvertygad, att eftergift af denna lilla summa skulle rikligen ersättas derigenom, att bergshandteringen finge fritt utveckla sig i bergslagera, då staten i allt fall genom den bevillning, som bruksegarne i följd af den ökade tillverkningen finge betala, skulle komma att erhålla full godtgörelse. I ekonomiskt afseende tror jag således staten icke skulle göra någon förlust. Då frågar jag, när staten icke gör någon pekuniär uppoffring, är det då skäl att bibehålla denna beskattning, eller, om aflösning af densamma skall ske, är det rättvist, att personer, som förut varit befriade, skola nu få sig densamma ålagd. Jag kan för min del icke annat än finna, att det skall vara motbjudande för hytteegarne att erhålla en sådan lindring, som här är i fråga, då vederlaget därför kommer att läggas på deras grannar. Det är därför jag anser att Stats-Utskottets förslag icke bör vinna Kammarrens bifall, utan att Kongl. Maj:ts proposition, som jag anser vara en rätt lösning af denna fråga, måtte blifva af Riksdagen godkänd. Emot detta Regeringens förslag har en talare uppträdt med mycken skärpa. Han sade att den Kongl. propositionen grundade sig på lösa satser. Jag tror dock att han är bevisningen skyldig; ty den utredning Finansministern lemnat är enligt min öfvertygelse fullkomligen bevisande, och jag kan icke annat än anse detta påstående vara väl djerft och fastmera bygd på lösa grunder. Vidare sade samme talare, att sådana omständigheter icke inträdt sedan år 1869, hvilka kunnat berättiga Konungens rådgifvare att i denna fråga

ändra åsigt. Jag vågar dock påstå, att sådana förhållanden inträdt, ty båda Kamrarna, och den Förste isynnerhet, hafva uttryckt den åsigt, att det framställda förslaget vore för hårdt och obilligt. Regeringen har således i sin framställning blott rättat sig efter hvad Regeringen trodde vara Riksdagens önskan och det är Regeringens ovilkorliga rättighet. En talare lade mycken vikt på den utredning frågan fått i Kollegiernas underdåniga utlåtande. Jag vill visst icke underkänna denna utredning; men att Kollegiernas åsikter icke alltid äro så enstämmiga i afseende på bergslagen, ser man af ett utlåtande af den 22 Maj 1867, hvori samma kollegier, på förfrågan af Kongl. Maj:t om en viss bergslag, Westerbergslagen, i beskattningshänseende vore att hänföra till privilegierad bergslag eller icke, förklara, att Westerbergslagen icke kunde hänföras till privilegierad bergslag, emedan densamma var roterad samt hade både tiondeboks- och jordeboksränta. Sju månader derefter sade likväl dessa Kollegier, att alla bergslager voro privilegierade och skulle betala tackjernstionde. Vi blefvo också mycket riktigt ålagde att betala tackjernstionde, då vi skulle tillhöra privilegierad bergslag. Jag tror således, att man lagt för mycken vikt på hvad Kollegierna i sin utredning sagt, och att, om Regeringen möjligen funnit, att denna utredning icke varit så fullständig, som önskligt vore, det också varit ett skäl för Regeringen att söka mildra de omständigheter, som förekomma, genom att framlägga ett förslag, som vore bygdtt icke blott på rättvisa utan äfven på billighet. Samme talare yttrade nemligen, att Regeringen bort ställa sig blott på rättvisans ståndpunkt, men jag tror, att det är väl, att den också förstätt att ställa sig på billighetens.

Herr Brusewitz har besvarat en fråga, som jag tror vara af ganska mycken vikt för Riksdagen att begrunda, nemligen huruvida tackjernstionden skulle utgöra en grundskatt, och han bevisade, att densamma icke är någon grundskatt. Den har blifvit höjd och sänkt mångfaldiga gånger i följd af Riksdagens beslut och den har icke under ständsriksdagarne, såsom med en grundskattsfråga skulle ske, blifvit behandlad af Regering och Representation gemensamt. Tackjernstionden är helt simpelt en produktionsskatt, lagd på tackjernstillsverkningen, och det har förut blifvit både sagdt och bevisadt, att den icke uppkommit i sammanhang med de grundskatter, som äro lagda på jorden i allmänhet; — den har uppkommit derigenom, att Kronan sjelf ansett sig vara egare af alla grufvor under jorden, och om bruksidkaren fick tillstånd att bryta malm ur dessa grufvor, så skulle han erlægga tionde i malm. Då sedermera det blef för besvärligt för Kronan att taga skatten i malm och industrien utvecklade sig, ersattes den i stället med tackjern, och denna skatt har valverat så många gånger, att deraf torde vara tydligen bevisadt, att den icke är någon grundskatt. Jag tror att detta i allmänhet har gjort frågan för många så betänklig, att man fruktade, att, om vi togo bort denna produktionsskatt, så skulle man sedermera taga bort alla grundskatterna. Jag får yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Caspersson: Ett par föregående talare hafva yttrat sig

om betänkligheten att bortskänka något af Kronans inkomster, särdeles under en tid som denna, då de så väl behöfvas. Jag delar helt och hållet denna åsigt; men det är något annat som jag är mera rädd om, och det är den enskilda eganderätten, på hvars upprätthållande kanske hela samhällets bestånd i väsendtlig mån torde bero. Om frågan vore i samma skick, som då bergslagsprivilegierna oförändrade egde bestånd, skulle jag obetingadt gifva dem rätt, hvilka yrkat att bergslagerna skulle beskattas lika med annan jord. Men nu får man gå tillbaka till de ursprungliga förhållandena, om man vill rättvist bedöma denna fråga. När grundskatterna efterskänktes i bergslagerna, åtog sig bergslagshemmanen en annan skyldighet, nemligen att leverera kol, och detta gjorde att kolpriset sjönk, så att koltillverkningen icke mera blef så lönande som eljest, samt att underhålla blåsning vid hyttorna, äfven om detta måste ske med förlust. Kronan åter fick sin ersättning genom tionden på bergsbruket, och de som idkade bergsbruk ersattes derigenom, att de erhöilo kolen till underpris. Denna grundsats var således billig, då den tackjernstionde, som utgick till Kronan, äfven drabbade sjelfva hemmanen i den mån deingo mindre betaldt för sina kol; sedermera inträdde ett annat förhållande, då Riksdagen och Kongl. Maj:t efterskänkte de onera, som ålåg hemmanen, derigenom att både tackjernsblåsningen och kolhandeln förklarades fria. Genom 1841 års författning blef kolhandeln fri utan vilkor och 1859 års författning åter befriade jordinnehafvarne från skyldigheten att drifva bergsbruk, utan att åläggande af ränta och rotering åtminstone vid förra tillfället ifrågasattes. Om vi derföre, sedan en längre tid förflutit och jorden kommit i andra egares händer samt i följd af skattefriheten stigit i värde, nu skulle återföra denna jord till den natur den förut haft och pålägga densamma grundskatt i stället, så skulle derigenom uppkomma det förhållande att de, som nu påläggas skatt utan att erhålla någon fördel, derigenom få värdet å sin jord nedsatt, eller med andra ord ett intrång i deras eganderätt eger rum. Det är på denna grund jag stödjer min åsigt i denna fråga och får derföre yrka bifall till Kongl. Maj:ts nådiga proposition.

Herr von Koch: Sedan jag anmälde mig, hafva åtskilliga talare här anfört största delen af hvad jag tänkte säga. Då jag vid föregående riksdagar redan yttrat min åsigt i saken, som ännu är oförändrad, vill jag nu blott i korthet antyda, att jag alls icke kan medgifva hvad som nu här blifvit i Utskottets betänkande sagdt, eller "att, derest frågan betraktas endast ur strängt rättslig synpunkt, man icke gerna kan finna frågans lösning på annan väg, än den, som anvisas uti Kongl. Maj:ts till 1869 års Riksdag aflättna nådiga proposition i ämnet jemte Stats-Utskottets vid de två sednaste riksdagarne i hufvudsaklig ofverensstämmelse dermed afgifna utlåtanden." Jag har nekat detta förut och nekar det fortfarande. Att nu upptaga Kammarens tid med någon bevisning derför, anser jag vara både obehöfligt och olämpligt och ännu mera att ingå i sådana vidlyftiga deduktioner, som Herr Nordström gjorde, hvilkas bevisningskraft synes mig endast ligga uti hans "ipse dixit". Då emellertid

hans faktiska premisser icke voro hållbara, så kunde konklusionen icke blifva annat än falsk. Denne värde ledamot behagade sista riksdagen, vid öfverläggningen i denna fråga, sjelf yttra: "Sedan man afhört den sednaste talarens särdeles omständliga, af till saken icke hörande detaljer och på sidan om densamma liggande framställningar allt för mycket uppfyllda tal, borde man väl kunna hållas ursäktad, om man kände sig hafva förlorat den ariadnetråd, som behöfdes, för att åter komma ur labyrinten och ånyo ställa hufvudfrågan på den ståndpunkt, från hvilken hon, för att kunna bringas till lösning, rätteligen bör bedömas. Så vidt min ringa förmåga medgifver, vill jag dock försöka, att från denna ståndpunkt taga den i betraktande." Jag hemställer till er, mine herrar, som hört denna ledamots på sidan af saken mot Herr Finansministern gående personliga anfall, huruvida detta yttrande icke skulle kunna användas i dag på den värde ledamoten sjelf. För öfrigt vill jag, då det enda skäl han egentligen stödde sig på var den framställning, som blifvit gjord i de af Kammar- och Kommers-kollegierna afgifna utlåtanden, i korthet upprepa hvad jag förut sagt, att jag vid den noggranna forskning jag anställde förra året icke funnit tillräckliga bevis af Kollegierna ådagalagda för de konklusioner, hvartill de kommit. Jag tillåter mig jemväl i detta fall åberopa ett yttrande, som vid 1869 års riksdag afgafs af Herr Myrtin i Andra Kammaren, och i hvilket den del af Kollegiernas utlåtande, som angår Nyeds bergslag helt och hållet sönderplockades, utan att då närvarande vederbörande deremot opponerade sig, åtminstone såvidt protokollet utvisar. Dessa anmärkningar hafva icke heller sedermera blifvit tillbakavisade, och man torde derföre icke hafva anledning att sätta alltför mycken tro till Kollegiernas utlåtanden. I öfrigt har här också blifvit anmärkt, huru ett Kollegium i afseende på en viss bergslag det ena året förklarar ett, men det andra året tvärtom. I afseende på skattens natur har det också rätteligen blifvit anmärkt, att den är en produktionsskatt, och att, äfven om densamma hänföres af kameralisterna till *grundskatt*, den likväl icke egentligen hör dit. Den står i det närmaste i paritet med den afskaffade qvarnräntan, men är dock knappast så mycket *grundränta* som denna sistnämnda. Dessutom torde observeras, att denna skatt i förhållande till de rådande konjunkturerna mångfaldiga gånger blifvit höjd och sänkt, utan att de herrar, som då sutto i Kammar-kollegium, kommit underfund med, att tackjernstionen hade sammanhang med grundränta och rotering. Den höjdes och sänktes utan att det talades ett enda ord om att detta skulle rubba samhället i dess grundvalar, som det nu heter, att de vilja göra, som vilja befria tackjernstillverkningen från detta tvång. För närvarande och ehuru jag ännu anser, att man i stället för tionden hvarken borde pålägga rotering eller ny ränta; så och då jag icke har hopp om att i en så invecklad sak som denna, der jag har embetsmyndigheterna emot mig, vinna allt, vill jag dock, för att vinna så mycket som möjligt för den betryckta tackjernsnäringen, sluta mig till Regeringens förslag, hvarigenom man åtminstone skulle slippa att börja en ny påläggning af ränta, hvilken enligt min öf-

vertygelse skulle blifva särdeles trasslig och krånglig att införa. Jag tror nemligen, att man ej kan pålägga de hemman någon ränta, som icke begagnat sig af 1859 års författning — och det finnes nog många, som vetat att akta sig för att begagna sig af de rättigheter, som i författningen medgäfvos. Dessa hafva värmt och blåst sjelfva eller genom andra, och de skola också säga vid skattnöjningen, att denna frihet vilja vi icke hafva. Det är deremot en mängd stackars enfaldigt folk som man kommer åt; ty dessa hafva fallit i den snara, som 1859 års författning lagt ut för dem, och de äro naturligen skyldiga att underkasta sig den blifvande skattnöjningen.

Jag tror emellertid, att om också staten finge dessa 36,000 R:dr eller 18,000 R:dr, — hvartill ersättningen enligt de särskilda förslagen skulle uppgå — så skulle de dock snart komma att försvinna; ty de skulle alltid kännas såsom en grufflig orättvisa och bergslagen skulle icke gifva sig förr än den fått bort denna ersättning, och vi skulle här vid riksdagen få så mycket krångel och trassel och vi skulle skriva upp och tala samt trycka bort mera penningar än man skulle få in i Statskontoret. Slutligen vill jag endast vända mig mot ett argument, som blifvit anfördt af Herr Odelberg. Hans förnämsta skäl var, att han fruktade, att man skulle bortskänka något, som i framtiden annars borde komma staten till godo, nemligen tackjernstionden af de hyttor och masugnar, som framdeles komme att anläggas inom bergslag. Jag kan dock icke tro, att det skulle vara rimligt att ställa så till, att af två masugnar, en på hvar sin sida om elfven, den ena icke skulle betala någon tackjernstionde, men den andra hvar 60:de skeppund af bruttotillverkningen. Utom det att jag tror, att man svårligen skulle så litet se sig före, ber jag få fästa uppmärksamheten på hvad Rikets Ständer år 1865 i underdånig skrifvelse förklarade, nemligen "att sådana på sednare tider inom bergslager nyanlagda masugnar, hvilka icke åtnjuta några särskilda privilegier eller haft något hyttelag sig tillslaget, skola i beskattning anses likställiga med masugnar utom bergslag". Detta beslut fattades på Riddarhuset den 31 Januari nämnda år med 85 röster mot 32 efter ett häftigt motstånd af Grefve C. G. Mörner, men med förord af dåvarande Finansministern Friherre Gripenstedt. Sedermera inkom skrifvelsen till Kongl. Maj:t och Kollegierna hördes deröfver, men på skäl, hvars giltighet jag icke mäktar inse, fann Kongl. Maj:t icke godt att bifalla Rikets Ständers beslut. Man finner icke heller ett enda spår af detta Rikets Ständers beslut i Kongl. propositionen vid 1869 års riksdag. Jag har egentligen anfördt detta blott för att visa, att i gamla tider hade man icke den åsigten, att man för att få bedrifva tillverkning af tackjern nödvändigt skulle påläggas tionde eller annan deremot svarande skatt. Jag tillstyrker bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Heijkensköld: Jag tror, att den allmänna meningen för tackjernstiondens borttagande såsom produktionsskatt är så stadgad, att några särskilda bevis icke behöfva derfor framdragas. Deremot synas många anse, att man ur rättvisans synpunkt bör ålägga de hemman, som enligt Kollegiernas uppgift varit befriade från en

del räntor, dessa räntor i utbyte mot tackjernstionden, och såväl Ut-skottets majoritet som flere reservanter tro sig stå på rättvisans ståndpunkt, då de förklara, att ränta bör åläggas. Jag vill dock fästa Kammarrens uppmärksamhet på, att denna grund icke är så hållbar. Om man går tillbaka i tiden och ser efter, huru tackjernstionden uppkommit, så finner man, att Kronan af gammalt egde grufvorna och bedref bergshandteringen för egen räkning. Skogarne tillhörde Kronan och allmogen voro kronoåboer. När hjälp behöfdes, blef allmogen uppbudad till verkställande af körslor. Öfver detta förtryck klagade bergslagsallmogen och genom Kongl. bref den 18 Februari 1608 blefvo två bergslager befriade från dessa pålagor och ålades i stället att betala tionde af tackjernstillverkningen. Detta Kongl. bref innehåller också, att, då tillverkningenfvore större, skulle Kronan hafva mera och då den vore mindre, skulle Kronan äfven hafva mindre, hvarigenom det skulle blifva en rättvisare fördelning af skatten. Nu är likväl förhållandet, att enligt Kollegiernas utredning fyra bergslager, hvilka hafva den minsta tillverkningen, skulle få den högsta räntan, hvilket sålunda strider mot den öfverenskomelse som skedde, då bergslagerna åtog sig tionden. Likaså medgifva Kollegierna sjelfva, att två af dessa räntor, som skulle utbytas mot tionden, likväl icke blifvit afförda utan hafva oafkortade kvarstått, nemligen städjepenningarne och de årliga dagsverkena, ehuru tionden till fullo utgått. Äfven medgifva Kollegierna, att hyttegälsjern af misstag blifvit påfördt och allt framgent utgått. Uti 1649 års bergsprivilegier synes, att, då Kronan lemnade grufvorna, som då voro Kronans regale, till bergsbruksidkarne, skulle de derför betala tionde af tillverkningen. Här af torde följa, att denna rättsliga ståndpunkt, på hvilken man vill ställa sig, icke är alldeles hållbar. Ett skattlägningsprotokoll af år 1684 visar, att, då de på Kronan tillhöriga skogar i Westerbergslagen uppodlade lägenheter skulle skattläggas, de gamla förr i mantal satta och från en del räntor befriade hemmanen äfven blefvo till deras hemmantal förhöjda utan afseende på Kongl. brefvet 1608. Derigenom fingo dessa hemman, som ursprungligen voro till en del befriade, högre ränta än de förut hade. Af ett jordeboks-utdrag för år 1858 synes, att ett hemman, som år 1608 befriades från en del ränta, i närvarande stund har ränta till lika belopp som ett hemman, hvilket blifvit skattlagdt efter år 1684 och äfven med dem, som blifvit skattlagda mellan 1860—1870. År 1846 utkom en författning, som gjorde kolhandeln fri, och detta skedde utan alla vilkor. Derigenom slutade den mindre bergsbrukande allmogen att drifva tackjernstillverkning men fick fri dispositionsrätt öfver skogen och kunde sälja sina kol der den fick bäst betaldt. Den lemnade därför icke ifrån sig sina hyttedelar, utan bibehöll sin värmnings- och byggnadsskyldighet, och när blåsing skedde erlades derför af de brukande bergsmännen en afgift till hyttelaget. Derigenom hade den bibehållit sina bergslagsfriheter, men också erhållit frihet att sälja sina kol. Personer, som derefter köpt bergslagsjord, kunde väl icke ana att sedermera skulle utkomma en författning, som skulle ålägga dem större skyldigheter. Så skedde likväl genom Kongl. Förordningen den 20 September 1859. Dessa köp hafva fort-

gått hela tiden, och det skulle således blifva den nya jordegaren, som komme att drabbas af den ökade beskattningen, under det tackjerns-tillverkaren skulle befrias från tionden. Att ett sådant förfarande, att taga från Pål och lägga på Per, är orättvist, ligger i öppen dag. Jag vill härmed hafva visat, att den rättsliga ståndpunkt, som blifvit så mycket framhållen både vid denna och föregående riksdagar, icke håller fullt streck, utan torde böra förfalla.

Utskottet har i sitt betänkande yttrat, att "dessa hemman utan olägenhet kunna åtaga sig, förutom den föreslagna halfva rotevakansafgiften, äfven hälften af den frihet i afseende å ränta, som dessa, i egenskap af att tillhöra bergslagsort, nu åtnjuta". Ja, det är möjligt, att det finnes ett och annat hemman, som kan göra detta; men inom bergslagen är hemmanens taxeringsvärde så olika, att någon mediiberäkning icke kan göras. Det finnes inom en bergslag ett halft hemman taxerad till 80,000 R:dr, under det andra hemman äro taxerade blott till fem, åtta eller tiotusen riksdaler. Huruvida det förstnämnda är fritt från ränta, vet jag ej; men om så skulle vara, kunde det måhända tåla vid denna beskattning, hvaremot de andra skulle få en ökad ränta, hvarigenom deras kapitalvärde skulle betydligt nedsättas. Kommer så dertill half vakansafgift, så blir det en betydlig ränteutgift, som ytterligare skulle nedsätta dessa hemmans värde. Att hemmanens värden i bergslagen synas så höga, kommer sig deraf, att hemmansklyfningen der gått i mycket vidsträckt skala. Arbetaren der köper sig större eller mindre del af ett hemman, bebygger den för att hafva eget tak öfver hufvudet; och det är klart, att, när hemmanen blifva så sönderdelade, skall deras taxeringsvärde blifva högre än på odelade hemman.

En talare har klandrat nuvarande Finansministern för det att han efter sitt inträde i Statsrådet tillstyrkt Regeringen afgifva en proposition till Riksdagen i denna fråga på billigare vilkor än förut; detta klander synes mig orättvist, så mycket mer som Riksdagen tvänne gånger afslagit en lika lydande framställning och Första Kam-maren dessutom vid sednaste riksdag beslöt en underdånig anhållan till Kongl. Maj:t om framställning till Riksdagen att utbyta tack-jernstionden på billigare vilkor. För öfrigt har föregående Riksdagar fäst afseende på industriens behof af frihet från produktionskatter, genom borttagande af såväl hammarskatt, tackjernstionde utom bergslag som qvarnräntan. Om man uppmärksamt genomläser protokollet, som hör till den Kongl. propositionen i frågan, så finner man der, huruledes chefen för Finans-departementet fullständigt ut-redt huru många friheter, som bergslagerna under tidernas lopp för-lorat, och icke desto mindre hafva de utgjort tackjernstionden. Detta gifver mig anledning att på de skäl, som Regeringen i sitt förslag stödt sig, anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Friherre Åkerhjelm: Då jag i denna fråga hyser den åsigt, att man svårligen kan afgöra densamma, på sätt en och annan före-gående talare yrkat, fullt principenligt, eller på sätt Kongl. Maj:t i sin proposition till 1869 års Riksdag föreslagit, anhåller jag få i korthet redogöra för de skäl, som härvid äro bestämmande för mig.

Vi erinra oss de grundsatser, som gjorde sig gällande i början af 1600-talet. Man ansåg då, att bergsbruksintresset bäst tillgodosågs genom att tillförbinda vissa orter att endast blåsa tackjern, och genom en inskränkning i dervarande jordegares fria dispositionsrätt öfver deras skogseffekter och malmtillgångar. Man trodde sig på denna tid, för att befrämja tackjernstillverkningens utveckling i vårt land, ovilkorligen böra tillförbinda hvarje jordegare i bergslagen att egna sin arbetskraft åt bergsbruket. Efter det dessa statsekonomiska grunder gjort sig gällande omkring ett par hundra år, började man äntligen finna, att det mål man åsyftade, näringens utveckling, ej vanns på detta sätt och en annan uppfattning gjorde sig så småningom gällande. Man upphäufde det ena stadgandet efter det andra och slutligen kvarstod såsom en lemning af de gamla grundsatserna endast den så kallade byggnings- och värmingsskyldigheten, såsom det sista band, som med hyttelag förenade jordegaren, till dess äfven detta år 1859 upphörde, när Kongl. Maj:t genom en författning förklarade, att det medgafs jordegare, hvilken hade på hytta indelt skog, men ej sjelf deltog i tackjernsblåsningen, att skilja sig från hyttelaget, dock med vilkor, att de bergsbruksidkare, som ville sig af den medgifna friheten begagna, skulle vara underkastade de inskränkningar i deras bergmansfriheter, som framdeles kunde varda gjorda. Så har det sedermera fortgått utan att någon sådan inskränkning, som den i nyssnämnda förordning omtalade, blifvit af statsmakterna beslutad.

Det är nu först, då man inser det vara af en oafvislig nödvändighet påkalladt att *borttaga* tackjernstionden för att befrämja tackjernsblåsningens vidare utveckling och förkofran, man ser sig nödsakad fatta beslut i denna fråga.

Jag ber att få fästa Kammararens uppmärksamhet derpå att, då 1859 års författning utkom, den emottogs af bergslagens innevånare med en viss oro. De frågade: hvad menas med den inskränkning i våra bergmansfriheter vi kunna blifva underkastade för den händelse vi skilja jordbruket från hyttelagen? Ingen kunde därför redogöra, men den allmänna tro och mening, som gjorde sig gällande var, att de, som antogo den erbjudna fördelen, skulle hafva att vänta ett onus, som motsvarade den tunga, hvarifrån de då befriades, byggnads- och värmingsskyldighet i hyttelagen.

Jag har sökt för mig göra redo till hvad belopp man skulle kunna uppskatta nyssnämnda åliggande, men detta har mött stora svårigheter. Jag har för ändamålet förskaffat mig ett yttrande från bergmästaren i 6:te bergmästaredistriktet. Man finner deraf, att endast om tvänne hyttelag i detta distrikt något varit bestämdt, hvaraf man kan döma till hvad belopp i penningar denna byggnads- och värmingsskyldighet kan uppskattas. Han yttrar, att "Svalder hyttelag i Lerbäckes bergslag bestod efter sammanläggning med Rönne och Vestra Åh hyttelag af 21 $\frac{1}{4}$ hemman med 104 hyttedelar, hvarifrån dock sedan skildes 3 $\frac{1}{4}$ hemman med 16 $\frac{1}{3}$ hyttedelar. Detta hyttelag öfverlemnade sin masugn till begagnande på 75 år åt egarne af Gryts och Haddehs bruk, mot vilkor att dessa bruksegare skulle upprätthålla blåsningarne i masugnen och således ansvara för bibe-

hållandet af hyttelagets bergslagsprivilegier. Hyttelaget skulle ock i stället för sin värmingsskyldighet årligen betala till arrendatorerne 1 R:dr R:mt för hvarje hyttedel, men vara befriadt från byggnadsskyldighet. Hyttedelegarne fingo äfven begagna masugnen för tackjernstillverkning, mot en afgift om 4 R:dr i dygnet o. s. v.“ Om man på hemmantalet fördelar denna afgift, så blir resultatet, att den skulle utgöra omkring 4 R:dr 92 öre per hemman.

Vidare torde förtjena anmärkas, att då, enligt Kongl. Bergskollegii utslag den 15 Mars 1838, Hjortqvarns masugn i Lerbäcks bergslag anlades af Häfla, Gryts och Haddehs bruksegare i stället för den nedrifna Emme masugn, förbundo sig å ena sidan bruksegarne, att genom årliga blåsningar upprätthålla Emme hyttedelegares bergslagsprivilegier, och å den andra sidan hyttelaget, att till värmingen i masugnen lemna hvarje år 64 tunnor kol för hvarje *helt hemman*, eller minst hvar tredje år 8 storstigar för hemmanet.

Om man dividerar dessa kostnader på hemmanen, uppkommer deraf det resultat, att på hvarje hemman faller 64 tunnor kol, hvilket gör i penningar 26 R:dr 67 öre. Man finner, att denna tunga ej är på långt när så hög, som det nya onus, hvilket i Kongl. Maj:ts proposition förutsättes böra åläggas dessa orter, då der föreslås att samma tunga skall motsvaras af half rotevakansafgift, 37 R:dr per hemman; än mindre alltså har Stats-Utskottet träffat det billiga, då det föreslagit, att bergslagerna skulle underkastas half rotevakansafgift och half ränta.

Det är obestriddligen statsmakterna sjelfva, som genom sitt förfaringssätt försatt frågan i det invecklade skick, hvori den befinner sig, och jag tror, att det vore föga lämpligt att statsmakterna nu skulle gå på det sätt tillväga, att de lade en öfver höfvan tryckande tunga på bergslagerna för att ernå det mål man åsyftar, nemligen borttagandet af tackjernstionden, en åtgärd, hvars nödvändighet jag ej hört någon bestrida.

Af hvad jag haft äran att yttra, torde Herrarne finna att, enligt min uppfattning, frågans lösande på sätt, en och annan talare och åtskilliga reservanter i Utskottet yrkat, leder till stor orättvisa mot bergslagerna, synnerligast då man tager i betraktande att dessa alltid uppfyllt sina med bergsmansfriheterna förenade skyldigheter, och icke äskat att derifrån befrias.

Som ett förslag till en ytterligare lindring ej torde hafva några utsigter till framgång och Kongl. Maj:ts till denna Riksdag afgifna nådiga proposition mer än något nu här föreliggande förslag närmar sig de åsigter, jag i denna fråga hyser, anhåller jag om bifall till densamma.

Herr Casparsson: Då jag ej kunnat biträda den mening, som Stats-Utskottets majoritet i denna fråga omfattat, så anhåller jag att få angifva mina skäl härför.

Stats-Utskottet erkänner visserligen till en början, att, om man betraktar frågan endast ur strängt rättslig synpunkt, man ej gerna kan finna annan väg för frågans lösning, än den som Kongl. Maj:ts proposition till 1869 års Riksdag och Stats-Utskottets vid de tvänne

sednaste riksdagarna i ämnet afgifna utlåtanden anvisa. Men Utskottet vill denna gång betrakta frågan ur en annan synpunkt, d. v. s. en, som ej är strängt rättslig. Såsom orsak dertill anföres, att, "då Riksdagens begge Kamrar båda gångerna afslagit Utskottets hemställan, Utskottet vid sådant förhållande väl torde anses böra foga sig efter de åsikter, som kunna antagas hafva grundlagt Kamrarnes nyssberörda beslut"; men straxt derefter erkänner Utskottet, — hvad jag också för min del gerna medgifver — att det ej är så lätt att få reda på dessa åsikter. Emellertid lyckas det att taga fasta på åtminstone *en* sådan, nemligen den af Första Kammaren uttalade önskan, att beräkningen af bergslagernas förmåner måtte ske efter lindrigare grunder än kollegierna föreslagit, och med denna önskan till ögonmarke verkställer Utskottet nu en direktionsförändring, för att från *rättens* säkra ståndpunkt ställa sig på *billighetens*. Jag tror dock, att hela denna svängning varit obehöfelig och att man, utan att ofvergifva den rättsliga grunden, i alla fall kunnat göra de erforderliga lindringarne.

De friheter i ränta, bergslagerna hittills åtnjutit äro i kollegiernas utlåtande beräknade efter medium af de höga markegångsvärderna för åren 1855—1859, och skulle säkerligen komma att ställa sig billigare, om nu gällande värden, beräknade efter 1834—1853 årens markegång samt 1862 års medelpris, därför lagts till grund. En dylik förändring innefattade således redan en lindring. En annan lindring, sådan jag åsyftar, är äfven gjord derutinnan, att roteringen skall utgöras medelbart genom erläggande af rotevakansafgift i stället för omedelbart in natura. Genom ett dylikt förfarande vinnes befrielse från anskaffning af soldattorp, persedlar och dylikt. Jag föreslog i Utskottet, att äfven sjelfva rotevakansafgiften skulle beräknas efter samma grunder som räntan, eller efter 1869 års förordning, men detta vann ej understöd. Jag tror således, att man skulle kunna, med bibehållande af den rättsliga ståndpunkten, ändock göra ganska betydliga lindringar.

Emellertid ställer sig Utskottet, såsom sagdt, på billighetens ståndpunkt, men vid intagandet af denna ställning får det ej föt-fäste, utan slinter, ty i fråga om Nyeds bergslag samt Heds och Gunnilbo soeknar tillämpar Utskottet icke billighetens, utan den stränga rättens fordringar. De två föregående Riksdagarnes Stats-Utskott, som ställt sig på rättens grund, ansåg likväl någon förändring i sistnämnda orters hittillsvarande beskattning icke böra ega rum, då deremot denna Riksdags Stats-Utskott, som förklarar sig tillämpa billighetens grundsats, kommer till motsatt resultat i detta hänseende. De skäl, som sedermera för de föreslagna lindringarne anföras, äro grundade på blotta antaganden, ej på verkliga fakta. Sålunda säger Utskottet t. ex. på sid. 14: "det ifrågasatta vederlaget för tackjernstiondes upphörande, skall numera till väsendtlig del komma att träffa andra än dem, som af denna tiondes anskaffande skulle komma att hemta fördel, och det måste kännas hårdt för de förra att för all framtid få vidkännas ökade utlagor, hvilka, med anledning af föreskriften i Kongl. förordningen den 20 September 1859, angående utsträckt frihet i bergshandteringen, vid derefter skedda

köp och öfverlåtelse af bergslagshemman väl bort tagas i betraktande, men i verkligheten oftast torde hafva blifvit förgätna, så att köpeskillingen antagligen blifvit i allmänhet bestämd med afseende å de onera, som förefunnits den tid, öfverlåtelsen egt rum. Detta skäl synes mig ofantligt svagt: om köparne af dylika hemman ej tagit berörda omständigheter i betraktande, så är det deras eget fel, och man måste förutsätta att, när en person inlåter sig i ett köp bör han fullt känna de vilkor, hvarunder detta sker. Utskottet fortfar: "Detta förhållande måste i högre grad kännas hårdt och orättvist för dem, som redan före år 1859 förvärfvat sig bergslagshemman med befrielse från tillverkning af tackjern och värmingsskyldighet i hytta". Så vidt jag känner, kunde ej före år 1859 sådan befrielse lagligen ega rum. Om vissa hemman sjelfva tagit sig friheten mot lagens föreskrift, bör detta naturligtvis ej berättiga dem till dessa friheters ständiga åtnjutande. Och man finner äfven att, då vid åtskilliga tillfällen räfst skett för utrönande af huruledes bergslagerna fullgjort den dem äliggande blåsningsskyldighet, skattejern åsatts de hemman, som befunnits hafva uraktlåtit denna sin skyldighet. Så, till exempel, har det tillgått flerstädes inom Skinnskattebergs och Norbergs och äfven inom Lerbäckes bergslager. Likaså föreskrefs genom Kongl. bref den 10 Juli 1843, att Lindes bondefjerding skulle för dess fortfarande åtnjutande af bergslagsprivilegier åsättas ständig skattejernsavgift, ehuru genom någon underlig ödets skickelse denna föreskrift aldrig blifvit verkställd.

Då Wänga och Hellestads samt Gunnarskogs bergslag upphört med sin blåsningsskyldighet blevo dessa orter åsatta full ränta och full rotering. Man finner här af, att den princip, som statsmakterna förut tillämpat, alltid har varit rättvisans, nu vill man i dess ställe sätta billighetens eller, såsom jag ville kalla den, *godtyckets!*

Här har tvistats mycket om beskaffenheten af denna tackjerns-tiondeavgift; somliga ha ansett den vara en produktionsskatt. Den uppfattningen tror jag ej är fullt riktig. Andra åter hafva ansett den vara en grundskatt; enligt min åsigt, är den, om ej en grundskatt, dock ett surrogat för en grundskatt, och jag tror att det för frågans rätta bedömande är viktigt att vidhålla denna sednare uppfattning, ty eljest förvillas begreppen. Jag påminner mig härvid en händelse, som i viss grad erinrar om förevarande förhållande. En person inkom på ett schweitzeri och requirerade en butelj punsch; då han fått den, besinnade han sig och anhöll att i stället få ett skålpund konfekt; och han fick det. Han förpassade det i sin ficka och skulle gå. Han möttes af värden på stället, som bockade sig och anhöll om betalning. För hvad skall jag betala? frågar han. Naturligtvis för konfekten, blir svaret. Konfekten, för den har jag ju lemnat punschen som vederlag! Ja, då skall ni betala för punschen. För punschen, som jag icke förtärt! utropar den andre; och innan värden hann reda "rättsförhållandet," hade gästen aflägsnat sig. *Surrogatet* tilldelades här en annan betydelse, än det i sjelfva verket hade, och det var den omständigheten, som något grumlade rättsbegreppet.

Här är visserligen ej fråga om konfekt, utan om tackjern, men

i öfrigt förefinnes verkligen någon likhet mellan detta och förevarande fall. Säger man nu, att bergslagerna skola betala grundskatt, då svaras, att detta är orimligt, ty de hafva ju i stället fått sig åsatt tackjernstionde, och fordrar man, att de böra betala tackjernstionde, då säges det: nej! detta är en obillig produktionsskatt och dessutom hafva de genom 1859 års förordning fått befrielse från skyldigheten att biåsa tackjern. Jag är emellertid öfvertygad, att det rätta kan och bör uttagas ur dessa skenbara motsägelser, och att Kongl. Maj:t i sin proposition till 1869 års riksdag äfvensom de båda sednaste Riksdagarnes Stats-Utskott utfunnit det rätta sättet. Om det förslag, Stats-Utskottet nu framställt, skulle bifallas; hvad blefve då följden.“ Jo, sedan kommer frågan om upphäfvande af tiondeskatten af andra mineralrikets alster, ej blott för sådana verk, hvilka ej åtnjuta några privilegier, utan ock för sådana, som äro försedda med dylika. Den enklaste lösningen af frågan är väl då den, att för de sednare tiondeskatten afskaffas mot privilegiernas indragning eller aflösning. Men då har man detta beslutet att åberopa; och både konsekvens och rättvisa kräfva att de ädlare verken vid friheternas indragning komma i åtnjutande af samma eftergifter, som beträffande tackjernstonden gjort sig gällande.

Sedan kommer frågan om grundskatternas aflösning, och när nu anspråken å ersättningen för tackjernstonden och för tionden å andra mineralrikets alster blifvit nedsatta till hälften, blir det en naturlig följd att likartade anspråk på efterskänkning göra sig gällande äfven å jordegarnes sida. Jag kan ej finna annat än, att de vid sådant förhållande äro fullt rättmätiga, och jag fruktar att, då Regeringen framlade det förslag, som föranledt Stats-Utskottets förevarande betänkande, hon ej tillräckliga uppmärksammat dessa konsekvenser. Herr Jöns Pehrsson har deremot fullkomligt uppfattat dem, ty i en af honom inom Andra Kammaren afgifven motion, N:o 36, hvaruti föreslås, att grundskatterna skola afskaffas mot skyldighet för skattejordens innehafvare att under 10—15 år erlægga 10—15 procent af grundskatternas nuvarande belopp, finner man följande motivering: “Utaf statsråds-protokollerna till innevarande Riksdag inhemtas, att Regeringen rörande tackjernstionde gör ett till hufvudgrunden lika beskaffadt förslag om tionde-tackjernsinkomsttitelns afskaffande och utan aflösning, det vill säga utan äldre skyldigheters fullgörande, och häraf hemtar jag öfvertygelse att detta mitt förslag hvilat på lika rättsgrund som Regeringens om tackjernstiondens upphörande.“ Jag får säga, att, ehuru mina åsikter ej ofta öfverensstämma med den ärade representantens från Sunnerbo, jag dock i detta fall måste gifva honom fullkomligt rätt, ty det kan icke förnekas att hans förslag verkligen “hvilat på lika rättsgrund, som Regeringens“; i föreliggande fråga, nemligen på ingen rättsgrund alls.

Här har talats mycket om den “tryckande beskattning“ bergslagerna skulle underkastas genom grundränta och rotering. Detta var ock ett stående thema vid 1869 och 1870 årens riksdagar. Jag tror, att genom den utredning, Stats-Utskottet åstadkommit, blifvit ådagalagd, att i allmänhet denna tunga ej skulle blifva så afsevärd. Dermed vill jag visserligen ej bestrida, att ju icke vissa speciella fall

kunna gifvas, då vederlaget skulle blifva allt för betungande, och det är med afseende derpå man föreslagit, att Riksdagen skall i underdånighet anhålla att, derest, vid de sålunda bestämde skyldigheternas påförande, någon ytterligare lindring skulle i enskilda fall visa sig af omständigheterna påkallad. Kongl. Maj:t täcktes derom till Riksdagen göra nådig framställning. Härigenom tror jag, att man gifvit det utrymme åt billighetens fordran, som kan vara af behovet påkalladt.

Till ytterligare stöd för min uppfattning i detta afseende, vill jag återropa en motion, N:o 4, som i Andra Kammaren blifvit väckt af representanten för Lindes bergslag, angående statsbidrag för expropriation af jord för Frövi—Ludvika-banan. Man finner der uppgifvet, att den mark, som erfordras för jernvägen, approximativt värderas, åker och äng till 400 R:dr, samt skog och kalhuggna mossor till 30 R:dr per tunnland. Nu vill jag ej förutsätta att en representant, när det är fråga om en beskattning *till* staten, framställer sin ort fattigare, och i fråga om en ersättning *från* staten rikare, än den verkligheten är; och då blir den naturliga slutsatsen, att inom bergslagen de orter anses fattiga, der jordvärdet uppgår för åker och äng till 400 R:dr och för kalkuggna mossor till 30 R:dr, och den torftigheten synes mig ej så ömmande. Jag vill ej trötta Kammaren med att anföra siffror, men ber att få nämna, det jag gjort kalkyler för att utröna grundskatternas storlek inom en mängd kommuner, och att jag kan med uppgifter, hemtade ur den sednaste grundskattskomiténs utlåtande, styrka, att den beskattning, som här betraktas så tryckande, är en småsak mot den, som drabbar hemmanen inom landslag. I Upsala län finnes ett hemman, hvars ränta uppgår, utom rotering och kronotionde, till 6 procent af hemmanets taxeringsvärde, och i Stockholms och Uppsala län utgör räntan oftast 3, 4 till 5 procent af taxeringsvärdet. Jag tror derföre, att det myckna talet om den "tryckande beskattningen" för bergslagerna icke ur någon synpunkt är berättigadt. Det kan ej nekas, att genom 1859 års förordning har denna beskattningsfråga inkommit på orätt spår, och enligt min tanke, finnes ingen annan utväg, än att återföra den i den rätta riktningen genom att tillämpa rättvisans fordringar. Sker ej detta, förer den med sig andra beskattningsfrågor i den skefva riktningen och konflikterna skola blifva allt flera. Ju flera konflikter, dess starkare blir friktionen, och den kunde möjligen till slut blifva så stark att statsmaskineriet "går varmt" och de lödningar, som sammanhålla eganderätten smälta och upplösas under den hettan. Såsom enskild person har jag häraf föga att befara, och såsom egare af beskattad jord skall jag möjligen kunna vinna derpå, men såsom representant för svenska folket, är det min pligt att tillse allas rätt och allas bästa; och särskildt, när jag blifvit hedrad med det ansvarsfulla förtroendet att deltaga i Stats-Utskottets arbeten, har jag ansett mig skyldig att här uttala ett "gif akt." Skulle Kammaren bifalla hvad Utskottet här föreslagit, så är åtminstone mitt samvete fredadt, medveten, som jag är, att i min ringa mån hafva framhållit det resultat, hvartill ett sådant beslut, enligt min uppfattning, ovilkorligen leder.

Jag yrkar bifall till Herr Odelbergs reservation med det tillägg jag i min reservation föreslagit.

Många ledamöter yttrade härtill bifall.

Herr Faxe: Jag måste till en början beklaga, att jag icke kan instämma i någotdera af de förslag, som här hittills blifvit framställda. Jag har nemligen å ena sidan funnit något märkvärdigt hvad Stats-Utskottet föreslagit, att minska utskylderna. Genom detta förslag skulle dels en minskning, dels en förhöjning i nuvarande utskylder inträffa och detta till den grad, att då till exempel Filipstads bergslag skulle slippa en utgift af 10,700 R:dr och Norbergs bergslag 4,000 R:dr, så skulle deremot Lindes bergslag få en tillökning af 2,900 R:dr och Lerbäcks 2,100 R:dr. Antager man å andra sidan Kongl. Maj:ts proposition att icke ålägga bergslagerna halfva räntan, så ökas vinsten för Filipstads bergslag till 13,000 R:dr och för Norbergs till 6,000 R:dr. Förlusten minskas naturligtvis för de öfriga, så att för Lerbäcks bergslag kvarstår en förlust af 1,300 R:dr. Men oberäknadt dessa besynnerligheter, så kan jag icke undgå att fästa uppmärksamheten derpå, att det till en del blefve andra personer än de, som nu utgöra tackjernstionde, som skulle åläggas utgöra rotering och grundränta. Det är visserligen sannt, att, hvad rotering eller ränta och till och med begge delarne beträffar, det år 1859 fattade beslut förutsätter, att de, som upphöra att blåsa eller värma hytta, skulle kunna åläggas inskränkning i bergsmansfriheterna; men i sjelfva verket är det så, att vissa hytteegare blifvit befriade af dem, som förut egt hytta, och de skulle nu i stället för dem få beskattningen, och det är detta som jag anser orättvist.

Jag har en annan betänklighet mot det Kongl. förslaget, och det är den, huruvida innehafvare af bergslagshemman kunna mot sin vilja åläggas förändrade skyldigheter. Är deras frihet ett privilegium, så hafva de samma rättigheter som säteriegare, eller att bibehålla de friheter de ega mot utgörandet af de skyldigheter, som åligga dem. Jag medger emellertid, att det kan vara af stor statsökonomisk vikt, att tackjernstionden kunde borttagas, men jag tror, att innan beslutet härom verkställes, och sedan man här fastställt de vilkor, hvarpå tackjernstiondens borttagande må medgifvas, man bör deröfver höra bergslagerna. Naturligtvis komma då de, som nu icke utgöra tackjernstionde, att säga nej. I sådant fall anser jag likväl, att det åligger egarne af sådana hyttor, som icke äro förenade med bergsmanshemman, att göra upp den saken med de icke blåsande hemmansegarne, så att en billig lösesumma erlägges, men att hänga bagaren i stället för slagaren är någonting, hvarpå jag icke vill ingå.

Jag tror likväl, att en närmare undersökning erfordras, dels huruvida bergsmansfriheterna äro att anse såsom ett privilegium, dels huruvida bergslagerna böra vidare höras, och för dessa ändamål torde en vidare utredning af Stats-Utskottet vara nödig. Af sådan anledning anhåller jag om återremiss till Stats-Utskottet. Dock får jag

nämna, att för den händelse slutligt beslut nu här kommer att fattas, så bifaller jag Utskottets förslag, emedan jag anser det alltid blifva en orättvisa att ålägga dem, hvilka nu äro fria från tackjernstionde, att utgöra nya prestationer.

Herr vice Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit uttärdat till sammanträdets fortsättning kl. 6 e. m.

Herr von Ehrenheim: Som jag redan en gång förut, ehuru från en annan plats, har yttrat mig inför Kammaren i denna fråga och som jag då uttalade mig till försvar för Kongl. Maj:ts år 1869 afgifna proposition, så kan min ståndpunkt i den del af frågan, som nu är föremål för Kammarens öfverläggning, icke vara Kammaren obekant. Jag skall derföre icke nu upprepa hvad jag då hade äran anföra, och jag gör det så mycket mindre som denna åsigt redan på talangfullt sätt här blifvit af åtskillige talare utvecklade, men deremot torde jag böra redogöra för de skäl, hvilka föranleda mig att nu intaga en i någon mån förändrad ståndpunkt i frågan.

Det synes mig vara alldeles gifvet, att den fråga, som nu för tredje gången gör Riksdagen så mycket bekymmer, knappast blifvit föremål för öfverläggning, om icke Regeringen och Riksdagen känt ett lifligt medvetande af nödvändigheten att ställa tackjernsblåsare inom och utom bergslagerna i samma ställning. Det är den lifliga öfvertygelsen om nödvändigheten att befria bergslagerna från tackjernstionden, som föranledt de olika framställningar till Riksdagen, hvilka under de sednare åren blifvit gjorda. Kongl. Maj:t framställde år 1869 ett förslag, som var grundadt på en strängt rättslig lösning af frågan. Tvänne Riksdagar hafva afslagit hvad Kongl. Maj:t då föreslog, oaktadt Stats-Utskottet förordade förslaget, och denna Kammare tillade vid sista riksdagen till sitt afslag den anhängan, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, huruvida icke frågan kunde lösas efter för bergslagerna billigare grunder. Utgår man nu, såsom jag, från den åsigt, att det är ytterst nödvändigt att befria bergslagerna från tackjernstionden, så måste man se till, om man icke, utan att träda grundsatsers helgd alltför nära, kan någorlunda tillfredsställa alla intressen och således få frågan löst. För min del får jag likväl tillstå, att den i Kongl. Maj:ts proposition nu gjorda framställning icke är af beskaffenhet, att jag kan understödja den. Jag kan icke rätt väl finna, att icke de grundsatser eller de åsikter, som i den Kongl. propositionen blifvit uttalade, de skäl som derför blifvit anförda till statsrådsprotokollet, lika väl skulle kunna anföras såsom skäl för en fullständig eftergift af all ersättning för bergslagernas befrielse från den tvungna tackjernsblåsningen och tackjernstionden, som för eftergift af hela räntan och halfva roteringen, och jag får för min del säga, att jag heldre skulle understödja ett sådant förslag än Kongl. Maj:ts proposition, som gör en skilnad på räntan och roteringen, som efter min uppfattning icke är riktig. Den, som på grund af ett lagligt beslut blifvit befriad från rotering, är lika berättigad att icke utan särskildt skäl få detta onus sig ånyo ålagdt, som den, som är befriad från ränta; och den som blifvit befriad ifrån ränta,

derför att han fullgör ett visst åliggande, är, enligt min tanke, lika skyldig att åter utgöra ränta, sedan han blifvit befriad från sitt förra åliggande. Jag kan sålunda omöjligen ingå på en åsigt, som gör en sådan skilnad mellan dessa båda onera som den, hvilken förekommer i den Kongl. propositionen. Deremot synes mig, att då Stats-Utskottet föreslagit att åter upptaga *båda* de gamla skyldigheterna, ränta och rotering, så har Stats-Utskottet härmed, såsom en annan talare redan sagt, räddat sjelfva grundsatsen, att eftergift utan all ersättning icke bör ske, och då det är en grundsats, om hvilken jag är mycket rädd, samt en eftergift i fråga om belevpet synes mig heldre kunna ske och icke sakna skäl för sig, så anser jag mig böra understödja Stats-Utskottets förslag i den del, som nu är fördragen.

Grefve Mörner, Carl Göran: Det har så mycket blifvit taladt i denna angelägenhet, att det kan synas öfverflödigt att jag yttrar mig, men då jag har väckt motion i ämnet, hoppas jag, att Herrarne ursäktat att jag med några ord upptager några här förut fällda yttranden.

De som talat för den nådiga propositionen hafva i densamma funnit en lycklig lösning af denna fråga, men om man går till sjelfva förslaget och granskar detsamma, så torde ändock någon tvekan i det hänseendet kunna uppstå. Det går nemligen ut derpå, att endast half rotering skall påföras bergslagshemmanen. Nu är förhållandet, att en del af ifrågavarande bergslager redan förut är roterad. Beslutet om half roterings påförande verkar således på dem ingenting, ty då hela räntan efterskänkes, få dessa bergslager tackjernstionden såsom en ren present. Detta är förhållandet med Vester-bergslagen och troligen äfven med Heds och Gunnilbo socknar. De äro redan roterade, hafva således ingen känning af half roterings påförande, men deremot hafva de en ganska gifven fördel af att slippa all tackjernstionde. Andra bergslager åter utgöra nu icke någon rotering, men hafva obetydlig, om ens någon, frihet i afseende på ränta. Detta är förhållandet med en af de bergslager, som framdeles komma under öfverläggning, nemligen Nyeds bergslag. Den enda frihet, som den åtnjuter, är frihet från rotering. Här har blifvit taladt om de undantagsförhållanden, hvori Heds och Gunnilbo socknar stå. Jag ber dervid blott få erinra, att om den Kongl. propositionen bifalles, så skulle, under det att Nyeds bergslag för denna förmån finge half rotering sig påford, deremot dessa socknar få ingenting. Om detta kan vara en lycklig lösning af frågan, öfverlemnar jag åt Kammaren sjelf att bedöma.

En talare anförde såsom skäl for afslag å Utskottets framställning, att hemman skulle hafva blifvit skattlagda i bergslagerna mellan år 1860—1870. Jag vet icke hvarpå han dermed syftat. Förmodligen måtte det vara på rekognitions-skogshemman; och då kunde samme talare hafva tillagt att de fått både ränta och rotering sig påford. Efter det nådiga förslaget skulle således dessa hemman komma att qvarstå såsom ett undantag från för öfrigt inom bergslagerna gällande förhållanden.

Att alla önska tackjernstiondens borttagande och bergslagernas befriande derifrån för att åstadkomma en friare utveckling af jernhandteringen, derom tror jag, att meningarne icke äro delade; men jag vågar säga, att anledningen, hvarför bergslagerna hittills icke kommit i åtnjutande af denna förmån, icke torde vara att söka hos de af Kamrarnes ledamöter, som icke äro egendomsegare i bergslagerna. Motståndet mot den förändring, som blifvit ifrågasatt, har, efter hvad våra protokoller utvisa, alldeles icke utgått från den sidan, utan från den motsatta. Man har lagt mycken vikt vid föregående Riksdagars beslut i detta hänseende. Jag tillåter mig dervid påminna, att vid 1869 års riksdag utföll omröstningen i denna Kammare med 28 röster för bifall till Kongl. Maj:ts proposition och 30 för afslag. Den stora öfvervigten bestod således af 2 röster. Vid 1870 års riksdag, då frågan äfven var före, var det först frågan, om man skulle antaga ett af Herr Hammarhjelm väckt förslag derom, att alla grundskatter för bergslagerna skulle borttagas och dessa helt och hållet befrias från tackjernstionden utan något vederlag, eller ett annat af Friherre Tersmeden framställt motförslag, som gick derpå ut, att man skulle anhålla hos Kongl. Maj:t om aflösning af tackjernstionden på billigare grunder än Kongl. Maj:t föreslagit 1869 års Riksdag. När man i första voteringen röstade mellan dessa två förslag, afslogs Herr Hammarhjelm's förslag med 54 röster mot 19. Således var det icke då åtminstone Kammarens mening, att de skyldigheter, hvarifrån bergslagerna åtnjoto frihet, mot det att de erlade tackjernstionde, skulle helt enkelt borttagas; men sedan, då man kom till sjelfva hufvudvoteringen (och dervid var Utskottets hemställan nej-proposition), så utföll densamma med 40 ja mot 36 nej, eller endast 4 rösters skilnad. Jag tror således, att man icke behöfver lägga så ofantligt mycken vikt på utgången af dessa voteringar.

Det har blifvit anmärkt, att tackjernstionden har undergått vexling. Just i denna omständigheten tror jag ligger ett skäl, hvarför bergslagerna, icke kunna hafva gjort sig räkning på en fullständig eftergift. Tackjernstionden nedsattes först till hälften, så höjdes den, vidare nedsattes den åter, och slutligen befriades vid 1859 års riksdag alla hyttor utom bergslagerna från tackjernstiondens erläggande. Man uttalade då bestämdt, att tackjernstionden icke skulle borttagas i bergslagerna, utan att dessa afsade sig sina privilegier, och i 1859 års Kongl. förordning stadgades uttryckligen, att det skulle bero på framtida beslut att bestämman den beskattning, som skulle utgöra vederlag för tackjernstiondens borttagande, då det nemligen i 3 § heter, att vederbörande inom bergslag, som begagna sig af den genom förordningen medgifna utsträckt frihet för jernstillverknigen, skola vara underkastade den inskränkning i bergsmansfriheterna, som i behörig ordning kan varda bestämd. Det har dröjt i 12 år, men ganska många hafva fått vänta lika länge och till och med längre, innan de fått sina skattläggningar å hemman inom alla instanserna pröfvade. Om vid dessa skattläggningar Kongl. Maj:t fastställer en högre ränta än den ursprungligen föreslagna — och derpå finnas icke så få exempel — så får hemmansegaren betala denna ränta retroaktivt för tre år. Något sådant kommer ej i fråga för dessa hemman, som

lyda under allmän landslag. Då 1811 års Riksdag åtog sig beväringsskyldigheten, bestämdes härför, såsom ingressen till den instruktion som utfärdades för den då förordnade komitén till soldatroteringen ordnande utvisar, såsom vilkor, att all inom landet befintlig oroterad jord skulle underkastas rotering, hvilken dock icke skulle utgöras annat än i krigstid, men då skulle för dessa rotar tillsättas soldater, hvilka icke fingo tagas bland dem som voro inom beväringssåldern. En sådan rotering öfvergick äfven bergslagerna, men som detta åliggande att i krigstid anskaffa soldat föreföll åtskilliga bergslager i Nerike äfventyrligt, så erbjödo de sig att erlægga en vakansafgift i tackjern, hvilken också under åtskilliga år utgick. Jag har icke varit i tillfälle att undersöka vid hvad tid detta slags vakansafgift upphörde att utgå. men jag tager för gifvet, att det skedde då den förändring med afseende på extra roteringen infördes, att det tilläts att få prestera häst i stället för karl. Derigenom var en väsendtlig del af den farhåga man hyste för svårigheten att fullgöra skyldigheterna i afseende på extra roteringen undanröjd, men det dröjde icke länge, förrän de åtgärder, som till följd deraf vidtogos, blefvo föremål för åtskilliga klagomål. Vid 1818 års riksdag beslöts en revision af extra roteringen, och det bestämdes att all ordinarie rotering underkastad jord, hvilken hade undgått rotering, skulle med ordinarie rotering beläggas. Detta verkställdes enligt den instruktion, som utfärdades 1825. Då fingo således dessa hemman sig ålagd ordinarie rotering. Jag undrar om *det* var mindre känbart för dem, som fingo denna skyldighet sig ålagd utan någon lindring, blott såsom ett tillskott till de onera som de förut vidkändes. Mig åtminstone förefaller det, som om den, som får en viss fördel, som anses vara af stort värde, sig tillerkänd, mot det att han åtager sig en viss skyldighet som sätter honom i likhet med den öfriga befolkningen i landet, har mindre anledning att vara missbelåten än den, som får en skyldighet sig ålagd såsom ett tillskott till sina förut utgående skyldigheter. Dessa roteringsåtgärder fastställdes sedermera, dels 1847—1848 och dels 1850—1851. Jag vill tillägga, att i den instruktion, som 1825 utfärdades, föreskrefs, att ordinarie rotering skulle påföras alla sådana inom bergslag belägna hemman, hvilka icke kunde visa ett skydd uti sina privilegier. Till följd deraf hafva också rekognitions-skogshemmanen fått ordinarie rotering sig påford.

Nu kommer jag till några andra bergslager, som icke varit så "sluga", som en talare uttryckte sig. utan varit litet enfaldigare, nemligen Gunnarskogs bergslag i Wermland och Hellestads och Wånga bergslager i Östergötland. Dessa afsade sig sina bergslagsprivilegier och fingo till följd deraf ränta och rotering sig påford. Enahanda anbud gjordes åt inneväranne i dessa nu ifrågavarande bergslager. Jag känner åtminstone bestämdt, att så var förhållandet med ett par bergslager i Nerike, med hvilka jag den tiden hade befattning. Der gjordes som sagdt ett likartadt förslag, men de ville icke derpå ingå. Skulle nu denna omständighet, att de satte sig i efterhand, föranleda till en olika behandling af Konung och Riksdag? Skulle sådant vara med rättvisa öfverensstämmande? Det tycker åtminstone icke jag.

Det har vidare blifvit sagdt, att det skulle vara en så stor tunga, som nu föreslagits skola påläggas bergslagera. Om den saken kunna meningarne vara delade, men när man ser på de taxeringsvärden, hvartill Stats-Utskottet i den betänkan det bifogade tabell upptagit bergslagshemmanen, och jemför dessa värden med taxeringsvärdena på hemman utom bergslagen, så har man svårt att antaga att denna tunga blifver synnerligen stor. Af nämnda tabell inhemtas till exempel, att då taxeringsvärdet i medeltal uppgår till 36,792 R:dr 82 öre för hvarje hemman inom Skinnskattebergs bergslag, så utgöra alla utskylderna för hvart af dessa hemman, efter uppskattning i penningar, blott omkring 200 R:dr.

Detta måtte väl icke vara något så särdeles mycket.

Om man går igenom den utredning, som Kammar- och Kommerskollegierna lemnat, så finner man, att det icke är några så stora summor som i allmänhet äro ifrågasatta. Deremot delar jag fullkomligt deras åsigt, som anse, att den grundsatsen här vid lag är af en stor betydelse, att man icke går in på den vägen, att man helt enkelt tager bort åligganden, som uppvägas af motsvarande skyldigheter.

Jag får förena mig med dem, som yrkat bifall till det förslag, som innefattas uti Herr Odeibergs reservation. Det enda, som jag dervid skulle önska tillagdt vore, att man vid 3:dje punkten hade uttalat den åsigt, att de nya rotar, som komme att uppstå, skulle få erlägga vakansafgift, en fördel som Kongl. Maj:t och Riksdagen medgifvit vid flera föregående tillfällen.

Herr Wærn: I främsta rummet har jag att besvara den mot mig framställda beskyllning, att jag föranledt Kongl. Maj:t att begä en inkonsequens, och hvad mera är, att Kongl. Maj:ts Regering skulle, genom tillstyrkande af den åtgärd som jag föreslagit, blifvit komprometterad. Den ärade talare, som framställt detta påstående, har sjelf med en oblidkelig konsekvens förfarit vid alla tillfällen, då det varit fråga om att upphäfvat tackjernstonden. Han har nemligen bekämpat denna reform vid 1853—1854 likasom vid 1856—1858 årens riksdag, och vid sistlidne riksdag klandrade han bittert Regeringens åtgärd 1859 att förklara jernhandteringen likställd med annan fabriksnäring, samt slutligen har han äfven vid de två sista riksdagarna hållit på ett oefftergifigt uppfyllande af de vilkor, som af Kollegierna blifvit stipulerade för bergslageras befrielse från denna beskattning, men hvarpå Riksdagen icke velat ingå, ständigt således vidhållande en åsigt på hvilken genomförandet af den så allmänt efterlängtrade reformen måste stranda. Sådan har hans konsekvens varit, men han har icke talat ett enda ord om den konsekvens, som ligger eller kunde ligga i ett förfaringssätt, motsatt hans, och hvilket Regeringen iakttagit derigenom att den fäst sig mera vid frågan i sin helhet än vid de omständigheter och vilkor, som af honom blifvit framhållna, och hvilka jag ej kan finna annat än af underordnad betydelse. Jag tror nemligen, att hufvudsaken är, att bergshandteringen frigöres från den hämsko, som ovilkorligen är satt på dess utveckling genom den ifrågavarande betungande beskatt-

ningen. Om således Kongl. Maj:t icke skulle fästa något afseende vid verkliga existerande orättvisor, sådana som att, under det att det inhemska tackjernet är beskattadt, utländskt tackjern deremot icke bär några afgifter, utan kommer in alldeles tullfritt, likasom tackjern, som tillverkas utom bergslag, icke är belagdt med någon dylik skatt; att icke fästa afseende vid de olika förhållanden, som uppkomma, om hytteegarne innehafva jord eller icke, att ej beakta flera föregående Riksdagars bestämdt uttalade åsigt i ämnet; så må allt detta väl, enligt talarens åsigt, vara mycket konsekvent, men ej är det nyttigt för det allmänna bästa, hvars bevakande utgör Regeringens skyldighet, och jag kan därför med mycket lugn åhöra talarens utgjutelser om att Kongl. Maj:t genom mina förslag skulle vara komprometterad.

Förevarande fråga kan ses från mycket olika synpunkter och har äfven blifvit betraktad från olika sådana. Man kan nemligen utgå från den åsigt, som gjorde sig gällande vid 1818 års riksdag, då Ständerna begärde, att bergslagernas privilegier skulle upphöra, der de ej gjorde rätt för sig genom tackjernsblåsning. Frågan kan vidare ses från den synpunkt, som 1859 af Regeringen iaktogs, då Kongl. Maj:t vid medgifvandet af skiljmessan mellan hyttorna och bergsmansjorden bestämde, att bergslagerna skulle vara beredda på den inskränkning i deras bergslagsfriheter, som kunde komma i fråga. Slutligen kan frågan äfven ses från den synpunkt, hvarifrån Kongl. Maj:t och samtliga motionärer i ämnet under sednare tider utgått, eller att det band, som genom denna beskattning är lagdt på jernhandteringen, bör försvinna. Dessa synpunkter skilja sig i väsendtlig mån från hvarandra. Det var nemligen alldeles icke något afseende på näringens bästa, som ledde 1818 års Ständer, då de upphäfde en del bergslagsprivilegier, utan förhållandet var, att man kommit underfund med, att det fanns vissa bergslager, som alldeles obehörigt innehade sina friheter, därför att de icke blåste tackjern. Af denna anledning blefvo Hellestads och Wänga bergslager i Östergötland och Gunnarskogs i Wermland förvandlade till landslag. På det sednare stället hade man år 1762 begärt att få sina privilegier bekräftade, på den grund att man funnit sjömalmsanledningar och för deras tillgodogörande ämnade bygga hyttor, men då 60 år derefter undersökning skedde, fann man, att ej en enda centner tackjern blifvit blåst derstädes, och det var af sådan anledning som dessa bergslager blefvo beröfvade sina privilegier. Att således den synpunkt, hvarifrån 1818 års Ständer utgingo, ej nu kan göra sig gällande, torde Herrarne finna vara klart. Då det år 1859 stadgades, att jordegendomen inom bergslagerna skulle få skiljas från hyttebruket, så sades det uttryckligen, att de, som ville sig begagna af denna frihet, skulle i framtiden vara underkastade de inskränkningar i bergslagsprivilegierna, som kunde blifva bestämda. Detta föreläggande kan således endast gälla dem, som begagnat sig af den medgifna friheten, och ej dem, som fortfarande blåsa tackjern, hvilka, så länge de fullgöra denna skyldighet, måste vara fria från hvarje inskränkning i bergslagsfriheterna. Lika litet kan det gälla dem, som inom bergslag åtnjutit frihet, utan att någonsin hafva blåst tack-

jern, ty då de förut ej hafva haft denna skyldighet sig ålagd såsom vilkor för friheternas tillgodonjutande, så kunna de väl ej nu mista dessa på den grund, att andra blifvit befriade från ifrågasvarande skyldighet. Det är således en helt annan synpunkt, som gjort sig gällande vid 1818 års riksdag och vid 1859 års, och sedan dess hafva åter helt andra åsikter vunnit insteg, enär man mer och mer kommit till den öfvertygelse, att tackjernstionden utgör ett band på jernhandteringen, ett binder för dess utveckling, och därför bör upphöra så snart som möjligt, och utan afseende på vare sig den utsträckning, i hvilken handteringen i särskilda bergslager bedrifves, eller huruvida jordegarne i dessa bergslager fortfarande idkade jernhandteringen eller ej.

Ett exempel på huru olika frågan förefaller, allt efter som man ser den från dessa särskilda synpunkter, lemnar den aktade talare, som yttrat sig för återremiss på grund af en undersökning af åtskilliga förhållanden, som han varit i tillfälle att göra; och ehuru han icke sjelf angaf det, var det dock tydligt, att han utgick från förhållandena i Tabergs bergslag i Småland, som skiljer sig från de öfriga deri, att den begärt att i hvarje fall få behålla sina friheter emot fortfarande af alla dermed nu förenade utskylder. Den drifver fortfarande en, efter hvad mig blifvit sagdt, föga lönande jernhandtering, blott för att få förblifva i orubbadt åtnjutande af sin rotationsfrihet, och har af samma grund sorgfälligt aktat sig för att komma inom tillämpingen af de 1859 gjorda stipulationerna, men det oaktadt tror jag, att man måste blifva ense derom, att den lagstiftning, som nu är nödvändig för att möjliggöra jernhandterings fria utveckling, ej kan göra undantag för Taberg, på hvars protester man således ej kan göra afseende. Såsom jag fattade den aktade talarens yttrande, grundade han t. ex. derpå det påstående, att man borde höra bergslagerna, innan man vidtager den ifrågasatta förändringen, men jag tror att det ej kunde vara klokt fråga jordegarne inom någon viss provins, om de ville behålla någon uppgifven handtering för sig, sjelfva, eller tillåta andra att äfven i deras ort bedrifva den. Äfven om någon bergslag ännu skulle finnas, som sjelf önskade skattens fortfarande, kan dess bibehållande, enligt min tanke, ej vara en riktig lösning af denna fråga, utan den rätta vägen därför är klar för hvar och en, som har kännedom om huru hämmande denna skatt inverkar på jernhandteringen, hvilka svårigheter för denna närings utveckling som förefinnas, derigenom att man icke kan utveckla de gamla eller bygga nya verkstäder, utan att riskera en beskattnings påläggande, som är alldeles för stor. Detta synes mig vara hufvudsaken i frågan, för hvars afhjelpande något måste göras; hvad som redan deraf skall blifva en följd eller om sättet huru denna beskattning skall afskaffas, derom kunna tankarne vara delade, och vi veta alltför väl, att så äfven har varit förhållandet.

Vid två riksdagar har denna fråga förfallit, och då den nu för tredje gången blifvit upptagen, bör man se till hvilka skäl, som vid föregående tillfällen förhindrat dess antagande. Med afseende på det motstånd, som denna fråga rönt inom representationen, har den siste talaren yttrat, att det ej vore från honom och dem, som delade

hans åsigter, som detta härledt sig, utan att det just varit bergslagens representanter, som afstyrkt bifall till den ifrågavarande beskattningens upphäfvande. Jag kunde ej följa hans ord så noga, att jag fattade, om han tillskref detta förhållande egenlyttiga motiver, men på det att Kammaren icke måtte hysa något tvifvel i det afseendet, så ber jag att få erinra om, att den, som vid sista riksdagen inom Andra Kammaren först yrkade rent afslag, var en bruksegare från Filipstads bergslag, som dervid yttrade, att i hans ort, der skillnaden mellan tackjernstionden och de uppskattade friheterna är aldrr störst, och hvarest denna skatt utgår med sitt högsta belopp, skulle visserligen dess upphörande mot en motsvarande inskränkning i friheterna leda till hans och hans likars fördel, men tungan af denna förändring skulle drabba en mängd småjordtorpare och andra, som icke ega några hyttor och således aldrig betalt tione. På grund af detta förhållande hafva sakkunniga personer yttrat, att så gerna de önska reformens genomförande, kunna de ej bifalla den på så tunga vilkor och vilja derföre hellre, att förhållandena skola förblifva i sitt närvarande skick, än att i stället för den stora fördel, som åt hyttegarne skulle beredas, en odräglig tunga blefve kastad på andra personer.

Det synes, som om hufvudskälet, hvarföre man nu icke vill antaga Kongl. Maj:ts proposition, skulle vara afseendet på grundskatterna. Man säger nemligen, att här är fråga om att afskaffa en grundskatt, och om så sker är man inne på en slippig bana, ty då skall det ej dröja länge, innan en mängd motionärer uppstå med förslag till äfven de andra grundskatternas efterskänkande. Jag vill visserligen ej bestrida, att en motionär kan framkomma med ett dylikt förslag, men en annan fråga är, med hvad grund det göres, och hvad verkan det kan hafva. Vid bedömandet af den saken kan man se grundskatternas värde från olika synpunkter. Man kan nemligen dels anse dessa skatter för något så godt och rättvist i sig sjelft, att man icke bör tillåta någon förändring med afseende å dem, utan ovilkorligen bör bibehålla hvarje sådan endast för dess egenskap af grundskatt och äfven införa dem der de ej finnas. Man kan emellertid ock se dem från den synpunkt, som jag anser vara den rätta, nemligen att dessa skatters egentliga försvar ligger ej i deras rättvisa i och för sig, utan deri att de, såsom sammanvuxna med egendomsvärdena, böra med hänsyn till eganderättens helgd respekteras.

Denna åsigt har ock flera gånger blifvit af Riksdagen uttryckt. Så t. ex. har en aktad talare, som skarpt reserverat sig mot det godtycke, som Kongl. Maj:t skulle hafva visat, då han föreslagit tackjernstiondens afskaffande utan att pålägga grundskatter i bergslagerna i allmänhet, men deremot sjelf yrkat det klandrade förfarandets iakttagande i Nyeds bergslag, dervid framhållit den år 1830 af Riksdagen uttryckta åsigt som den riktiga, d. v. s. att "sådana förändringar, som kunde leda till förökning i de skattebidrag, hvilka af ålder blifvit utgjorda och grundlagt de värden, hvarrefter afhandlingar om hemmanen egt rum, icke utan de mest giltiga skäl borde tillvägbringas". Det är just denna grundsats, som Kongl. Maj:t nu har upptagit och gillat, men hvarföre dess verkan skall inskränkas

endast till Nyeds bergslag kan jag ej rätt inse. Denna grundsats, som för öfrigt icke uttrycktes endast vid 1830 utan äfven vid 1841 års riksdag, måste leda dertill, att man icke bör nedsätta hemmannens värde genom att pålägga en grundskatt, som för de nuvarande egarne äro fullkomligt obekant.

En annan ärad talare har upplyst om huru det enligt hans tanke förhåller sig med Kollegiernas utredningar och förmenat, att dessa ej vore mycket att fästa afseende vid, hvarpå han såsom bevis anför, att Kollegierna, som i sitt utlåtande af den 31 December 1867 uppgifvit, att Westerbergslagen vore privilegierad, deremot så kort förut som i Augusti samma år förklarar, att emedan den var underkastad rotering, så kunde den icke anses privilegierad i den mening, som innefattade verklig skattelindring, och således voro okunniga om att någon lindring i grundskatterna förefunnes. När nu förhållandet är sådant, och man kan se, att det varit alldeles omöjligt för dessa hemmansegare att veta att deras jord kunde blifva underkastad någon efterräkning, hemställer jag om det nu kan vara skäl, att de skola få sina egendomars värden nedsätta med lika mycket, som motsvarar det kapital, hvarpå grundskattens belopp utgör räntan. Här är således i fråga en rubbning i egendomsvärdena, som Riksdagen många gånger förklarar sig emot, men hvarpå vi dock ständigt höra att en del personer yrka, hvilket jag sannerligen ej kan förklara på annat sätt, än att de anse grundskatter för något i sig sjelf nyttigt och rättvist.

En ärad talare har upplyst, att grundskatterna inom landslagen ofta äro mycket högre än de, hvilka nu äro i fråga att åsättas bergslagerna. Det är visserligen santt att så är förhållandet i en del orter, men vare dermed huru som helst, så hafva der dessa grundskatter sammanvuxit med egendomsvärdena, och de äro der således intet nytt, som förut varit fullkomligt obekant och nu skall på en gång sätta ned dessa värden med betydliga belopp. Man kan härpå svara, att så skedde ock då grundskatterna stego i värde i det öfriga riket, men jag vill erinra om, att detta ej skedde på en gång utan så småningom, att det ej kunde blifva kämbart, och att, då man märkte att man gått för långt, eller då egendomsvärdena under tidernas lopp förändrades, företogos skatteförenklingar för att utjemna förhållandena. Nu vill man deremot på en gång ålägga dessa jordegare hela den börda, som andra fått så småningom under loppet af 250 år, och hvilken icke är någon obetydlighet, och när dertill ytterligare kommer, att förändringen icke uteslutande drabbar dem, som blåsa tackjern, hvilka ensamma få njuta fördelarne deraf, utan i viss mån en annan icke obetydlig samhällsklass, till följd af det förhållande, som jag ådagalagt, att från aldra äldsta tider bergsmanshemman öfvergått på andra händer i fullkomlig obekantskap med att de derigenom riskerade bergslagsfriheternas förloande; så hemställer jag om ej vid sådant förhållande staten bör se till, att den ifrågasatta förändringen kommer att kosta den enskilde så litet som möjligt. Så har det förefallit mig och det är grunden till mitt förevarande förslag.

En aktad talare yttrade, att han icke kunde finna någon skil-

nad mellan ränta och rotering. Jag hörde ej att han framställde något bevis för denna sin sats, utan det föreföll mig, som om han blott framkastade den som ett påstående, men jag vill dock framhålla något, som utgör en bestämd skilnad mellan dessa båda slag af onera, och det är, att vi hafva all anledning att tro, att hvad som skedde år 1608 och 1620, då räntan uppkom, är fullkomligt obekant för den nu lefvande generationen, hvaremot man måste antaga, att det, som antogs såsom princip 1823 och sedermera vid flera riksdagar afhandlats, samt så nära vår tid som 1848 och 1851 blifvit slutligen stadfastadt, såsom händelsen varit med frågan om ordinarie roteringen, måste vara bekant för folket. Derföre synes det mig att för en grundskatts åsättande saknas en rättsprincip, hvilken deremot, hvad roteringen angår, är uttryckt genom Riksdagens beslut 1823, 1848 och 1851, och äfven tydligt framgår af Halländska utsocknefrälsehemmanens historia. Således anser jag, att man saknar allit skäl att beskylla Riksdagen för inkonsequens, i fall den nu åsatte bergslagerna rotering, men befriade dem från räntan. När jag vidare finner, att halfva roteringen för fyra bergslager utgör något mer än det belopp, hvartill deras tackjernstionde belöper sig, och då man således icke bör genom ytterligare pålagor nedsätta egendomsvärderna alltför mycket, och då jag derigenom äfven tillämpat en grundsats, som Riksdagen förut förklarar vara den rätta, så trodde jag mig hafva funnit den riktiga grunden för denna förändring, som så länge varit af förhållandena påkallad. Genom att undvika att pålägga nya grundskatter bevarar man äfven bäst den åsigt att de äro sammanvuxna med egendomsvärderna och bidrager till att denna åsigt respekteras. Jag fruktar nemligen, att, om man pålägger något nytt i den vägen, som kännes bittert, så skulle detta verka hat mot grundskatterna, och har ej tilltrött mig att tillstyrka Riksdagen något, som skulle kunna rubba aktningen för deras samband med jordvärderna.

Hvad åter det beträffar, att man sagt, att nu ej är tid att efterskänka några skatter och gynna vissa orter på hela landets bekostnad, så upprepar jag, att detta icke är ett understöd utan en frihet som jernhandteringen ovilkorligen behöfver, och att denna eftergift i alla händelser ej kan blifva större present för tackjernsblåsarne inom bergslag än för alla dem, som drifva samma näring utom bergslag, och hvilka förut fått sig samma frihet medgifven.

Hvad vidare det beträffar att det sätt jag föreslagit för denna nya roterings utgörande, skulle vara något helt och hållet nytt, i det den skulle utgå endast till hälften af det belopp, hvartill den i allmänhet är beräknad, så ber jag att få erinra om att bestämdt prejudikat på en sådan lindring finnes, såsom kan ses af Riksdagens beslut af de förut omtalade Halländska frälsehemmanen.

Vidare har jag intet att tillägga utan slutar med att anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr Nordström: Då jag för andra gången begärt ordet för att söka bemöta åtskilliga mot mitt första anförande framställda anmärkningar och invändningar, anser jag mig böra förklara, att jag ämnar

lemna å sido hvad Herr von Koch mot mig yttrat, emedan jag nu lika litet som tillförene kunnat fatta eller följa hans tankegång.

Mot mitt första anförande har från flera håll med synnerlig iver blifvit framhållen en anmärkning, hvilken, om jag rätt fattat den, äfven såsom särdeles vigtig framställes i Stats-Utskottets betänkande, eller den att det ifrågasatta vederlaget för tackjernstiondens upphörande till väsendtlig del skulle drabba andra personer än dem, som af afskaffandet hemtade fördelen, och att det måste kännas hårdt för de förra att för all framtid få vidkännas ökade utlagor, som väl i följd af förbehållet i 1859 års förordning hade vid derefter skedda köp och öfverlåtelse bort tagas i betraktande, men i sjelfva verket blifvit förgättna, och köpeskillingen bestämd med afseende på de onera, som förefunnos den tid öfverlåtelsen egde rum. En talare har till och med gått så långt, att han påstod det ifrågasatta vederlaget, om det blefve beslutadt, innefatta ett ingrepp i eganderätten. Hvad nu den första anmärkningen angår, måste den förklaras vara i allo ohållbar. Lagarne i det lagbundna samhället måste anses vara kända af alla dess medlemmar, som lefva och handla under dessa lagars skydd. Eljest vore ej någon fast rättsordning tänkbar, och särskildt må i afseende å ifrågavarande ämne erinras, att då å ena sidan den utsträckt frihet för bergshandteringen, hvarigenom hyttelagstvänet för *bergsmansjorden* upphäfdes, och å den andra förbehållet vid denna utsträckt frihets åtnjutande äro uti *en och samma* förordning bestämda, de, som begagnat sig af den förra, omöjligen kunnat vara okunniga om det sednare.

Beträffande åter anmärkningen om ingreppet i eganderätten, kunde på lika goda skäl hvarje lagenlig beskattning så anses och kallas; men så långt torde vi ännu icke hunnit i sjelfvisk partikularism. Hvad emellertid den värde talaren här alldeles förbisåg, det är, att, om staten för sina sedliga ändamåls fullföljande har behof af en viss statsinkomst, hvartill en hvar efter gifna grunder borde bidra, men staten förklarade, att vissa klasser personer, eller vissa bygder inom dess område, derifrån skola vara till större eller mindre del befriade, och dessas anparter deremot fördelas på de öfriga till utgörande, så vore dermed ett icke så obetydligt steg taget till kommunism.

Det har vidare blifvit anmärkt, att tackjernstionen vore en produktionsskatt och ej en jordskatt. Härvid ankommer det uppå, huru vidsträckt eller inskränkt begrepp man vill inlägga i ordet produktionsskatt. All skatt på inkomsten från en produktiv näring är i sjelfva verket produktionsskatt, den må utgå i hvilken form som helst; och som jordbruksnäringen äfven är en näring, vore äfven grundräntorna ur sådan synpunkt produktionsskatt. Från den anmärkningen torde därför något stöd för mina motståndares åsigt icke kunna dragas, och om man vill inskränka begreppet produktionsskatt till skatter på näringar, hvori jorden ej ingår såsom ett nödvändigt produktivt element, eller der skatten icke är af real natur, så torde det tillåtas mig erinra om, huruledes jag redan i mitt första anförande visat, att tackjernstionen inom bergslagerna lagenligt är en på *bergsmansjorden* lagd grundskatt och således, likasom grundräntorna inom landslag,

hvilka den inom bergslag substituerar, af real natur. Att den beräknas efter blåsningsdygn, såsom en talare äfven påstått till försvar för dess egenskap af produktionskatt efter hans uppfattning af begreppet derom, är för öfrigt mindre exakt, sedan det redan på 1740-talet, om jag ej minnes orätt, blifvit allmänneligen förordnad, att en *bestämd* tionde för hvarje masugn efter dess storlek skulle för dygnet beräknas. Sättet för beloppets beräkning inverkar dessutom ej på skattens kamerala natur af real-onus. I afseende slutligen å tackjernstionde från masugnar *utom* bergslag, der hemmanen icke äro eller voro tvungna delegare i ett hyttelag, må den med skäl kalias produktionskatt äfven i ordets inskränkta mening; här har endast varit fråga om förhållandet *inom* bergslag, och för masugnar *utom* bergslag har den sedan 1860 upphört att utgå.

Uti statsrådsprotokollet för den 9 Januari yttrar Chefen för Finans-departementet bland annat: "att förklara nya anläggningar fria från skatt, som fortfarande skall drabba de äldre inom samma ort, vore fullkomligt förstörande för de sednares existens", och finner deri ett nytt motiv för sitt förslag. Så vidt jag kunnat fatta meningen af detta yttrande i dess förhållande till det förslag, som är i fråga, må dess riktighet i sig sjelf ej förnekas; men svårt synes det mig vara att inse, huruledes deri må ligga ett verkande motiv för förslaget om skattefrihet för bergslagslägenheterna. När alla till så väl bergshandtering som jernförädling hörande verk och inrättningar skola, i följd af 1859 års förordning, för framtiden betraktas såsom *fabriker*, och tackjernstionden, hvilken redan upphört att utgöras af masugnar *utom* bergslag, äfven förfölle i fråga om bergslagsorterna, så komma alla dessa verk och inrättningar att i detta hänseende stå på jemlik fot, och frågan huruvida bergslagsorterna böra, till vederlag för den äfven åt dem efterskänkta tackjernstiondeafgiften, underkastas samma skyldigheter som landslagsorterna, likväl med större eller mindre lindring i de fall, der en sådan af omständigheterna kan vara påkallad, måste väl då äfven tagas i öfvervägande från synpunkten af andra landets intressen, än allena bergshandterings. Det är det, som Regeringens nu föreliggande förslag icke vill medgifva; men det var likväl just det, som Regeringens år 1869 framlagda förslag i främsta rummet afsåg.

Äfven i den omständigheten, att införsel af tackjern från utrikes ort numera hos oss är tullfri, har i anseende till dess menliga inverkan på den inhemska tillverkningen och afsättningen blifvit af dem, som sluta sig till Regeringens förslag, här i dag framhållen till stöd för detsamma. Sjelfve Chefen för Finans-departementet, Herr Wærn, en varm vän af frihandeln, har i dag äfven påpekat detsamma. Men männe något annat medel till att afböja dessa menliga inverknings ej gifves, än att af bergsmansjorden bilda en skattefri jord? Männe det icke vore enklare och med allmän välfärd mera förenligt, att moderera denna tullfrihet, till dess bättre tider komma och samhället utan vådor kan tåla en sådan i full utsträckning? Frihandelsystemet har sin framtid, emedan det utgår ifrån och i sig innesluter en stor, för samfärdseln mellan samhällena och människorna vigtig sanning; men äfven det behöfver en förberedelsetid.

ett föregående stort och omfattande arbete, för att göra marken inom samhällena mottaglig och mogen för dess goda frukter. Det kan ej införas på en gång och genom ett allsmäktigt varde; den lefvande organismen gör aldrig språng, hon endast utvecklar sig och bär sålunda, men också endast sålunda, städs fram goda, nya frukter. En frihandel, som hade till följd våldsamma ekonomiska rubbningar i den näringsverksamhet, som dittills inom ett land under lagarnes skydd arbetat för gemensam välfärd, vore icke ett steg framåt i utveckling; den skulle endast verka destruktivt, och just det är den ledande statsmannens största, men äfven svåraste uppgift, att pröfva när marken i det ena och det andra afseendet är väl beredd och tiden inne för tillämpning af nya organisationer och nya systemer. Är det nu så, att tullfrihet vid införsel af tackjern från utrikes ort inverkat skadligt och störande på den inhemska bergshandteringen, bör felet afhjelpas vid dess rot, men ej genom rättsjemlikheten rubbande nya misstag. För öfrigt tillåter jag mig att i sammanhang härmed fråga, huruvida tiden att bevilja skatteeftergifter nu må vara väl vald, då vi åter stå i begrepp att för statens räkning vidtaga nya låneoperationer, och all anledning är för handen, att den allmänna bevilningen måste måhända fördubblas.

Slutligen, och hvad angår den af en talare med någon tvekan uppställda frågan, huruvida de s. k. *bergslagsprivilegierna* kunde ändras, utan bergslagernas samtycke efter det de derom blifvit tillsporda, tror jag för min del, att ett sådant samtycke icke är behöfligt. Det har blifvit bruk, att för korthetens skull med ordet *privilegier* beteckna de speciallagar af ekonomisk natur, som i afseende å bergshandteringsens bedrivande blifvit för bergslagerna under tidernas lopp utfärdade; men privilegier i positiv statsrättslig mening eller afsamma betydelse, som de för vissa stånd och korporationer beviljade, äro de icke, och därför, när på ena sidan det om de sednare är förklaradt, att de icke kunna återkallas eller förändras utan ståndets eller korporationens samtycke, är på den andra åt de förra något sådant förbehåll icke beviljadt.

Åberopande mitt i hufvudfrågan vid riksdagen år 1870 (den 30 April) afgifna yttrande, upprepar jag nu min vördsamma hemställan om bifali till Herr Odelbergs reservation.

Grefve Mörner: Jag skall be att få nedlägga min protest mot den uppfattning, som blifvit uttalad, att jag och de med mig liktänkande skulle anse såsom något godt i och för sig att grundskatter påföras. Jag tror icke att vi uttalat en sådan åsigt, då vi försvarat ett sådant förslag som blifvit framställt, och hvilket öfverensstämmer med Kongl. Maj:ts proposition till 1869 års Riksdag, och gläder det mig att till stöd för denna åsigt kunna åberopa nuvarande Finansministerns auktoritet. Stats-Utskottets utlåtande N:o 82 vid nämnda riksdag utvisar nemligen, att Herr Wærn deltagit i ärendets behandling inom Utskottet och nedlagt sin reservation deremot, att Kongl. Maj:ts proposition, hvarigenom föreslagits, att hvad som beslöts i fråga om orter, privilegierade med direkt afseende på tackjernstillverkning, äfven måtte gälla för Nyeds bergslag, ej blifvit

bifallen. Han nedlade sin reservation mot att Kongl. Maj:ts proposition i denna del ej rönte framgång. Vidare får jag, såsom stöd för min och de med mig liktänkandes mening, åberopa att sedan votering angående nämnda fråga vid 1869 års riksdag egt rum i denna Kammare och utfallit med 28 ja mot 30 nej, så anmälde Herr Wærn sin reservation mot det fattade beslutet med dessa ord: "Jag har icke deltagit uti den föregående diskussionen, och anhåller att få reservera mig mot ett beslut, som bestämmer, att ett förhållande skall fortfara, hvarigenom den ene skattar för en fördel, som den andre åtnjuter." Sedan jag genom detta citat frikallat mig och de med mig liktänkande från att hafva utgått från den åsigt, att grundskatters påförande skulle i och för sig vara något godt, ber jag, att med anledning af en talares anmärkning derom, att då Riksdagen beslöt, att nya hyttor, som läge utom bergslagen, skulle vara fria från utgifvande af tackjernstionde, jag afstyrkte detta, hvaremot detsamma af Friherre Gripenstedt tillstyrktes, få nämna, att då jag icke hade fördelen få åtnjuta Friherre Gripenstedts understöd såsom ledamot af Ridderskapet och Adeln, hade jag den större fördelen att få Friherre Gripenstedt, såsom Finansminister, att dela min åsigt, i det han nemligen tillstyrkte Kongl. Maj:t att icke bifalla detta förslag. Jag tror för min del att någon betänklighet icke kan ligga deri, att hemmansegare inom hela landet ställas i lika kategori. Om undantag gjorts och fråga varit att, utan något tillägg, befrja bergslagen från utgörande af tionde, så är det ganska sannolikt att med tillämpning af 1825 års författning om ordinarie rotering sådan skulle kunnat helt enkelt påföras. Om det nu ligger större rättvisa i att påföra rotering än ränta, har jag förut sökt att något utreda. Det är uppenbart att tackjernstionde utgöres såsom ersättning för de friheter i beskattningssväg, som äro hemmanen tillerkända. En del hemman blefvo påförda ränta, som skulle utgöras när de icke blåste, men när de blåste var tackjernstionde till visst belopp utsatt. Roteringen skedde vida sednare.

Enligt mitt förmenande har Utskottets förslag ett obetingadt företräde framför Kongl. Maj:ts proposition. Jag har redan förut fäst Kammarens uppmärksamhet på, att genom att bifalla Kongl. Maj:ts proposition en skänk inom vissa orter kommer att gifvas, under det att andra orter finge vidkännas vederlag. Genom det af Utskottet framställda förslag blifver det åtminstone en jemnare tillämpning af fördelar och skyldigheter. Vill man göra gracer, så bör man dela jemnare, och det synes mig derföre bättre att antaga Utskottets förslag än Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Reutersvärd: Jag lofvar att blifva ganska kort, och skall icke ingå i någon vidlyftigare utredning af frågan, helst jag är förvissad att hvar och en redan derutinnan stadgat sin öfvertygelse, utan vill jag blott bemöta ett par yttranden af föregående talare. Jag tror att den siste talaren begick ett misstag, då han yttrade, att Friherre Gripenstedt såsom ledamot af Ridderskapet och Adeln haft den åsigt, att bergslagerna borde befrias från utgifvande af tackjernstionde, men deremot såsom Finansminister hyst en annan mening,

ty, om jag icke misstager mig, var det Friherre af Ugglas, som var Finansminister då frågan hos Regeringen förekom.

Näst den siste talaren har yttrat, att han icke kunde se någon skillnad emellan grundskatt och produktionsskatt, emedan de äro desamma. Han har sett saken från strängt vetenskaplig synpunkt, och jag vill icke tvista med honom på det området, men jag ber att få nämna, att denna skatt ej är liktydig med den, som hvilar på jorden för den afkastning hon lemnar. Hvar och en, som tillverkar tackjern, får erlägga bevillning därför efter andra artikeln, men han får dessutom betala skatt för hvarje dag blåsningen pågår. Detta vore detsamma, som om jordegaren skulle betala skatt icke blott för den spanmål han erhåller, utan dertill en viss skatt för hvarje dag han är sysselsatt med inbergandet af sin gröda. Vidare har sistnämnde talare yttrat, att bergsmanshemmanen skulle vara de som blefvo befriade från utgifvande af tackjernstionde, men härvid får jag fästa uppmärksamheten på, att det är masugnsegarne, som erlägga denna skatt och dessa behöfva ingalunda vara hemmansegare.

Många ledamöter hördes nu ropa på proposition.

Friherre Funck: Jag har begärt ordet, därför att jag anser nödigt att någon af Stats-Utskottets ledamöter yrkar bifall till detta dess utlåtande, hvilket förut ej skett, enär de tre ledamöter, som yttrat sig, väl varit af olika meningar, men derutinnan varit ense att de ansett det Utskottets förslag icke borde bifallas. För min del yrkar jag bifall till detta förslag och vill icke trötta Kammarerna med alla de skäl, som därför kunna framdragas, då de blifvit af en talare på Uplandsbanken så väl framhållna, att derutöfver icke synnerligt är att tillägga. Emellertid är här påstådt, å ena sidan, att Utskottet gått för långt och å den andra att det bort gå längre. Å ena sidan har man yrkat bifall till Kongl. Maj:ts nu afgifna proposition, och å den andra har man åter yrkat att Kongl. Maj:ts till 1869 års Riksdag aflåtna förslag bör antagas. Det har redan blifvit sagdt, att Utskottet gått en medelväg, och med tillämpning af den gamla satsen "in medio consistit virtus" synes mig detta åt Utskottets förslag gifva någon styrka. Ett annat skäl finnes äfven, som talar för att man bör bifalla Utskottets förslag, det nemligen att ett bifall till detta förslag är det enda sätt, på hvilket frågan vid denna riksdag kan få en lösning, och då jag har klart för mig att tackjernstiondens borttagande är af vigt, anser jag ock, att man bör låta skiljaktiga meningar vika och förena sig om detta förslag, till hvilket jag på det ifrigaste får yrka bifall.

Herr Wallenberg: Den omständigheten att det kunde vara förenadt med bilighet att efterskänka en inkomst för statsverket, är icke för mig tillräcklig, då jag ser på den budget, som vid Riksdagens början blifvit framlagd. Den innebär nemligen ett öppet erkännande att vi icke kunna med de ordinarie eller andra skatter fylla statens behof, utan att vi måste beträda lånevägen och således på många år fördela bördan af närvarande behof eller, med andra ord,

ord, beskatta jemväl våra efterkommande. Under sådana förhållanden finnes ej, enligt min tanke, tillräcklig anledning att betrakta denna fråga endast ur billighetens synpunkt. Ty vänder man sig åt andra håll, skall man nog finna lika stora otilligheter, som här förmenats ega rum. Exempelvis vill jag i detta hänseende nämna *lästetelsafgiften*, som till en början var den enda skatten på sjöfarten. Sedan man proklamerat som grundsats att endast inkomst af hvad det vara må borde beskattas och *inkomsten* af sjöfarten blifvit beskattad, borde väl efter vanliga begrepp lästetelsafgiften bortfalla, men sådant har dock icke medgifvits, emedan man förklarar att statsverket icke kan för närvarande undvara denna inkomst. Då vi nu hafva i perspektiv förhöjd bevillning, anser jag att man icke för det närvarande bör efterskänka någon annan statsinkomst.

Man säger att denna skatt är oegentlig, men den nu gällande bevillningsstadgan är också i många delar oegentlig och hela vårt beskattningsväsende ett kaos som väl kunde tarfva en genomgående granskning, så att fördelningen af skattebördorna blefve mera jemn. Detta är så mycket angelägnare om man nödgas förhöja skatterna, ty om man bygger ett hus till hälften på berg och till andra hälften på sank mark, kan det väl stå om det är ett envåningshus, men reser man upp det två, tre våningar högt, så torde det väl hända, att *grunden*, som är illa lagd, befinnes för svag.

Man har sagt att om tackjernstionden icke aflöses, kommer den helt och hållet att bortvoterar. Ja, om så sker, är detta ej annat än ett maktnissbruk af den mäktigaste samhällsklassen. Men jag tror icke, att ett sådant maktnissbruk kommer att göra sig gällande. Atterkänna rättvisan deraf genom att med de mäktige dagtinga, anser jag icke vara välbeträkt. Bättre då att se den tiden an, då man lättare än nu kan gå önskingarne att lindra skatterna till mötes. Då skall jag med glädje biträda en sådan åtgärd, men icke nu. För det närvarande tror jag, att man handlar försigtigast genom att ansluta sig till Herr Odelbergs reservation.

Herr Ekman, Carl: Då man hyser den åsigt, som jag förut varit i tillfälle att uttala, att åt statsverket bör bevaras den egen- dom, som staten eger uti grundskatterna, så är det ganska naturligt, att man fruktar för de följder, som kunna uppkomma, i händelse Riksdagen skulle afgöra den nu föredragna frågan om tackjernstiondens borttagande i enlighet med Stats-Utskottets förslag eller, ännu värre, i enlighet med Kongl. Maj:ts nådiga proposition. Det är för att uti protokollet få antecknad min protest mot en sådan åtgärd, som jag egentligen begärt ordet, men då jag nu erhållit det, så anser jag mig äfven böra något bemöta de ytranden, som blifvit fallda af föregående talare, hvilka dels tillstyrkt Utskottets, dels Kongl. Maj:ts förslag i ämnet.

Det har blifvit sagdt, att den, som icke vill bifalla tackjernstiondens borttagande, utan att pålägga de nuvarande bergslagshemmanen de grundskatter, från hvilka de varit befriade under bergslags- tiden, skulle förhindra det stora mål, som ligger deri att tackjernas-

tillverkningen blifver likställd i alla delar af landet. Jag ber få försäkra, att åtminstone för min del, detta mål icke blifvit förbisedt, och att jag tror det icke längre gå an att genom bergslagsprivilegiernas bibehållande lägga onaturliga band på tackjernstillverkningens fria utveckling just inom de orter, der denna tillverkning är mest naturlig, men jag kan derföre icke finna det vara billigt, att Staten för genomförandet af den nödiga förändringen skall åt bergslagshemmanen efterskänka en grundskatt, som dessa, efter min förmening, ganska väl kunna bära, då den icke trycker dem värre, än samma skatt trycker inom angränsande landslag belägna hemman. Man har ej heller tillföre vid beslutandet af viktiga reformer gått så till väga, som nu blifvit föreslaget. När malmtillgångarne inom Hellestads och Wånga bergslager upphörde och tackjernstillverkning i följd deraf icke längre kunde inom nämnda orter fortsättas, så beslöts helt enkelt, att bergslagen skulle upphöra, och att de derinom belägna hemmanen skulle få sig de grundskatter och besvär pålagda, hvarifrån de förut under bergslagstiden åtnjutit befrielse. Det var då icke någon oviss skatt, som pålades dessa hemman, utan det var densamma, som hemmanen inom angränsande landslag förut erlade, och hvilken till natur och belopp visst icke var obekant för hemmansegarne inom bergslagen. Likasom detta var förhållandet inom de nu af mig särskildt omnämnda bergslagerna, är jag äfven fullt förvissad att hemmansegarne inom ännu bestående bergslager hafva full kännedom om de grundskatter, från hvilka deras egendomar äro befriade, så länge ortens natur af bergslag fortfar, samt att de äro beredda, i händelse af bergslagens upphäfvande, att få betala dessa skatter samt utgöra de öfriga besvär, som hvila på hemmanen inom landslagen.

Vid förra riksdagen behandlades en framställning af åtskillige hemmansegare inom de fordna Hellestads och Wånga bergslager, hvilken just gick derpå ut, att de skulle vinna befrielse ifrån de skatter och besvär, som efter bergslagens upphäfvande blifvit dem pålagda, och denna fråga var ännu mera invecklad, derigenom att Kronan i äldre tider försålt sin rättighet till grundskatterna från dessa hemman till enskild person, hvarigenom det väl skulle kunna ifrågasättas huruvida Kronan icke hade afhändt sig all rättighet till skatt från de ifrågavarande hemmanen, men jag hörde icke då någon röst inom denna Kammare höjas för den åsigt, att hemmansegarnes framställning förtjenade något afseende.

Efter min förmening kan och bör icke, med iakttagande af nödig konsekvens, något annat ifrågakomma, än att då man anser att tackjernstionden bör borttagas, för att derigenom göra tackjernstillverkningen fullkomligt fri, alla hemman inom bergslag påläggas de skatter och skyldigheter, från hvilka de nu för bergslagens skull äro befriade. Hvarje annan åtgärd blifver godtycklig och följderna deraf äro oberäkneliga, ty samma skäl som nu anföras derför att hemman inom bergslag icke böra påföras och åläggas de skatter och besvär, hvarifrån de under vissa förhållanden varit befriade, kunna äfven anföras derför, att när för ett viktigt ändamål en åtgärd af Riksdagen beslutas, hvilken utöfvar ett visst inflytande på förhållandena inom en

ort, der böra belägna hemman då erhålla en eftergift uti dem åliggande skatter och besvär.

På grund af det nu anförda får jag derföre yrka bifall till den af Herr Odelberg afgifna reservation och gör jag detta så mycket heldre, då uti denna reservation blifvit framhållet, att när tillämpningen af den grundsats jag försvarat skulle uti enstaka fall kunna leda derhän, att något hemman blefve alltför drygt beskattadt, en eftergift då på grund af särskild noggran undersökning och utredning skulle kunna detsamma medgifvas.

Ropen på proposition förnyades.

Friherre Tersmeden: Under diskussionens lopp hafva visserligen efter mitt förmenande tillräckliga skäl blifvit anförda för ådagaläggande af behovet att borttaga tackjernstionden. Vi veta noggsamt, att denna afgäld numera är snart sagdt den enda produktionskatten, utom bränvinstillverknings-afgiften. För tio år sedan frångick man i allmänhet detta beskattningssätt och antog såsom regel, att all skatt borde utgå antingen efter fastighetsvärdet eller inkomsten af hvars och ens rörelse. Det snart sagdt enda undantaget härifrån var denna skatt, hvilken utgick från hyttor, som lågo inom bergslag; och orsaken dertill var, att åtskilliga friheter lemnats de inom dessa bergslag belägna hemman, och hvilka friheter hufvudsakligen bestodo af en lindring i grundskatterna.

Det har nu vid de två nästföregående riksdagarne varit fråga om borttagandet af tackjernstionden, och billigheten af en sådan eftergift har äfven blifvit allmänt erkänd, fastän man icke kunnat komma öfverens om huru förfaras skulle med de inom bergslagen belägna hemmans beskattning. Det af Kammar- och Kommers-kollegierna uppgjorda, i Kongl. Maj:ts nådiga proposition till 1869 års Riksdag framlagda förslag ansågs vara för hårdt, hvadan detsamma af Riksdagen afslogs. Genom enskild motionärs framställning blef under nästlidet års riksdag frågan åter bragt å bane. Denna Kammar-are beslöt då, att Riksdagen skulle till Kongl Maj:t aflåta en underdånig skrivelse samt deri uttala såsom sin åsigt, att skyldigheten inom privilegierad bergslagsort att utgöra tackjernstionde, äfvensom skattejern och hyttegälsjern, der någondera af dessa tvänne sednare afgiftsposter blifvit åsatt och ännu kvarstode, bör upphöra, och deremot de förmåner, som dylik ort af Kronan haft sig i egenkap af jernbergslag förunnade, beräknade efter lindrigare grunder än Kammar- och Kommers-kollegierna föreslagit, indragas.

Nu har vid denna riksdag Kongl. Maj:t gått denna af Kammararen uttalade önskan tillmötes samt föreslagit, att hyttorna inom bergslagen måtte från utgörande af tackjernstionden befrias, mot att hemman och lägenheter uti de bergslag, som icke redan voro underkastade ordinarie rotering, måtte åläggas rotevakans-afgifter till hälften emot annan roterad jord i samma län, hvartill Stats-Utskottet i sitt förslag ytterligare lagt hälften af den ränta, hvarefrån samma hemman hittills varit fria. Vi veta noggsamt, att från sträng rättslig synpunkt sedt af dessa hemman kunde fordras full ränta och full rotering, men det är just på billighetens grund som Kammararen ställt

sig vid förra riksdagen, och jag förmodar att Kammaren icke nu vill afvika derifrån.

Dessa omständigheter hafva redan under loppet af öfverläggningen blifvit framhållna, men under den sednare delen af diskussionen har man framkommit med ett nytt skäl för bifall till Herr Odelbergs reservation, nemligen att vi vid denna riksdag äro i behof af så mycket penningar vi möjligen kunna skaffa oss. Detta skäl förefaller mig verkligen såsom ett de obotfärdigas förhinder, då den summa, hvarom här är fråga, är så obetydlig, att den icke kan hafva någon inverkan, vare sig på behovet att upptaga lån eller bevillingens ökande; och således måtte väl icke detta skäl kunna utöfva något inflytande på Kammarens beslut.

För min del anser jag, att det förslag, Stats-Utskottet framställt, innefattar en medelväg, som leder till en lycklig lösning af frågan. Detta förslag synes mig böra tillfredsställa alla dem, som ovilkorligen yrka på den stränga rätten, enär ingen skatt derigenom helt och hållet borttages, utan endast nedsättes till hälften; och hvilken nedsättning har sin motsvarighet i den efterskänkning af halfva tackjernstionden, som år 1859 egt rum inom Vesterbergslagen. Således är det icke fråga om annat än att aflösa den hälft, som är kvar, och den blir till fullo betald, om halfva räntan och halfva roteringen åsättes. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets utlåtande.

Herr von Koch: Jag vill endast yttra ett par ord i anledning af min värde grannes förklaring, att han alltid yrkat en fullständig aflösning af *grundräntan*. Jag är ense med honom härutinnan; och vid alla tillfällen, då inom denna Kammare förekommit någonting, som tenderat till en nivellering eller en kommunistisk behandling, så har jag alltid höjt min röst deremot. Derföre har jag också protesterat mot all jemkning i grundskatterna och ifrat för deras bestämda aflösande, icke derföre att grundskatterna för mig äro någonting heligt, ty ingen skatt är för mig helig, de äro tvärtom i och för sig ett ondt, utan derföre att de egentliga grundskatterna stå i sammanhang med eganderätten, och *denna* anser jag vara helig.

Då fråga är om tackjernstiondens upphörande bör man för öfrigt ock taga hänsyn till den nu bestående eganderätten och icke till den som existerade för ett par hundra år tillbaka. På den ståndpunkt jag ställt mig, synes det mig att man genom att lägga en ny skatt på dessa bergslagshemman, hvilkas nuvarande egare icke kunnat ana något sådant, då de förvärfvade eganderätten till dessa hemman, gör sig skyldig just till en kränkning af den nuvarande eganderätten.

Samma ärade talare har äfven sagt, att då vid förra riksdagen fråga förevar om eftergift af den vissa hemman inom Hellestads, Risinge och Wånga socknar ålagda förhöjning i mantalsräntan, så fanns det icke någon röst, som höjde sig till understödjande af denna framställning. Jag vill icke besvara Kammaren med att omtala, hvad som i den saken passerade emellan den ärade talaren och mig; det skall jag taga mig friheten enskildt upplysa honom om.

Här har vidare blifvit erinradt om det latinska ordspråket: "in medio consistit virtus." Deremot har åberopats ett *svenskt* ordspråk,

som säger att, "ett medelting är ett oting". — Jag har ställt mig på den grund, att jag, som anser att det är rättvist, att tackjernstionden borttages, utan att lägga *trå* nya skatter på andra, som af tiondens borttagande icke få något godt, likväl *i dag* nöjer mig med att få dessa stackars menniskor befriade från den *ena*, då mera ej kan för dem erhållas. Ställande mig på deras ställe, gör jag det derföre, såsom engelsmannen säger, att "until I can get my whole right I will take part of it as an instalment."

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälde Herr vice Talmannen, att i afseende å den nu förevarande delen af Stats-Utskottets hemställan hade afgifvits följande yrkanden, nemligen 1:o, att densamma måtte af Kammaren bifallas; 2:o att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, för så vidt den skiljer sig från Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna nådiga proposition, skulle samma proposition antaga; 3:o af Herr Odelberg, att Kammaren för sin del måtte fatta ett så lydande beslut: "a) att skyldighet inom privilegierad bergslagsort till utgörande af tackjernstionde äfvensom af skatte- och hyttegälsjern skall för framtiden upphöra, emot det att de förmaner, som dylik ort af Kronan haft sig i egenskap af bergslag förunnade, indragas; b) att förändringen skall genomföras medelst hufvudsaklig tillämpning af de grunder derför, som Kongl. Kammar- och Kommers-kollegierna uti sitt den 31 December 1867 afgifna underdåniga utlåtande föreslagit, dock så att lindring må kunna medgifvas i öfverensstämmelse med de för hemmans förmedling gällande grunder; c) att de nya rättsförhållanden, som af denna förändring kunna nu blifva en följd, skola inträda med början af år 1872; samt d) att vid anmälan af detta beslut Riksdagen skulle i underdånighet anhålla att, derest vid de sålunda bestämda skyldigheternas påförande någon ytterligare lindring skulle i enskilda fall visa sig af omständigheterna påkallad, Kongl. Maj:t täcktes derom till Riksdagen göra nådig framställning;" och slutligen 4:o att ärendet skulle till Utskottet återförvisas.

Härefter framställde Herr vice Talmannen särskilda propositioner i enlighet med ofvanberörda fyra yrkanden, af hvilka propositioner de tre första besvarades med många ja och nej i blandning samt den sista med nej; hvaruppå och sedan proposition på bifall till Stats-Utskottets hemställan i dess nu ifrågavarande del blifvit ånyo framställd samt med många såväl ja som nej besvarad, Herr vice Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Efter förmälan, det Kammaren egde att afgöra, hvilketdera af de öfriga yrkandena skulle utgöra kontrapositionen vid den begärda voteringen, framställde Herr vice Talmannen först proposition derå, att såsom kontraposition skulle antagas bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna nådiga proposition, hvartill svarades många ja och nej i blandning, samt sedermera proposition på antagande af Herr

Odelbergs förslag såsom kontraproposition vid voteringen, då svaren likaledes utföllo med talrika, såväl ja som nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Som votering angående kontrapropositionens innehåll äskades af flere ledamöter, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den som vill, att, vid blifvande votering om bifall till Stats-Utskottets utlåtande N:o 41 b, i dess nu ifrågavarande del, kontrapropositionen skall innehålla antagande af Herr Odelbergs reservation, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, antages till kontraproposition vid voteringen bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet aflättna nådiga proposition;

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 47;
Nej — 40.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition för hufvudvoteringen:

Den, som bifaller Stats-Utskottets i utlåtandet N:o 41 b gjorda hemställan, dock med undantag af frågan om Nyeds bergslags samt Heds och Gunnilbo socknars beskattning eller rotering, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, antager Kammararen det förslag Herr Odelberg i sin reservation framställt med ofvanberörda undantag;

Vid denna voterings utgång befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 52;
Nej — 35.

Den vidare föredragningen af Utlåtandet uppsköts till sammanträdet å eftermiddagen.

Anmälades och bordlades Lag-Utskottets nedannämnda Betänkanden och Utlåtande, nemligen:

N:o 17, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 8, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts nådiga proposition om an-

tagande af en författning angående förändrad lydelse af 2 Kap. 11 § Strafflagen, än äfven enskilda motioner i samma ämne;

N:o 18, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 15, i anledning af väckt motion om ändring i Kongl. Förordningen den 14 April 1866, angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behöf;

N:o 19, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om antagande af en förordning angående sparbanker; äfvensom Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående iandtförsvarets ordnande, samt i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar i samma ämne väcka motioner.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 e. m.

In fidem

O. Brakel.

Onsdagen den 5 April 1871.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades protokollet för den 24 sistlidne Mars.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 41 b, i fråga om upphörande af tackjernstionde och andra tackjernsavgifter, hvarvid till följd af Kammarens i afseende å sättet för utlåtandets föredragning fattade beslut, nu till afgörande förekom:

Stats-Utskottets hemställan å sid. 17 och 18, för så vidt den rörde frågan om Nyeds bergslags samt Gunnilbo och Heds socknars beskattning eller rotering.

Herr von Ehrenheim: I afseende på den fråga, som nu föreligger, eller beskattningsförhållandena inom Nyeds bergslag, samt Heds och Gunnilbo socknar, är jag af annan mening än Stats-Utskottet, men som jag nyss hört, att denna fråga redan blifvit i Andra Kammaren afgjord på det sätt, att Stats-Utskottets betänkande i sin helhet blifvit bifallet, så vill jag icke under sådana förhållanden framställa något yrkande, utan öfverlemnar det åt representanterna för ifrågavarande orter, hvilka hafva att betrakta denna fråga ej allenast ur rättslig utan afven ur materiel synpunkt. Jag kan dock icke underlåta att begagna tillfället, för att med några ord framställa de skäl jag har för min åsigt i frågan. Nyeds bergslag, såsom många gånger blifvit upprepadt, har enligt Kongl. Brevet den 31 Mars 1849 erhållit sina privilegier på den grund, att bergslagen icke hade annat att uppehålla sig med än "allenast strömmar och skog". Från dessa privilegier härleder sig den roteringsfrihet, som sedermera kommit trakten till godo. Någon tackjernstillverkning i betydligare mån har icke funnits der, och hvad som hufvudsakligen är af vigt är, att någon skyldighet till idkande af tackjernsblåsning icke funnits. Det enda åliggande, som möjligen egt rum, skulle vara, att socknemännen varit pligtige att med kolning och körslor betjena inom socknen belägna jernverk. Men om också så varit förhållandet, har likval kolhandeln genom Kongl. Förordningen den 27 April 1846 blifvit frigifven, och då icke något vilkor dervid blifvit fastadt, så läser man väl icke nu heller kunna hafva något anspråk på ersättning från den synpunkten. Jag ber dessutom att få erinra att, sedan Rikets Ständer vid 1818 års riksdag hos Kongl. Maj:t gjort underdånig framställning om bergslagsprivilegiernas indragning för de orter, der bergsmansyrket icke såsom tillföre inddrades, och sedan Kongl. Maj:t frändömt Gunnarskogs med flera bergslager sina privilegier, så förekom hos Riksdagen fråga om Nyeds bergslag, hvilken den tiden icke tillverkade något tackjern; men Riksdagen förklarade, att Nyeds bergslag icke hade sina privilegier på grund af tackjernstillverkning och att följaktligen den åtgärd, som blifvit vidtagen mot förenämnda bergslager, icke borde sträcka sig till Nyed. Detta godkändes af Kongl. Maj:t, som utfärdade nådigt bref den 6 Mars 1830, hvarigenom förklarades, att Nyeds bergslag må än vidare vid dess bergslagsprivilegier varda bibehållen. Det är således så nyligen som år 1830, som båda statsmakterna, under erkännande att Nyeds bergslags privilegier icke grundade sig på tackjernstillverkning, förklarade, att dessa borde bibehållas. För min del kan jag icke med min uppfattning af rättvisa i beskattningen finna det öfverensstämmande, att, då man vill borttaga tackjernstionden, och grundar ersättningen för detta borttagande väsenätligen derpå, att genom 1859 års förordning den tvungna tackjernstillverkningen upphört, mot vilkor att bergslagsfriheterna deremot skulle upphöra, man vill borttaga dessa friheter för en ort, som icke haft någon skyldighet att blåsa tackjern. I mina ögon är Nyeds bergslag i samma ställning som all annan privilegierad jord; och om så är, att man finner de skäl och grunder, som föranledt tillkomsten och betingat fortvaron af dess privilegier, något ogiltigt inför vår uppfattning och med

afseende på nuvarande förhållanden i orten, så torde samma anmärkning kunna göras äfven mot andra privilegier än Nyeds. Jag får för min del säga, att jag hyser den uppfattning, som 1840 års Riksdag hyste och som en reservant i Stats-Utskottet upptagit, "att sådana förändringar, som kunna leda till förökning i de skattebidrag, hvilka af ålder blifvit utgjorda och grundlagt de värden, hvarefter afhandlingar om hemmanen egt rum, icke utan de mest giltiga och ostridiga skäl böra tillvägbringas". Det har visserligen blifvit sagdt, att med roteringen vore ett helt annat förhållande än med grundskatterna. Om jag icke misstager mig, så har det äfven blifvit yttradt, att alla borde deltaga i landets försvar och att detta vore ett för alla gemensamt åliggande. Äfven jag har den uppfattning, att alla äro skyldige att deltaga i landets försvar, men roteringen är derföre icke något gemensamt åliggande, utan ett undantag, som blott åligger jorden; och om den också kan påläggas, der icke något skäl för befrielse derifrån kan åberopas, och om den bör åläggas, der de förbindelser upphört, för hvilka roteringsfrihet varit beviljad, såsom förhållandet är med posthemmanen och de hemman, som haft arbetskyldighet till Dylta bruk eller öfriga bergslager, om hvilka vi redan afgjort på förmiddagen i dag, så finnes derföre icke något skäl att pålägga roteringen, der ett laga beslut om frihet derifrån finnes, och der icke någon förbindelse borttagits för den frihet, som indrages. I afseende på Heds och Gunnilbo socknar är det den skillnad, att dessa socknar väl varit roterade, men att de deremot varit befriade från en del af räntan. De hafva emellertid icke varit skyldige att blåsa tackjern och deras friheter hafva blifvit år 1840 af Rikets Ständer och kort derefter af Kongl. Maj:t genom nådiga brefvet den 16 Februari 1842 erkända, och detta har skett under en tid då man sökte att återbringa bergslagera under landslagen derföre, att de icke fullgjorde sina skyldigheter. Utgående från samma grundsats som i fråga om Nyeds bergslag, anser jag för min del det icke heller vara rätt från beskattningssynpunkt sedt att ålägga Heds och Gunnilbo socknar dessa ökade bördor. Jag upprepar, att då Andra Kammaren afgjort denna fråga i en annan riktning, och då möjligen ett beslut i en motsatt riktning af denna Kammare skulle kunna framkalla förvecklingar, så öfverlemnar jag åt representanterne från dessa orter att bedoma om något yrkande bör framställas, och vill nöja mig med att hafva uttalat min åsigt, för att icke hafva varit delaktig i ett beslut, som jag anser vara orättvist.

Herr Hammarhjelm: Den föregående talaren har så fullständigt utvecklade de skäl, som tala för Nyeds bergslags befrielse från vidare skatt, att jag har litet att dervid tillägga. Jag vill endast fästa uppmärksamheten derpå, att Kammaren vid föregående riksdag fattat beslut att befria Nyeds bergslag från rotering; och jag tror, att, om Kammaren vill vidhålla sitt då fattade beslut, är icke annat nu att göra än instämma i Herr Casparssons reservation.

Friherre af Ugglas: Sedan Andra Kammaren bifallit Stats-Utskottets förslag äfven i afseende på Nyeds bergslag, skulle jag

föreställa mig, att det enda rätta vore att äfven bifalla detta förslag, ty eljest skulle möjligen det egna förhållandet inträffa, om Första Kammaren bifölle Herr Hammarhjelm's motion och Andra Kammarerna Stats-Utskottets förslag, att frågan angående Nyeds bergslag hade förfallit, och Nyeds bergslag skulle fortfarande ensam kvarstå såsom bergslag och erlägga tackjernstionde för den hytta, som der finnes. Jag tror verkligen, att en sådan utgång af denna fråga icke skulle vara eftersträfvansvärd. Men efter jag har ordet, anhåller jag att i största korthet få framlägga de skäl, hvilka, enligt min åsigt, förefinnas att behandla Nyeds bergslag på lika sätt som öfriga bergslager. Det är väl sannt, att Nyeds bergslag icke blifvit privilegierad såsom tackjernsbläsande bergslag, utan har denna bergslag erhållit sina privilegier till följd af den inskränkning i afseende på kolhandeln, som för bergslagen gällde; och bestod deri, att Nyeds socken icke fick afyttra sina kol till andra bruk än de der belägna. Under tidernas lopp hafva olika författningar derom blifvit meddelade. Den sista författningen i detta ämne är Kongl. Brevet den 26 Juli 1726, som stadgar, "att det skall vara alldeles förbudet att föra och föryttra kol ifrån och utom bemälda Nyeds socken, eller att någon bruksegare, som hafver jernverk der utom, må understå sig dem att emottaga och till sig draga". Detta var en inskränkning i kolhandeln, som Nyeds socken måste underkasta sig; och det var icke underligt att Rikets Ständer vid 1830 års riksdag uttalade den åsigt, att, då Nyeds bergslag icke förverkat sina privilegier, kunde dessa icke indragas, ty då gällde ännu den inskränkta kolhandeln. Men år 1846 frigafs kolhandeln och derigenom erhöll också Nyeds bergslag frihet att hvar den ville afyttra sina kol. Enligt min åsigt måste således Nyeds bergslag, som blifvit privilegierad för att använda sina kol inom socknen till de bruk, som funnos der, men nu är befriad från denna skyldighet, betraktas lika med andra bergslager och till följd deraf påläggas den rotering, från hvilken Nyed varit befriad och detta just på grund af sina bergslagsprivilegier. Jag kan icke finna annat än, att samma skäl gäller i afseende på Nyeds som andra bergslager, och jag tror, att konsekvensen fordrar, att Kammarerna äfven måtte bifalla Stats-Utskottets förslag i denna punkt. Ser man vidare på den tunga, som skulle drabba denna socken, finner man af Utskottets betänkande, att hemmanen i Nyed äro taxerade i medeltal till 89,213 R:dr 1 öre eller nära 90,000 R:dr, och att den afgift, som är i fråga, — ty Nyed har redan full ränta och här är endast fråga om rotering —, belöper sig till 59 R:dr 61 öre på hvarje hemman. Man kan väl icke säga detta vara en för tryckande afgift, och en afgift, som icke motsvaras af den frihet socknen fått genom kolhandelns frigifvande. Jag vågar därför tillstyrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Efter jag har ordet och jag icke deltog i diskussionen om den föregående punkten, ber jag att få tillägga några ord. Här har blifvit yttradt ett skarpt omdöme om Kollegiernas utlåtande i denna fråga; man har förklaradt, att detta utlåtande icke innehöll något i sak bevisande. Den värde talaren, som gjorde denna anmärkning, anförde icke några bevis för sin åsigt; och ehuru jag tillerkänner

hans uppfattning allt värde, vågar jag deremot ställa den uppfattning jag har om Kollegiernas utlåtande, och hvilken är alldeles motsatt hans. Jag för min del tror, att Kollegierna kunna finna sig tillfredsställda af det erkännande, som tre riksdagars Stats-Utskott lemnat, att den enda rätta lösningen står att vinna på det sätt Kollegierna föreslagit. Likaledes tror jag, att Kollegierna böra finna sig tillfredsställda af det beslut, som förut i dag blifvit af denna Kammarer fattadt "med hufvudsaklig tillämpning af hvad Kammar- och Kommers-kollegierna rörande grunderna och sättet för berörda förändrings genomförande förordat och hemställt". Genom detta tror jag Kollegierna vunnit allt erkännande.

Slutligen ber jag att i anledning af ett yttrande utaf en aktad talare i dag på förmiddagen, att Riksdagens hemställan år 1865, att nya hyttor anlagda inom bergslag måtte blifva befriade från tackjernstionde, blifvit af Kongl. Maj:t afslagen, då Friherre Gripenstedt var chef för Finans-departementet, få förklara, att det icke var på Friherre Gripenstedts utan på min föredragning, som Kongl. Maj:t afslög denna hemställan, och jag vill gerna bära ansvaret härför.

Jag får värdsamt tillstyrka bifall till Stats-Utskottets förslag äfven i denna punkt.

Herr Reuterswärd: I likhet med den förste talaren anser jag, att Nyeds bergslag har fullt lika goda privilegier på att slippa ordinarie rotering som säterierna, men då Andra Kammaren redan bifallit Utskottets förslag i sin helhet och man således nu icke kan vinna den ifrågavarande befrielsen för Gunnilbo och Heds socknar, så skulle det för närvarande icke leda till annat än att inveckla frågan, hvarför jag vågar hemställa, att Kammaren ville i anledning af Andra Kammarens beslut godkänna det förslag, som Stats-Utskottet här i sin helhet föreslagit, hvartill jag yrkar bifall.

Friherre Tersmeden: Sedan frågan kommit i den ställning, deri den nu befinner sig, derigenom att Andra Kammaren bifallit betänkandet i dess helhet, torde det vara ganska tvifvelaktigt hvad resultatet skulle blifva, om Första Kammaren, hvilken vid föregående riksdag ansett Nyeds bergslag samt Heds och Gunnilbo socknar böra befrias från ny beskattning, skulle vidhålla detta sitt beslut eller med andra ord afslå Stats-Utskottets hemställan i hvad den angår ofvannämnda bergslagsorter. Jag tror, för min del, att det vore klokast om Kammaren, som redan gillat Stats-Utskottets betänkande, i hvad det afser de öfriga privilegierade bergslagerna, nu i likhet med Medkammaren bifölle betänkandet äfven i denna del.

Utan att vilja ingå i ett särskildt bedömande af dessa orters större eller mindre rättighet i ifrågavarande hänseende, är förhållandet det, att desamma redan hafva ränta sig åsatt, så att frågan endast gäller den halfva roteringen. För att ej sätta frågan i sin helhet på spel, hemställer jag, om ej de herrar, som anhållit om afslag å Stats-Utskottets förslag, skulle vilja afstå derifrån och instämma i yrkandet om bifall till detsamma.

Herr Rydin: Utan att inlåta mig på en undersökning af de skäl, som möjligen kunna tala för att Nyeds bergslag befrias från half rotering, kan jag, i likhet med den föregående talaren, icke underlåta att fästa uppmärksamheten på, huru invecklad hela denna fråga skulle blifva, om ej Kammaren fattade ett beslut öfverensstämmande med det, hvori Andra Kammaren redan stadnat.

Om vi nu tänka oss, att en befrielse för Nyeds bergslag till den utsträckning, som i Herr Hammarhjelm's motion finnes föreslagen, af Första Kammaren beslutas, blir följden endast den, att ärendet återgår till Stats-Utskottet, för sammanjemkande af Kamrarnes skiljaktiga meningar, men på grund af den utgång frågan i Andra Kammaren fått kommer Utskottets förnyade betänkande i frågan endast att innefatta en uppmaning till Första Kammaren att instämna i Andra Kamrarnes nu fattade beslut. Om då Utskottets sistnämnda hemställan ej af Första Kammaren gillas, så är, enligt 63 § Riksdags-ordningen, frågan förfallen; der heter nemligen: "Hvad Kamrarne sammanstämmande besluta, det vare Riksdagens beslut. Blifva Kamrarne ej, efter den behandling ofvan är nämndt (d. v. s. efter det Utskottet afgifvit sitt sammanjemkningsförslag), om ett beslut onse, skall frågan, utom i de fall 65 § upptager, anses hafva för den riksdagen förfallit".

Första Kammaren skulle alltså ej vinna något genom att nu besluta ett bifall till Herr Hammarhjelm's förslag, ty frågan skulle ånyo återkomma från Utskottet i en form, som ej skulle medgifva Kammaren något annat val, än att, med afstående från ett sådant beslut, instämna med Andra Kamraren.

Dessutom torde såväl Första Kamrarnes föregående riksdag fattade beslut i fråga om dessa bergslagsorters befrielse från något vidare onus eller grundränta, som ock den diskussion, som här förts i dag, utgöra omständigheter, som det är godt att kunna återopa såsom stöd, för den händelse ifrågavarande orter skulle anse sig nödsakade att påkalla Regeringens medverkan för vinnande af den lindring, som möjligen kan anses vara med billighetens fordringar öfverensstämmande.

För att få en så vigtig fråga, som jag anser denna vara, afgjord, tillstyrker jag, att Kammaren nu måtte äfven i denna del fatta ett beslut, öfverensstämmande med Utskottets af Andra Kamraren gillade förslag; ett förfarande, som omedelbart leder till det enda resultat, som nu är att vinna, och hvaiigenom man ej heller för framtiden afstänger möjligheten för Nyeds bergslag att göra gällande dess anspråk på erhållande af en lindring, om sådant pröfvas vara af billighet påkalladt.

Herr von Koch: Jag skall ej, såsom en föregående talare, selsätta mig med att bemöta vissa yttranden, som blifvit fällda under diskussionen om den punkt, som redan är afgjord. Jag är nöjd med den utgång förslaget fått och jag ämnar ej ropa något "væ victis" åt dem, hvars åsigtter blifvit slagna. Jag skall endast hålla mig till den förevarande punkten.

Hvad som blifvit yttradt af mig mot Kollegierna, vill jag ej

tillmäta någon öfvervägande betydelse, men från min ståndpunkt är jag fullt belåten dermed att ha fått min åsigt i detta hänseende godkänd af 4 Stats-Rådets ledamöter år 1869, nemligen då varande Justitie-statsministern Friherre de Geer, samt Kamratsrådena Carlson, Bredberg och von Ehrenheim. Sedermera har den blifvit delad af begge de föregående Riksdagarnes Stats-Utskott och ytterligare af Första Kammaren vid sista riksdagen. Då så är förhållandet, anser jag mig ej behöfva inlåta mig på en särskild utredning af de skäl, som föranlett mig att hysa en från Kollegierna afvikande åsigt.

Då jag vill undvika att inveckla frågan i den labyrint, som kallas grundlagstolkning och hvaraf jag kanner det vanskliga, så skall jag ej till besvarande upptaga den siste talarens nyss uttalade åsigt i detta afseende, ehuru jag alls icke delar den, utan tror, att frågan, i händelse Kamrarna fattade skiljaktiga beslut, förfaller endast i hvad den rörer Nyeds bergslag samt Heds och Gunnilbo socknar. Resultatet af en sådan utgång skulle blifva att masugnarne derstädes, ensamma i hela Sverige, skulle för sin blåsning blifva påförda tackjernstionde, men deremot en hel hop hemmansegare inom dessa orter få slippa rotering. Emellertid då detta utan tvifvel skulle blifva ett något eget förhållande, och jag tror det vara bäst att undvika trassel med de mycket lärde juristerna angående frågans formela behandling, hemställer jag, att Kamraren äfven i denna del måtte gå in på Utskottets af Andra Kammaren gillade förslag, hvilket jag tillstyrker, och jag hyser dervid den förhoppning, att de hemmansegare, som nu tilläfsventyrs allt för tungt skulle drabbas af detta nya onus, kunna få godt af sista punkten i Utskottets betänkande, som innehåller att "Riksdagen vid anmälan af detta beslut må i underdånighet anhålla att, derest vid de sålunda bestämda skyldigheternas påförande någon ytterligare lindring skulle i särskilda fall visa sig af omständigheterna påkallad, Kongl. Maj:t behagade derom till Riksdagen göra nådig framställning".

Är det så, att detta nya onus skulle drabba hemmansegarne i Nyed och de två ifrågavarande socknarne alltför hårdt, hoppas jag att Kongl. Maj:t behjertar ett sådant förhållande och sedermera gör framställning till Riksdagen om beredande af erforderlig lindring.

På dessa skäl tillstyrker jag, för min del att Kamraren frångår det beslut den fattat föregående riksdag och förenar sig med Andra Kamraren i bifall till Stats-Utskottets förslag äfven i denna del.

Herr Hammarhjelm: På grund af de uppmaningar jag från flera håll erhållit att afstå från mitt nyss framställda yrkande om bifall till Herr Casparssons reservation, och då jag inser, att i frågans nu varande ställning intet med ett sådant yrkande är att vinna, får jag återkalla detsamma och anhåller om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Grefve Mörner, Carl Göran: Sedan nu ingen yrkat annat än bifall till Stats-Utskottets betänkande, kunde det måhända synas öfverflödigt att yttra något vidare i saken, men här hafva under de-

batten blifvit gjorda tvänne antydningar, mot hvilka jag anhåller att få protestera, på det att ej någon må taga fasta derpå. Den ena var att, om detta Stats-Utskottets förslag bifalles, skulle Nyeds bergslag och de två socknar, hvarom fråga är, i allt fall ega rätt att fästa sina förhoppningar vid, att ett försök att rifva upp detta beslut vid en följande riksdag skulle hafva framgång. Jag hoppas att Kammaren har så pass mycken aktning för sig sjelf och Riksdagen, att, då ett beslut en gång är fattadt, Kammaren anser frågan vara afgjord. Den andra var, att det skulle vara ur barmhertighets-synpunkt man borde medgifva den ifrågasatta lindringen. Men man skulle gå väl långt, synes det mig, i barmhertighet, om man ansåge en sådan beskattning, som det här gäller, vara allt för betungande, då taxeringsvärdet på hemman i dessa orter i medeltal uppgår till omkring 89,000 R:dr.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, blef Stats-Utskottets hemställan i förevarande del af Kammaren bifallen.

Härefter anmälde sig och yttrade:

Herr Nordström: Jag anhåller att få till protokollet anmäla min reservation mot Riksdagens beslut angående tackjernstiondens upphörande.

Vid punktvis skedd föredragning af Stats-Utskottets den 1 och 3 dennes bordlagda Utlåtande N:o 41 a, angående beräkning af statsverkets inkomster, blefvo Utskottets samtliga hemställanden och beräkningar af Kammaren bifallna och godkända; och lades till handlingarne dels hvad Utskottet i 6:te och 7:de punkterna anmält, dels ock Utskottets slutliga yttrande angående de extra ordinarie inkomsterna.

Föredrogs ånyo och bifölls Bevillnings-Utskottets den 1 och 3 dennes bordlagda Betänkande N:o 3, i anledning af väckt motion om ändring af gällande stadganden rörande försäljning af vin

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 1 och 3 dennes bordlagda Utlåtande N:o 1, angående ändring i Förordningen den 7 December 1866, angående vilkoren för försäljning, till förtäring på stället, af vin, öl, kaffe m. m.

1:ta punkten.

Herr von Koch: Som Kammarens ledamöter torde finna, så har det förhållande inträffat att, oaktadt fyra af Utskottets ordinarie ledamöter vid ett föregående provisoriskt sammanträde voro ense i denna punkt om det beslut, som innefattas i min reservation, har vid det definitiva afgörandet ett annat förslag vunnit Utskottets majoritet. Orsaken hvarföre beslutet först fattades provisoriskt var den, att Utskottet önskade, då samma fråga utgjorde föremål för behandling i ett af Andra Kammaren tillsatt tillfälligt Utskott, få ett enskildt sammanträde med dettas ledamöter, för att tillse om ej meningarne kunde så sammanjemkas, att man kunde hafva förhoppning att komma till ett lika resultat i denna fråga, som af många anses vara af icke så obetydlig vikt. Emellertid inträffade, att, sedan detta sammanträde hållits och frågan skulle afgöras, sjuknade en ledamot i denna Kammares Tillfälliga Utskott, Friherre Raab, hvilken jemväl nu är frånvarande och annan ledamot af olika åsigt inträdde i hans ställe, hvarigenom majoriteten blef förändrad. Detta är anledningen att Utskottets betänkande fått en så egendomlig form. Det som nu är beslut var egentligen skrifvet för att tjena såsom reservation och tvärtom.

Frågan gäller egentligen, huruvida ölstugor och andra likartade försäljningslokaler få uppstå fritt efter blott anmälan, eller om idkarne af dylik rörelse skola åläggas att utverka sig behörigt tillstånd, för att blifva berättigade att drifva densamma. Det är ett beslut i sistnämnda riktning, som reservanterna nu tillstyrkt, på det att de ofog, som på en mängd sådana försäljningsställen bedrifvas, måtte stärfjas. Reservanterna ha likväl ej gått så långt som förut varit yrkadt och som jag i min motion åsyftat, eller att dylik försäljning skulle ställas i paritet med vinförsäljning, derutinnan att den, som ämnade idka sådan rörelse, skulle erhålla tillstånd dertill af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, utan endast föreslagit att tillåtelsen skulle meddelas å landet af kommunalstämman efter kommunalnämndens hörande och i stad hos magistrat, samt att tillståndet skulle få beviljas för högst ett år i sänder. Motiveringen för detta reservanternas förslag är något lång, så att jag ej skall besvara Kammaren med att uppläsa densamma, helst jag är öfvertygad att de, som intressera sig för saken, haft den godheten att derom taga kännedom. Skälet å vår sida är egentligen de missbruk, som i nästan alla delar af riket inrotat sig på dessa ölkrogar, än på ett, än på ett annat sätt. En invändning, som emot detta förslag kommer att göras, är den, att förändring ej bör vidtagas i en författning så ny som denna, nemligen af år 1866. Jag ber att mot detta inkast få i korthet erinra, att här var ett nytt slags lagstiftning, hvarför det torde vara föga förunderligt, om man ej genast utfann det rätta, i synnerhet som man hade att lagstifta för undantagsförhållanden från en grundsats, som i allmänhet är riktig, nemligen näringsfrihetens. I 1864 års näringsfrihets-författning uppräknas emellertid såsom undantagna näringsfång: "tillverkning eller försäljning af brännvin samt handel med andra brända eller destillerade spirituosa; källare-, vinskänks-, schweizeri-, värdsbus-, traktörs-, krog- eller annan

dylik rörelse.“ Och jag tager mig friheten att åberopa följande ord ur min reservation.

“Nu är just fråga om ett särskildt stadgande för *sistnämnda* rörelse. *Undantag* från lagstiftningens grundsatser, alldeles riktiga under förutsättning af en viss grad af sedlighet och laglydnad hos ett folk, föranledas och rättfärdigas endast deraf, att lagstiftaren anser den graden än icke uppnådd. Sådana beräkningar äro svåra. Jag tillmåter icke mig göra dem bättre än andra. Undantagslagar, det medgifves gerna, äro ock svåra att upprätthålla och länge bibehålla, då frestelsen och benägenheten att eludera dem är stor. Min fasta öfvertygelse är emellertid, detta oakadt, att i afseende å försäljning af öl och vin m. m. för närvarande erfordras ännu ett och annat undantag från friheten och deribland ändring afven i denna punkt. Det forekommer mig jemväl nästan, som majoritetens allmänna förklaring om medborgares rättigheter och angående friheten för denna rörelse icke kunnat vidhållas längre än till den 3:dje eller nästa punkten i betänkandet.“

Jag vill tillägga, att, redan innan författningen utfärdades, inhemtödes yttrande från samtliga landshöfdingar genom cirkulär från Civil-departementet, och af de 25 Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i riket tillstyrkte 18 restriktioner och föregående pröfning, 7 endast ansågo ej restriktioner behöfliga, utom en som ville hafva all försäljning af vin förbjuden. Häreiter utfärdades författningen, men ej långt derefter inkommo två af dessa sju Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, nemligen de i Wermlands och Calmar län, med anhållan om åtskilliga restriktioner uti den då mycket nyare författningen, och slutligen hafva nu åter samtliga Kongl. Maj:ts Befallningshafvande blifvit hörde genom Kommers-kollegium, dervid inskränkning i den nu medgifna friheten att försälja öl etc. blifvit tillstyrkt jemväl af länsstyrelserna i flertalet af sistnämnda sju län. Såsom bevis på de excesser, hvilka bedrifvas å dylika ställen, torde jag endast behöfva nämna ölstugorna i Upsala, hvilka äro alltför väl kända, och jag tillåter mig, för att belysa de ofog som ega rum på andra orter, anföra följande ur Konungens Befallningshafvandes i Wester-Norrlands län utlåtande till Kongl. Maj:t. Bemalde Konungens Befallningshafvande säger:

“För att i detta ämne kunna till stöd för mitt omdöme hemta ledning af den allmänna meningen, har jag derom infordrat samtliga kommunernas inom länet särskilda yttranden, och jag har vid granskning deraf fastat särdeles uppmärksamhet vid den sällsporda enighet, hvarmed sammanstämmigt intygats, att öfverallt, der försäljning af öl och så kallade viner till förtäring å stället utofvats, jemväl betänkliga oordningar städse egt rum. Man har uppgifvit att, om än dessa drycker i sitt renade skick möjligen kunde anses oskadliga, de likväl sällan å försäljningsställena foryttrades utan med tillsättning af mer eller mindre brännvin; men i samma mån varan derigenom skall hos afnämre hafva vunnit i begärighet, har den ock haft fylleriet till trogen foljeslagare, och då rörelsen derjemte ofta varit förestädd af sedeslösa qvinnor med en omgifning af lättfärdiga likar, skola ölstugorna

gorna numera hafva urartat till sådana nästen, der dryckenskap, slagsmål, osedlighet och andra brott höra snarare till regeln än till undantagen. På flera ställen, dit rörelsen ännu icke spridt sig, hafva kommunerna därför önskat att, till sitt värjande från hemsökelsen, få detta näringsfång å landet helt och hållet förbjudet, och allestädes i öfrigt, särdeles der större lastageplatser finnas och följaktligen en mängd af arbetare sammanträffa, hafva kommunerna, med en dyrköpt erfarenhet af rörelsens skadliga verkningar, öfverensstämt i åsigten om behofvet och nödvändigheten att kringgärda den med lagbud, som i möjligaste mån förekomme eller åtminstone försvårade missbruken“.

Mer eller mindre starkt betonas äfven i åtskilliga af de öfriga utlåtandena de missbruk, som här och hvar inrotat sig, ehuru ej till den grad som här. Om den anmärkning skulle riktas mot mig, att jag, som ständigt yrkat på näringsfrihet, nu handlade inkonseqvent, då jag arbetade för en inskränkning sådan som den ifrågavarande, så ber jag att få hänvisa till min reservation, der jag utvecklat skälen härtill, och obestriddigt torde vara att man i ett ordnadt samhälle måste binda friheten så mycket, att den ej urartar till sjelfsvåld. Mot den invändningen, att kommunen vid utöfvandet af den ifrågasatta uppsigten kunde befaras tyrannisera, vill jag invända att jag tror, att man icke så ofta skall komma att råka på personer, som göra sig förtjenta att få fortsätta med denna rörelse, att de, som verkligen iakttaga ordning och skick, kunna löpa någon fara att beröfvas tillfället till fortsatt utöfvande af denna näring, som jag medgifver i sig sjelf icke blott är oskyldig utan gagnande, men som visat sig lätt kunna urarta i flerfaldiga missbruk. Vidare säger man, att i sådan händelse författningen redan nu medgifver rörelsens inställande, men svårigheten att kontrollera, det missbruk ej ske, och att vidmakthålla ordning vid dylik försäljning ligger deri, att ordningen brytes inomhus och brytes i smyg, bränvin spädes på i flaskan, det finnes så många arter af uppblandningar, vanligen begäres ett mått "stark-öl", som kostar så och så mycket, under den benämningen utlemnas ölet försatt med ej ringa quantitet bränvin, under namn af "uddevallare" förekommer en annan dylik blandning, o. s. v., — "smegebörnet har mange navn" såsom våra grannar uttrycka sig. Olägenheterna äro i sanning så stora, att jag hoppas, att denna lilla inskränkning i näringsfriheten, som jag i min reservation tagit mig friheten föreslå, måtte medgifvas, och att Kammaren, för sin del, måtte fatta beslut, att i underdånig skrifvelse bland annat anhålla, att ansökning om rätt till försäljning af nämnda beskaffenhet bör göras, på landet hos kommunalstämman, som deröfver infordrar kommunalnämndens yttrande, och i stad hos magistraten, hvarefter beslut af kommunalstämma eller magistrat meddelas och utan lösen utgifves till den sökande; samt att tillstånd för försäljningen icke må beviljas för längre tid än *högst* ett år i sender.

Herr Stråle: Förevarande fråga är huruvida någon ändring skall ske i nu gällande författning, som tillåter välfrejdad person att *efter anmälan hos vederbörlig myndighet* mot betalning hålla allmänheten

tillhanda öl, dricka, porter, kokadt kaffe, the och chocolad eller andra icke spirituösa drycker. Denna handtering är en naturlig födkrok för ett stort antal af rikets obemedlade innebyggare, och enligt min tanke utträttas genom denna närings utöfvande i många fall intet annat än det, som är nyttigt och godt. Missbruk har också skett, och det i ej ringa mån, men författningen har förutsett detta och anvisar tvänne utvägar att bestraffa dessa missbruk. Den skyldige kan instämmas till domstol och efter förebringad bevisning befordras till det ansvar lagen stadgar. Den andra utvägen är temligen ovanlig och anvisas i § 3 af förordningen, der det heter: "Visa sig oordningar å försäljningsstället eller bedrifves derstädes osedlighet, och sådant, oaktadt skedd erinran från kommunalnämnd, länsman, eller magistrat, fortfar, så att rörelsens innehafvare anses icke vara lämplig att densamma vidare förestå, då *eger kommunalnämnd eller magistrat att förbjuda rörelsens fortsatta bedrifvande*. Beslutet härom *gånge genast i verkställighet*, men skall sednast inom åtta dagar underställas Konungens Befallningshafvandes pröfning". En särdeles stor makt att förhindra uppkommande missbruk är här anförtrodd kommunalmyndigheten. Javäl, svarar man mig, men kommunalnämnden anlitar icke denna sin makt, emedan den ofta skyr att uppträda emot en sockenbo, och dessutom möter svårighet att åstadkomma erforderlig bevisning. Hvad den sednare invändningen beträffar tillåter jag mig erinra, att lagbudets tillämpning icke är beroende af den för allmän domstol gällande bevisningslära, utan synes mig påföljden kunna drabba den felaktige efter en ganska summarisk process; och man har icke kunnat åberopa något exempel hvarken att högre myndighet emot kommunalnämndens vitsord återgifvit utskänkningsrätten, eller att lagbudet, der det blifvit tillämpadt, visat sig kraftlöst att förhindra oskik — kan det vid sådant förhållande vara rätt att ändra ett lagbud, hvars vanmakt icke är bevisad, för att införa ett nytt, som gifver de kommunala myndigheterna rätt att bevilja eller förvägra tillstånd till närings utöfvande? Om nu, hvilket är mera än sannolikt, en föreskrift af sistnämnda beskaffenhet föranleder dertill, att flere eller färre utan lof eller emot kommunalmyndighetens beslut och följaktligen olagligen hålla utskänkning, och den åberopade motviljan inom kommunen att uppträda emot sockenboer fortfar, hvad har man då vunnit annat än åtskilliga hemliga utskänkningsställen i utbyte emot de nuvarande, som åtminstone hafva skylt?

Efter min åsigt bör ett lagbud icke förändras förrän det visat sig oriktigt, ofullständigt eller vanmäktigt; och att sådant här inträffat är icke ådagalagdt. Slutligen må det tillåtas mig nämna, att med allt möjligt förtroende till kommunalnämnderna det förefaller mig mindre lämpligt att i deras händer lägga makten att gifva tillstånd åt den ena och neka dylikt åt den andra. Af egen erfarenhet vet jag i fråga om tillstånd att sälja vin eller hålla utskänkning af öl och dricka vid marknad, hvilket det tillkommer Konungens Befallningshafvande att medgifva, huru svårt det någon gång kan vara att äfven efter kommunalmyndighets och kronobetjeningens hörande afgöra hvilka ibland många sökande böra erhålla sådant tillstånd.

Jag tillstyrker bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Dickson: Ehuru jag med nöje erkänner, att jag uti nästan alla frågor, som vid riksdagarne förekommit till förbättrande af sedligheten inom vårt land, befunnit mig på samma ståndpunkt som den ärade motionären, så får jag dock medgifva, att jag nu icke kan följa honom. I lagstiftningen bör man väl följa vissa principer, och en af dessa principer, som sedan en tid tillbaka gjort sig gällande hos oss, är näringsfriheten, hvilken jag ock hyllar af allt hjerta. Att deremot för hvarje fall, der denna frihet kan missbrukas, stifta, om jag så får säga, en *lex in casu*, och derföre att några personer göra sig skyldiga till missbruk, ställa andra under förmynderskap, det förefaller mig något motbjudande. Jag liksom den ärade motionären känner visserligen af egen erfarenhet, att ganska många af dessa ställen, der vin, kaffe, öl och dylikt utskänkes, äro verkliga osedlighetsnästen, men jag kan icke gå in på att se dem utrotade på det sätt, som han föreslagit. Den gällande författningen lemnar ju i 3 § ett ganska godt korrektiv mot missbruken, ty der sådana inrotat sig kan utan några vidare omständigheter rättigheten återtagas och försäljningsstället tillstängas. Enligt min tanke äro dessa föreskrifter mycket mera lämpliga och ledande till det åsyftade ändamålet, än de nu föreslagna, som gå ut på, att erhållandet af sådana rättigheter skulle vara beroende af ansökning hos kommunalstämma. Jag tror nemligen, att i många fall skulle denna sednare bestämmelse helt och hållet förfela sitt ändamål, ty när kommunalstämman en gång lemnat tillstånd till näringens utöfvande, så förefaller det mig som om det skulle blifva mycket svårare att främtaga en person rättigheten, i fall missbruk yppar sig. Ehuru jag således af allt hjerta önskar framgång åt alla förslag, som äro afsedda att höja sedligheten inom landet, och är villig att understödja den aktade motionären i hans sträfvanden för detta ändamål, så kan jag dock ej i denna särskilda fråga gå så långt som han yrkar, hvarföre jag måste tillstyrka bifall till Utskottets förevarande hemställan.

Herr von Koch: I detta fall får jag verkligen säga som det gamla ordspråket: "Gud bevar mig för mina vänner, för mina fiender skall jag nog sjelf akta mig", ty händelsen tyckes här vara den, att mina yngre vänner på näringsfrihetens bana nu vilja på densamma gå så långt, att jag icke kan följa med dem. Sedan vi år 1862 motionerat bort de sju första kapitlen i Handelsbalken, fingo vi ut 1864 års förordning om näringsfriheten, men redan då funnos många, som ville taga bort nästan alla restriktioner, som finnas, och bland dessa äfven dem som angå rusgifvande drycker. Jag är i allmänhet icke någon vän af statens förmynderskap öfver de enskilde, men jag har tyvärr kommit till den erfarenhet, att jag kan säga, att mina herrar landsmän i allmänhet icke äro alldeles fullmyndiga i afseende på att kunna stå emot frestelsen att öfverlasta sig med starka drycker. Det är härvid vanligen så, att tillfället gör tjufven; der krogen ligger, går man ej gern förbi. Jag vill visserligen ej påstå att förhållandet är så öfverallt, och jag tror äfven, att det har förbättrat sig mycket på sednare tider, isynnerhet på de ställen, der man har tillgång till ädlare sysselsättningar än att sitta vid punschbuteljen,

ölkruset och uddevallablandningen. Skulle man nu tillämpa den siste talarens yrkande på en fullständig näringsfrihet, så skulle staten ej vara berättigad att vidtaga den ringaste åtgärd till hämmande af denna last, och så långt tror jag ej ens att han sjelf vill gå. Det är emellertid alltid så, att, om man vill draga ut de yttersta konsekvenserna af en princip, så råkar man in på det absurda, och rider ryggen af sjelfva principen, och när man inser sitt misstag, kan man ofta vara färdig att kasta ut barnet med badvattnet, d. v. s. försaka all frihet heldre än att medgifva de nödiga inskränkningarne deri. Just de, som allvarligt älska friheten, äro de, som i våra dagar mest måste taga vara på ordning och skick, och fördenskill är nödgade att se till, att ej frihetsprincipen tillämpas i sin nakenhet, likt och olik, ty då blir man led vid densamma. En princip kan nemligen vara sann i sin allmänhet och för vissa förhållanden, men behöfver derföre ej vara giltig i alla möjliga händelser, och särskildt hvad denna fråga beträffar, tror jag ej att det är förenligt med en sann frihet att lemna lösa tyglar åt allt det oskick, som bevisligen skett vid den ifrågavarande näringsens utöfning. Man har icke begärt en sådan frihet för utskänkning af bränvin, och då förstår jag ej, hvarföre icke försäljningen af öl och dylikt skulle kunna tåla vid någon inskränkning.

En annan aktad talare, min kamrat inom Utskottet, har ock rörande denna punkt yttrat sig i motsatt riktning mot de åsikter jag i min reservation framställt. Emellertid får jag det nöjet att strida vid hans sida, blott vi komma till tredje punkten, ty der öfvergifver han frihetsprincipen, och han har sjelf redan angående nästa moment, der fråga är om försäljning af vin, antydtt huru svårt det är för Konungens Befallningshafvande att bestämma rörande de ingifna ansökningarne och förmenat att samma svårigheter skulle möta för de kommunala myndigheterna. På detta sednare kan jag dock ej ingå, ty jag tror, att det är mycket svårare för Konungens Befallningshafvande att veta, om Pål eller Per, Cajsja eller Maja äro lämpliga personer att utöfva denna näring, än för de kommunala myndigheterna, hvarföre jag anser det särdeles lämpligt att lägga denna makt hos kommunalstämman efter kommunalnämndens hörande.

Jag bör ock tillägga, att af alla de ledamöter, som konfererat inom Utskottet och ständigt deltagit i öfverläggningarne och öfvervarit frågan i sin helhet, med undantag af en enda, alla de af oss som bo på landet varit ense om dessa inskränkingar, men att Utskottets betänkande tillkommit derigenom, att stadsboerna utgjorde majoriteten vid detta ärendes afgörande, och deras åsigt är lätt förklarlig, allidestund de ej så noga kunna känna förhållandena på landet och tro, att sakerna kunna lika lätt ordnas der som i städerna med deras utbildade polis.

Den andre talaren yttrade, att vi hafva ju rätt att inställa försäljningen, i fall oordningar inträffa; härvid vill jag erinra, att, när sådana skett, så måste man äfven kunna bevisa det för att kunna åtala förbrytelsen, men sådant hafver sig icke så lätt, isynnerhet om det sker inom hus. Ofta är det t. ex. fruntimmer, som komma in och få se dylika uppträden, och dessa heldre än att riskera kansli-

förhör inför Konungens Befallningshafvande, afstå förr från att uppträda såsom angifvare eller vittnen, ehuru det egentligen är de stackars qvinfolken på landet, som lida af de ifrågavarande oordningarne.

Den ärade talaren sade äfven, att han ej kände något fall, då de i lagen nu medgifna utvägar ej varit tillräckliga att stäffa uppkommande missbruk, der man velat använda dem. Jag tror mig redan hafva upplyst om orsaken till detta lagbuds vanmakt, och jag vet ej huru jag ytterligare skall kunna öfvertyga den värde talaren, att missbruken äro af en mycket mera betänkelig art, än han tyckes tro, men jag vill anföra ett exempel ur min egen erfarenhet. För några år sedan kom till mig en gammal gunna och beklagade sig bittert och frågade mig, om det ej fanns någon hjälp mot ölstugorna. Hennes gubbe hade nemligen den ovanan att icke kunna resa förbi krogen, och mellan hennes hemvist och kyrkan funnos icke mindre än sju stycken ölstugor, och hustrun tyckte, att det var hårdt, att hennes man ej skulle kunna komma nykter ens i Guds hus. Jag måste säga den stackars qvinnan, att jag ej kunde hjälpa henne. I min hemort har det till och med gått så långt, att det finnes ölkrogar i båda sockenstugorna. Om man nu också lyckas få bevisning på en person, att oordningar på hans försäljningsställe inträffat, och till följd deraf drager in detsamma, så kommer genast en annan käring och anmäler sig, och på så sätt är det nästan omöjligt att utrota denna landsplåga. Såsom exempel på huru sällan dock sådana indragningar ske, vill jag upplysa, att jag blott har mig bekant en enda sådan, och det var, då vid en prestinstallation spektakel uppstod till följd af en dylik anledning, men då var saken så offentlig, att bevisning ej var svår att åstadkomma. Vid de flesta tillfällen vill emellertid ingen uppträda såsom angifvare, ty folket fruktar för att med sina klagomål komma till Konungens Befallningshafvande, som de tro ej känna, huru det går till på landet, utan blott huru man reder sig i städerna, och om de då ej kunna bevisa, att oordningar inträffat, så blir det dervid, och då har man haft besvär för intet och kostnad på köpet. Jag tror, att den som har någon erfarenhet af landtlifvet och sättet huru det går till, åtminstone i de trakter, der allmogen icke är så fullt sedlig, utan till följd deraf missbruk vid ölförsäljning oftare förekomna, skall vara fullt ense med mig om, att något måste göras för dessas stäffande. Det onda tilltager nu i betänkelig grad, man bygger bryggerier utom städerna och ölkrogar stå upp som svampar, så att t. ex. för icke länge sedan hade jag inom 500 alnar från min bostad icke mindre än två stycken sådana. Jag hade dock icke tänkt, att jag hvarken här eller i Utskottet skulle behöfva framdraga exempel på huru betänkligt tillståndet i detta fall verkligen är, och huru litet de nuvarande stadgarne hjälpa.

Min ärade vän här bakom har sagt, att om kommunalstämman en gång gifvit tillstånd till sådan närings utöfvande, så skulle det vara mycket svårare att upphäfva denna rättighet, än hvad det är under nuvarande förhållanden. Härpå kan jag dock alldeles icke ingå, ty som det nu är, har man just dessa personer, så att säga, för evig tid, under det att, enligt mitt förslag, tillstånd skall sökas

hos kommunalstämman, som beviljar det, ifall det är beskedliga meniskor, som anhålla derom, och hvilket tillstånd skall utan särskild kostnad förnyas hvart år, vid hvilken förnyelse man helt enkelt kan låta bli att lemna nytt tillstånd, om man finner dertill anledning. På så sätt kan man blifva af med en olämplig person, utan att behöfva processa bort honom. Detta är visserligen ett ingrepp i näringsfriheten, men det är en följd af andra ännu betydligare ingrepp i densamma.

Af dessa skäl utbeder jag mig, att Kammaren måtte bifalla mitt förslag och begär ej mer, än att Riksdagen måtte gå in med en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes låta öfverse författningen i den och den delen. Sedan må Kongl. Maj:t deröfver höra sina Befallningshafvande och på grund deraf göra hvad honom godt synes. Detta är ej för mycket begärdt, då en så allmän klagan försports från alla landsorter, hvarom vi inom Utskottet haft tillfälle att erhålla åtskiiliga upplysningar.

Jag förnyar min ödmjuka anhållan om bifall till min reservation mot Utskottets beslut i denna punkt.

Herr Stråle: Då jag förra gången hade äran att yttra mig, uraktlät jag att fästa uppmärksamheten på 2 mom. i 3 § af gällande förordning, der det heter: "Sådant förbud, som nu är nämndt, må ock omedelbarligen meddelas af Konungens Befallningshafvande, sedan försäljningsrättens innehafvare äfvensom kommunalnämnden eller magistraten blifvit hörda". Sjelfva uppställningen af detta så väl som det förra momentet af denna paragraf synes mig påtagligt visa, att här är fråga om summarisk process och icke om den rättegångsordning, som eger rum vid allmän domstol med laga bevisning genom vittnen. Jag har icke hört, att någon kommunalnämnd, som indragit något sådant försäljningsställe, hvarom här är fråga, fått beslutet ändradt af Konungens Befallningshafvande, och den åberopade svårigheten att åstadkomma annan bevisning än kommunalnämndens vitsord och intyg att rörelsens innehafvare icke anses lämplig torde således få förfalla.

Herr Arrhenius: Näringsfriheten är så dyrbar, att några inskränkningar i densamma väl icke någonsin kunna eller böra ifrågakomma, för så vidt de afse hvad man i allmänna lifvet förstår med verklig näringsfrihet, nemligen den som afser de produktiva yrkena och näringarne jemte vetenskap och konst, hvilka alla fritt och obehindradt böra få idkas. Deremot bör näringsfriheten eller rättigheten att sig sjelf löfigen försörja väl ej kunna utsträckas derhän, som skulle äfven de näringsång och yrken, hvilkas bedrifvande i orätt riktning kunna skada staten eller dess individer, lemnas full frihet att utan all kontroll eller inskränkning fritt bedrifvas. Så är handeln med krut, med gifter m. m. reglerad af lagbestämningar samt i vissa fall rent af förbjuden, och så har äfven lagstiftningen för utminuterung af spirituosa blifvit af lagbud ordnad och begränsad.

Hvad nu dessa ölstugor angår, hvilka, såsom den förste talaren

yttrade, uppstått likt svampar ur jorden i ett omätligt antal, så de på de flesta ställen icke annat än mer eller mindre maskerade krogar, och det lider intet tvifvel, att de mångenstädes försäkra rätt betänkliga vådor för sedligheten och den allmänna ordningen. Att så måtte vara förhållandet i de flesta delar af landet, kan man taga för temligen gifvet, då man finner, att af samtliga 25 Kongl. Maj:ts Befallningshafvande 18 i deras öfver frågan inhemtade utlåtanden bestämdt uttalat sig i den riktning, att preventiva åtgärder i ifrågakommande hänseende vore önskvärda. Att på ett eller annat ställe missbruk ännu ej egentligen ifrågakommit, skattar jag såsom ett lyckligt undantag, då det vissa är, att sådant icke är regeln. Reser man nemligen genom landet, så ser man huru snart sagdt den ena stugan efter den andra bär sin skylt, tillkännagifvande att der försäljes öl, porter eller kaffe, och att på dessa ställen de omtalade blandningarne icke saknas, ehuru det ej får finnas angifvet på skylten, det är en väl känd sak.

Jag beklagar, att jag icke nu har bredvid mig min vanliga granne till venster, ty jag skulle då kunna åberopa hans intyg såsom exempel på, huru förhållandet är på Gotland, hvarest, enligt hvad jag sjelf vid resor å ön förnummit, nästan hvarannan stuga har sin skylt, utvisande densamma vara ett näringsställe af mer eller mindre miss-tänkt art, och jag tror äfven att Kammarrens ledamöter hafva sig bekant, att förhållandet i andra landsorter är ungefär enahanda. Denna mängd af förstuckna krogar kan ej vara framkallad af något behof, ty förtäringen skulle gå öfver höfvan vid de korta afstånden mellan försäljningsställena; och då man måste önska och hoppas, ja med skäl kan fordra, att kommunalstämmorna hvar och en inom sin ort skola vara vaksamma samt söka verka för sedlighet och ordning hvar och en inom sin ort, så är det väl ej mer än billigt, att åt dessa lemnas afgörandet i fråga om huruvida inom kommunen skall få finnas flera eller färre försäljningsställen, der öl, porter och kaffe tillhandahållas allmänheten, i mån af hvad lokala omständigheter kunna påkalla.

Vi känna af de motioner, som riksdag efter riksdag blifvit väckta, hurusom flera kommuner äro ganska bekymrade öfver att den utskänkningsrätt, som tillkommer vissa gästgifverier, icke kan dem frångas, utan att till följd af denna rättighet, som blifvit dem förunnad och fortfarande medgifven, oordningar inom kommunen underhållas och aistras; och de klagomål, som förspörjas mot ölstugorna, visa, att dessa gifva anledning till lika befogade klagomål.

Då nu i det förslag, som af Herrar von Koch, von Hofsten och Frisk blifvit i deras reservation mot Utskottets hemställan i denna punkt framställt, icke afses något annat, än att den, som vill komma i åtnjutande af rättigheten att försälja öl och dylikt, skall derom göra ansökan hos kommunalstämman, som deröfver inhemtar kommunalnämndens yttrande och sedermera medgifver rättigheten, så vida den dertill finner skälig anledning, så kan jag ej se, att den enskildes rätt i detta fall trädes för nära, i fall behofvet af ett eller flera dylika ställen inom kommunen verkligen förefinnes och erkännes. Att deremot anse det såsom en af näringsfriheten följande rättighet att få

uppställa dylika maskerade krogar öfver hela landet, kan jag för min del icke hålla för annat än en orimlighet, jag kan åtminstone icke inse att det främjandet af någon berömvärd näringsfrihet.

Då nu de här afhandlade ölstugorna, genom de tillblandningar som ofta göras så till ölet som till kaffet, hvilket der utskänkes, i allt närma sig till krogarne, ja ofta kunna sägas utgöra sådana, synes det ligga ganska nära till hands, att utskänknigen af öl, som äfven är en rusgifvande dryck och kan blifva det ännu mer, om det uppblandas på sätt af flere talare blifvit omnämndt, må underkastas inskränkningar i öfverensstämmelse med hvad reservanterne yrkat. En bestämmelse i sådant syfte vore sålunda endast en konsekvent tillämpning af den lagstiftning, som redan gäller för försäljningen af spirituösa drycker, och får jag, på dessa skäl, yrka bifall till reservanternes framställning.

Herr Ekman, Carl: Ehuru jag i allmänhet är en varm vän af näringsfriheten, får jag likväl bekänna, att jag i det fall, hvarom nu är fråga, skulle önska, att någon inskränkning i densamma kunde ske. Huru det förhåller sig i städerna, har jag mig icke bekant, men hvad jag vet är att på landet har man i många trakter stora olägenheter af dessa utskänkningsställen, som uppstått under namn af ölförsäljningar och dylikt, och hvarest, enligt hvad man har mycken anledning att tro, icke blott de varor tillhandahållas, som på skylten stå angifna, utan äfven andra af icke lika oskyldig beskaffenhet.

Nu säger man att, om förbrytelser ske mot gällande författning, så stadgar ju lagen därför ett ansvar, och hvarföre åtalar man då icke den brottslige och befordrar honom till vederbörligt straff? Efter mitt förmenande kan detta måhända lätt nog gå för sig i städerna, men på landet, der man sällan har så god polis, som det vore önskligt att hafva, och der förhållandena oftast göra det omöjligt att kunna få någon bättre, der möter det mången gång alldeles oöfvervinnerliga hinder att kunna leda i bevis sådana öfverträdelse, som skulle medföra förlust af rättigheten att vidare få bedrifva detta näringsfång.

Det låter visserligen mycket vackert, då man i det förevarande betänkandet säger, att ifrågavarande näring är oskyldig och särdeles väl lämpar sig till sjelfförsörjning, men enligt den erfarenhet jag inhemtat på landet, är det verkligen sällan de mest aktningvärda personer, som bedrifva denna rörelse, utan i de aldra flesta fall sådana, som tycka, att det är beqvämare att på detta sätt förtjena sitt lifsuppehälle än genom ett verkligt arbete, hvartill de dock i allmänhet icke sakna förmåga. Då man har en sådan erfarenhet, är det ganska naturligt, att man för bibehållande af god ordning måste önska, att något strängare bestämmelser än de, som för närvarande gälla, måtte blifva utfärdade för dem, som önska utöfva ifrågavarande näring, och mig förefaller det, som om den framställning reservanterne här gjort icke vore af så vådlig beskaffenhet, att man icke kunde förena sig derom och i en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t göra hemställan, huruvida icke en sådan inskränkning skulle

kunna ske. Jag ber således att få förena mig i det yrkande, som af Herr von Koch blifvit framställt.

Herr Lagerstråle: Som en af reservanterne har åberopat ett utlåtande af Konungens Befallningshafvande i Wester-Norrlands län, hvilket afgafs redan innan denna författning om villkoren för försäljning af öl och andra icke spirituösa drycker utfärdades, så ber jag få nämna, att åsigterna i detta ämne voro helt olika i olika län. I vissa län ansågs denna försäljning såsom en fri näring; i andra åter ansågs den likställig med vårdshus- och krogrörelse och således utgöra föremål för Konungens Befallningshafvandes tillstånd. Jag kan nu icke bestämdt uppgifva, men jag antager för gifvet, att Konungens Befallningshafvande i Wester-Norrlands län hörde till dem, som ansågo, att rättigheten att försälja öl icke kunde utöfvas annat än efter tillstånd af Konungens Befallningshafvande. Den sorgliga beskrifning på tillståndet före författningens utfärdande kan emellertid icke läggas de förhållanden till last, som efter utfärdandet inträffat. Jag har hvarken af reservanterne eller af andra hört åberopas, att inom detta län eller andra det sedliga förhållandet efter författningens utfärdande blifvit sämre än hvad det förut varit. Man synes utgå från den föreställningen, att allenast dessa ölstugor blifva oktrojerade genom bifall af kommunalstämma, så skulle inga ordningar derstädes vidare komma i fråga. Jag vill dervid blott fästa uppmärksamheten på de förhållanden, som existera i afseende på oloflig försäljning af bränvin. För att erhålla tillstånd att utskänka sådant finnas ganska stränga villkor föreskrifna, men vi veta likväl alla, att bland de snart sagdt oftast förekommande mål äro de, hvilka angå oloflig bränvinsutskänkning. Sådan oloflig utskänkning sker dock icke så mycket på ölstugorna som på helt andra ställen. Jag kan också icke föreställa mig, att man, äfven om det skulle erfordras särskildt *tillstånd* att försälja öl, derigenom skulle kunna förekomma missbruk med oloflig bränvinsförsäljning eller genom ett omätligt förtärande af öl. Skulle ett sådant resultat kunna uppkomma, så vore det väl derigenom, att kommunalstämman skulle vägra ett sådant tillstånd åt *alla*, som begärde det, ty icke hjälper det, om tillstånd lemnas äfven åt endast ett fåtal ordentliga personer, då dessa väl icke lära kunna förekomma att gästerna taga för mycket till bästa. Vore kommunalstämmorna i allmänhet så radikala, att de icke medgäfve *någon* sådant tillstånd, kunde väl möjligen något uträttas, men åtminstone beträffande den kommun, der i dess egen sockenstuga två särskilda ölstugor förefinnas, tycker jag mig hafva svårt att tro, det man skulle så förfara, ty öfver sin egen sockenstuga borde väl kommunen sjelf kunna hafva rätt att förfoga. Har kommunen tillåtit ölförsäljning *derstädes*, så är det icke troligt att den stadnar dervid, utan meddelar tillstånd åt ändå flera.

Flere ärade talare, som yttrat sig, och äfven den siste, tyckas hafva uppfattat frågan så, som om inställandet af en ölförsäljning, hvilken medfört ordning, skulle behöfva grundas på någon fullständig bevisning eller på fullföljd vid domstol eller på vittnens inkallande till kansliförhör. Såsom Herr Stråle redan upplyst, kan detta

icke vara författningens mening, utan när oordning enligt kommunalnämndens uppfattning passerat, eger nämnden rättighet inställa ölförsäljningen, samt framställer äfven i den anmälan, som sker hos Konungens Befallningshafvande, sin uppfattning af hvad som passerat. Det skulle väl fordras bra stark motbevisning å andra sidan för att få ett sådant inställande ogilladt. Jag inser ganska väl, att en kommunalnämnd kan hafva rätt svårt att vid domstol uppträda med åtal genom sin ordförande eller annan befullmäktigad person, men jag har svårt att fatta, att en kommunalnämnd skall hysa betänkligheter vid att förbjuda fortsättandet af en sådan rörelse. Detta måtte väl vara icke blott en lätt utöfvad rättighet, utan äfven en ovilkorlig skyldighet för kommunalnämnden.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten äfven derpå, att ifrågavarande författning icke endast handlar om försäljning af öl och porter, utan äfven gäller rörande tillhandahållande åt allmänheten af kokadt kaffe, dricka m. fl. icke spirituösa drycker. Enligt reservanternes åsigt skulle samma inskränkning, som blifvit föreslagen i afseende å ölförsäljning, äfven erfordras för försäljningen af kokadt kaffe. Äfven med kändedom om att missbruk skett genom inblandning af spirituösa drycker i kaffet, vill jag hemställa om det kan vara klokt att försvåra, om icke snart sagdt omöjliggöra tillgången på en sådan vara som kaffe, hvilken numera kan anses vara en nödvändighetsdryck. Jag hemställer om bifall till Utskottets förslag.

Grefve Mörner, Oscar: Jag vill visserligen icke påstå, att förhållandet i någon mån varit bättre innan denna förordning utfärdades, än hvad det sedermera blifvit; jag tror tvärtom, att denna förordning varit nödvändig för att reglera förhållanden, som behöfva ordnas; men om verkningarne deraf icke i allo visat sig så, som man kunnat önska, så måtte väl uttalandet om detta hvarken vara något klander med afseende å förordningens innehåll eller någon förebräelse mot dem, som uppsatt densamma. Man önskar blott ett tillägg till förordningen i de hänseenden man anser behöfliga.

Här har blifvit yttradt af föregående talare, att förslaget icke kan anses såsom en inskränkning i näringsfriheten. Deri instämmer jag till alla delar. Såsom boende på landet har jag haft tillfälle att icke blott i min egen socken (den tillhör visserligen icke mig ensam, men man plägar ju använda detta uttryck om sin hemort), utan äfven i andra socknar erfarat förhållandet med dessa ölstugor. Om ölförsäljarne inskränkte sig till att försälja öl och kaffe, om de inskränkte sig till att endast hålla dörren öppen och sälja åt dem, som själfmant komma dit, så vore det icke något särdeles ondt med ölstugorna; men nu är förhållandet beklagligtvis icke alldeles så, utan för att få kunder, utlägga ölförsäljarne lockbeten, göra ölstugorna till plats för så kallade dansgillen, som icke på något vis bidraga till sedligheten, men tvärtom depravera allmänheten och göra mera skada än man merendels föreställer sig. Ett förbud torde dock vara omöjligt. Kan man då säga, att denna lilla inskränkning, som reservanternes förslag skulle medföra, skadar?

Det sades, att om kommunalstämmorna vore så radikala, att de ut-

färdade förbud mot *alla* sådana inrättningar, så kunde det möjligen hjälpa, men också endast det. Meningen är naturligtvis dock icke så, utan att tillstånd skulle meddelas endast åt ett mindre antal personer, och sådana, som vore verkligt *välfrejdade*, icke blott välfrejdade så till vida att i deras betyg det står, att de ega medborgerligt förtroende, utan åt dem som vore så beskaffade, att man trodde, att de verkligen förtjenade det förtroende man lemnade dem. Visar det sig, att kommunalnämnden misstagit sig i sitt omdöme om personerna, så är ju tillståndet gifvet blott för ett år.

Jag vill icke längre uppehålla Kammaren, men kan, i öfvertygelse om att förändringen åtminstone synes vara gagnelig och medföra fördelar (hvad effekten kan blifva kan man nu icke veta), icke underlåta att förena mig med dem som yrka bifall till den af Herr von Koch m. fl. afgifna reservationen.

Herr Widén: Utan tvifvel är näringsfriheten en vacker sak, som man bör bibehålla, så vidt möjligt är, men den kan missbrukas såsom all annan frihet, och det beklagliga är, att den, såsom här omnämmts, verkligen blifvit så mycket missbrukad. Denna frihet eller snarare missbruken af denna frihet ega likväl en icke ringa makt att undergräfvå kommunernas sedliga och ekonomiska välbefinnande. Jag vill blott erinra om hvad kommunerna få skörda af dessa missbruk med hänsyn till sin fattigvård med den fattigvårdslagstiftning vi nu hafva. Af den nya lag, som nu föreligger till antagande, torde förhållandet ej mycket komma att förändras. Sedan familjefadren förtärt sin dagspenning på ölkrogen, så får kommunen taga hand om barnen och ansvara för deras föda och uppfostran. Vid sådant förhållande finner jag för min del tillbörligt, att ett undantag från den allmänna näringsfriheten här göres, och att kommunerna få tillfälle att på förhand pröfvå de personer, som vilja bedriva en sådan rörelse. Det är visserligen godt att kommunen kan i vissa fall ega rätt att inställa den, men jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att detta icke är någon lätt sak att utföra, äfven om rörelsen bedrivs på det mest förderliga vis; ty sedan ett så beklagligt missförhållande inträffat, finnes det alltid en hel här af förderfvade personer bland ölkrogens kunder och vänner, som taga oskicket i försvar och som på allt sätt och vis anställa förföljelse mot den eller de personer, som vågat väcka fråga om eller åstadkommit inställelsen. Förmodligen är det också af sådan anledning, som kommunerna icke hittills begagnat sig af sin rätt att inställa försäljningen på sådana ölställen. Jag anser det derföre lika nödigt som billigt, att kommunerna få utöfvå det förmynderskap i detta hänseende, som innebäres i rättigheten att på förhand få pröfvå de personer, som skola bedriva ifrågavarande näringsrörelse, ty det är endast i personlighetens sedliga beskaffenhet och hans aktning för sedlighetens grundsatser, som någon garanti kan finnas derför, att denna rörelse icke missbrukas. Reservanterna hafva just derför med sitt förslag, som gifver kommunerna rätt att på förhand pröfvå personens sedliga halt, enligt min tanke, träffat en lycklig utväg att före-

komma de missbruk, som bedrifvas i ölstugorna, och jag instämmer derföre i deras förslag.

Herr von Koch: Jag ber Kammaren ursäktas, att jag ännu en gång uppträder, men det sker för att göra en syndabekännelse. Jag måste nemligen erkänna, att jag och mina socknebor icke begripit den nu gällande författningens mening. Det har sagts om den kommun, som jag tagit till exempel, efter som jag närmast kände till dess förhållanden, att i en sådan kommun, der man tillåter ölutskänkning till och med i dess egen sockenstuga, der kan man icke mycket vänta, om kommunen själf skulle få bestämma om ölutskänkningsrättigheter. Nu är förhållandet verkligen det, att i den ena sockenstugan fanns en person, som förut fått tillstånd att bo der tills vidare. Hon anmäler sig att få försälja öl, och hvarken jag eller någon annan trodde, att vi egde hindra henne derifrån. Jag har verkligen hotat henne med, att om hon icke upphörde med rörelsen, så skulle hennes rättighet att bo i sockenstugan upphöra. Vi ansågo oss visserligen kunna skilja henne från hennes bostad, men från att försälja öl trodde vi oss icke kunna hindra henne. Jag kan likväl nu förstå, att jag försyndat mig och i detta fall icke begripit hvad som varit rätt. Hon har aldrig begärt något tillstånd af kommunalstämman utan helt enkelt anmält sig, enligt författningen, och vi trodde att hon var i sin fulla rätt. Jag måste bekänna, att jag icke trott, att länsman och kommunalnämnd haft en sådan makt, att de kunna inställa en ölförsäljning utan att förebringa bevis att ordning passerat. Det är möjligt, att jag misstagit mig, efter den ärade ledamot af Kammaren, hvilken, såsom Konungens rådgifvare, kontratsignerat författningen, upplyst derom, men jag har icke förstått det förut.

För öfrigt har det sagts, att man icke visat att tillståndet i sedligt hänseende nu är sämre än det varit före författningens utfärdande. Det har jag icke påstått, utan jag tror tvärtom, att denna författning, som innehåller flera restriktioner, verkat ganska godt i de fall, der restriktionerna finnas såsom med afseende på försäljning af vin. Skilnaden är icke så fasligt stor emellan öl och vin, och när man, såsom en aktad talare, lägger så stor vikt uppå, att i denna författning blifvit sammanförda en mängd skiljda saker, deribland äfven dricka och the, hvilka jag beklagar, att de blifvit satta i samma kategori som öl, och hvilka man icke vill åtkomma, så skulle jag tro, att då äfven dessa andra drycker stå i författningen omnämnda, så vore det aldra bäst, att kommunalstämman finge bestämma äfven angående *dessa* och kunna vidtaga preventiva åtgärder. Jag kan dessutom icke antaga annat, än att kommunalstämman har så mycket förstånd, att den icke förnekar försäljning af dricka och kaffe, så vida det icke är fråga om ett illa noteradt kaffehus.

Man talar mycket om decentralisation, men man är mycket rädd för att tilldela kommuner några rättigheter, då man deremot pålägger dem en mängd besvär, såsom att inkomma med statistiska uppgifter. Endast skyldigheter utan motsvarande rättigheter, utan ens rättighet att värja sig mot en stygg osedlighet, som sedan endast förorsakar kommunerna förlust och besvär! Detta är min erfarenhet,

och om denna författning verkat godt, så vet jag likväl, att det fordras ännu flera restriktioner, än denna författning medgifver, för att den fullt skall motsvara sitt ändamål. Detta har icke heller blifvit bestridt beträffande andra punkter, der jag har den lyckan att hafva mina närvarande antagonisterna på min egen sida.

Herr Dickson: Likasom den föregående talaren börjar jag med att bedja om ursäkt för att jag åter tagit Kammarens uppmärksamhet i anspråk, men jag skall söka blifva litet kortare än han. Nästan alla talare, som yttrat sig mot Utskottets förslag, hafva yttrat, att de äro stora vänner af näringsfriheten, men jag fruktar, att de älska barnet så högt, att de taga lifvet af det med sina hårda omfamningar. Man bör akta sig för att vilja bota ett ondt med någonting, som är värre. De talare, som yttrat sig mot Utskottets förslag, hafva verkligen gifvit mig det bästa skäl till att försvara det samma, då de hafva sagt, att om kommunerna skulle erhålla rättighet att på förhand pröfva de personer, åt hvilka tillstånd lemnades, så skulle de icke lemna det åt andra, än åt dem, som voro ordentliga. Men i sådant fall skulle de personer, som icke få detta tillstånd sig beviljadt, blifva lönnkrögare och således kan jag icke annat finna, än att lönnkrögariet befordras genom reservanternas förslag. Då är det visserligen bättre, att ölförsäljarne, såsom nu är föreskrifvet, äro skyldige att uppsätta en skylt, så att man vet, hvar de hafva sitt tillhåll. I sådant fall blir det åtminstone lättare för en svag landtpolis att öfvervaka ordningen på de kända ölförsäljningsställena, än att annars öfvervaka alla okända lönnkrogar, som skulle uppstå.

Synnerlig vigt fäster jag slutligen vid de verkligen öfvertygande skäl, som af Herr Lagerstråle blifvit anförda, och jag ber att få ånyo upprepa, att om Kammarerna skulle godkänna reservanternas förslag, så skulle derigenom ett ondt, hvilket jag medgifver för närvarande existerar, blifva betydligt förvärradt.

Herr Nordenfelt: Jag vill inskränka mig till att anföra, att min erfarenhet vid allmänna arbeten gifvit vid handen, att ölstugorna äro ett slag af privilegierade lönnkrogar, som väsendtligen försvåra ordningens upprätthållande och som växa upp ånyo likasom svampar, så snart man lyckats utrota dem. Dessutom vill jag nämna, att dugtiga marketentare, som hafva vilja och förmåga att stänga sin dörr innan kunderna fått för mycket, äro särdeles nyttiga för ordningens upprätthållande.

Jag yrkar därför bifall till reservanternas förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad och Herr vice Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels af Herr von Koch, att Kammarerna måtte antaga det förslag, som af honom jemte Herrar von Hofsten och Frisk blifvit framställt uti den vid punkten fogade reservationen, gjordes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja och nej i blandning samt sedermera proposition på

antagande af Herr von Kochs förslag, då svaren likaledes utföllo med många så väl ja som nej; hvaruppå och sedan proposition å bifall till punkten förnyats samt med många både ja och nej besvarats, Herr vice Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den som bifaller 1:sta punkten i Första Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 1, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antager Kammaren det förslag, som Herr von Koch uti sin emot punkten afgifna reservation framställt.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—25;
Nej—37.

2:dra punkten.

Herr Berlin: De dryckesvaror, som i handeln med rätt eller orätt förekomma under benämningen vin, äro mycket olika till ursprung, beredningssätt och beståndsdelar; ty utom den jästa drufsaften, mer eller mindre uppblandad med ämnen tillsatta för kypringens skull, och den jästa bärsaften, som lemna våra inhemska bärviner, och hvilka båda slag väl äro de enda som rätteligen borde benämnas *vin*, hafva vi en mängd konstgjorda blandningar framställda dels för att bedraga allmänheten och dels för att eludera gällande författningar rörande försäljning af spirituosa. Det är just dessa sednare fabrikat, som mycket ofta försäljas på vinutskänkningsställen och der förekomma af den beskaffenhet, att de tydligen ej äro annat än maskeradt bränvin. Då så är, synes det vara nödigt, att något stadgande i lagen gjordes, om hvad som i dylikt fall bör anses såsom vin och icke vin, ty i brist på ett dylikt stadgande blifva, såsom hittills vid flera tillfällen skett, vederbörande myndigheter alldeles urständsatta att tillämpa lagens föreskrifter. Jag känner flera fall, då det vid undersökning af vin från utskänkningsställen blifvit till fullo ådagalagdt, att den dryck, som blifvit såsom vin försäld, varit icke allenast en konstprodukt, utan äfven haft en sprithalt, som varit betydligt större, än den hos våra vanliga viner, men att det oaktadt Kongl. Maj:ts Befallningshafvande icke kunnat bifalla vederbörande polismyndighets påstående om ansvar för dylik försäljning. En ofta förekommande blandning är färgadt bränvin, försatt med något socker och arom; och jag erinrar Kammarens ledamöter om den produkt af dylik art, som i ett af de södra land-

skapen försäljes under den betecknande benämningen: *Grand vin de liberté*, och hvilken hufvudsakligen består af färgadt bränvin. Till Lappmarkerna insmugglas ock bränvin, på anförda sätt färgadt och kryddadt, allt under förevändning att det är vin.

Ansvar för försäljning af konstgjordt vin hör till Strafflagen och icke till nu ifrågavarande författning; men det synes vara alldeles nödvändigt, att i densamma intages en bestämd föreskrift, efter hvilken man kan afgöra, om den vara, som försäljes, bör anses såsom vin eller icke, såvida icke gällande författningar om bränvins försäljning skola kringås. Denna föreskrift kan icke grundas på beståndsdelarnes beskaffenhet utan på sprithalten. Alla analyser på vins sprithalt, som jag haft tillfälle att se, hafva visat att de starkaste vinerna hålla 21 volum-procent absolut alkohol, hvilket procenttal vår tullstadga äfven upptager såsom en gräns för viners sprithalt. Den upptager äfven ett annat slags vin, hvars styrka skulle öfverskrida 21 procent, men jag lemnar derhän buruvida sådant verkliga förekommer, eller om, såsom jag tror, det är upptaget endast för att förhindra införandet af sprit under namn af vin. Jag vill emellertid icke föreslå någon viss alkoholhalt såsom gräns mellan vin och icke vin, men jag tror att reservanternas förslag skulle kunna tjena till hållpunkt för mitt påstående, och får därför anhålla om bifall till Herrar von Kochs och Frisks reservation.

Herr von Koch: Mot Utskottets förslag i denna punkt har jag reserverat mig i två delar, af hvilka den första endast innefattar, att en inskränkning i afseende på tiden för den beviljade försäljningsrätten äfven här måtte stadgas. Sedan nu Kammaren i föregående punkt beslutit, att tillstånd må beviljas på högst ett år för försäljning af dryckesvaror, som äro mycket mera oskyldiga än detta *Grand vin de liberté* och dylika blandningar, så kan jag ej föreställa mig annat än att konsekvensen af det förra beslutet nödvändigt fordrar att en inskränkning med afseende på tiden äfven i detta fall stadgas. Rörande den andra delen af min reservation har redan en aktad sakkunnig talare här yttrat sig, hvarföre jag ej vill besvara Kammaren med något vidare tal derom, utan inskränker mig att endast yrka bifall till min reservation.

Herr Stråle: Beträffande förslaget att tillstånd att försälja vin skulle beviljas endast för ett år i sender, åberopar jag min rörande en dylik inskränkning i förra punkten uttalade mening. I fråga åter om den alkoholhalt, som skulle bestämma en drycks egenskap af vin, förekommer det mig att, särdeles hvad buteljeradt vin angår, temligen stora om icke oöfvervinneliga svårigheter skulle på landsbygden möta utöfvandet af någon kontroll i detta hänseende. Jag ber ock att få fästa uppmärksamhet derpå, att föreskrifterna i gällande förordnings § 3, hvilka jag åberopade rörande förra punkten, väl äfven lära få gälla försäljning af vin, så att Konungens Befallningshafvande, om det finnes anledning att antaga missbruk, kan efter skedd erinran återtaga tillståndet. Någon så beskaffad anmälan om missbruk vid vinförsäljning har icke i Stockholms län under

den tid jag innehåft mitt nuvarande embete, inträffat mer än en eller två gånger. Att icke möjligen något missbruk i öfrigt egt rum vågar jag ej afgöra, men detta missbruk, om det förefallit, måtte åtminstone ej hafva varit af någon synnerligt svår beskaffenhet, efter anmälan derom, officiellt eller enskildt, icke ingått.

Jag tillstyrker bifall till Utskottets förslag.

Herr Berlin: Den siste ärade talaren har åberopat det skäl, som af Utskottets pluralitet blifvit uttaladt för dess afstyrkande af de ifrågasatta föreskrifterna, nemligen att det skulle blifva svårt, särdeles hvad buteljeradt vin angår, att utföra nödig kontroll. Jag får tillstå, att jag ej kan fatta betydelsen af detta skäl, så vida fråga ej vore att på förhand kontrollera allt vin, som försäljes på alla dessa ställen. Något sådant kan naturligtvis aldrig vara meningen, utan här är endast fråga om att i de fall, då det är ådagalagdt att sprithalten går öfver en viss punkt, afgöra om den försålda varan är vin eller icke; det torde då vara likgiltigt om varan är buteljerad eller ej. Utskottets skäl torde således icke hafva någon särdeles stor betydelse i närvarande fall.

Herr von Koch: Jag ber om ursäkt, att jag anhåller att få göra en förändring i mitt eget förslag. Jag skulle nemligen önska att få taga bort orden: "är försatt med eller", alldenstund min uppmärksamhet har blifvit fästad på att meningen derigenom kanske blir tydligare. Mitt förslag skulle alltså få följande lydelse:

att vin eller vätvara, som innehåller någon viss, af Kongl. Maj:t bestämd, högre (till exempel 21 eller 30) procent alkohol, icke är att hänföra till sådan, som, enligt denna författning, får till förtäring på stället försäljas.

Då jag erkänner den gjorda anmärkningens riktighet, anhåller jag om bifall till mitt förslag med denna förändring.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, yttrade Herr vice Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förvarande punkten, dels ock af Herrar von Koch och Berlin, att Kammaren för sin del måtte besluta, att uti den underdåniga skrifvelse, som i ämnet komme att aflätas, skulle uttalas såsom Riksdagens åsigt, dels att tillstånd till försäljning af vin icke må beviljas för obestämd tid, utan för högst ett år i sender, dels ock att vin eller vätvara, som innehåller någon viss, af Kongl. Maj:t bestämd högre (till exempel 21 eller 30) procent alkohol, icke är att hänföra till sådan, som, enligt denna författning, får till förtäring på stället försäljas.

Härefter framställde Herr vice Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på antagande af Herr von Kochs förslag, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

3:de punkten.

Bifölls.

4:de punkten.

Herr Caspersson: I de åsigter, som ligga till grund för Utskottets förslag i denna punkt, instämmer jag helt och hållet, men det är ett litet ord, som jag anser behöfva förtydligas. Utskottet föreslår nemligen, att tjänstgörande kronobetjent skulle ega att vid inträffande oordningar, "förbjuda och, om förhållandet sådant påkallar, inställa försäljningens fortsättande vid tillfället." Hvad som menas med att *förbjuda* försäljningens fortsättande, är mycket klart, men huru det skall tillgå att sedermera *inställa* är icke lika tydligt. Det är nemligen gifvet, att många åtgärder kunna vidtagas för detta sednare ändamål, man kan till exempel sätta försäljaren under bevakning, man kan läsa igen försäljningsstället och försegla dörren, man kan lägga beslag på varorna med mera dylikt, men jag fruktar, att ingen kronobetjent kan på ett så allmänt uttryck som "inställa" våga vidtaga dylika åtgärder. Han måste nemligen befara, att han, då det icke är uppgifvet hvilka åtgärder som få tillgripas, kan blottställa sig för ansvar, om han går tillväga på något af de angifna sätten. Jag skulle derföre önska, att man uttalade, huru långt han eger att gå för det ändamål som åsyftas. Jag är icke beredd att formulera något förslag i detta hänseende utan föreställer mig att det vore lämpligast att återförvisa utlåtandet i denna punkt till Utskottet, i afsigt att få inskjutet efter ordet "inställa" en närmare bestämmelse om de åtgärder, som kronobetjenten eger att för ändamålet vidtaga. I fall man bland dessa åtgärder föreskrifver äfven att försäljningsstället skall tillstängas, så kan dock utförandet häraf möta ganska stora svårigheter, för den händelse att den, som håller försäljningen, eger blott ett enda rum, ty, om detta tillslutes, måste personen antingen blifva utestängd från sitt rum eller ock inläst deri, hvilket förefaller mig något betänkligt. I sådant fall torde det ock blifva ganska svårt för en kronobetjent att veta huru han skall tolka det föreslagna, enligt min tanke otydliga, uttrycket.

Jag yrkar således återremiss af Utskottets betänkande i denna punkt.

Herr Stråle: Den sednaste ärade talarens anförande synes mig visa anledningen hvarföre man här begagnat ordet "*inställa*". Inställandet kan nemligen ske på två sätt, antingen genom att försäljningsstället tillslutes, eller derigenom att beslag lägges på varorna. Något tredje sätt torde icke vara lämpligt och det läser få bero af omständigheterna, hvilkendera af de nämnda utvägarne bör tillgripas. Jag ber tillika att få fästa den ärade talarens och Kammararens uppmärksamhet derpå, att Utskottet icke tilltrött sig att redigera förslag till förfatning i ämnet utan blott att antyda de förändringar man önskade. Bifalles Utskottets förslag föranleder beslutet en under-

dålig framställning till Kongl. Maj:t, hvarefter, i den mån förslaget gillas en förändrad författning redigeras och utfärdas. Jag tror således att man utan fara kan bifalla Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Lagerstråle: Lika med Herr Caspersson synes mig uttrycket "*inställa*" försäljningen vara väl mycket sväfvande för att vid tillämpningen blifva tydligt för dem, som skola handhafva här ifrågasvarande befattningar. Jag tviflar ock på att man kan utsträcka detta ords betydelse så långt, att det kan tolkas såsom berättigande för kronobetjent att lägga beslag på varorna. För öfrigt har jag intet att anmärka mot syftemålet i den föreslagna förändringen och tror tillika, att alla svårigheter vore afhjelpa blott genom utbytande af ordet "*inställa*" mot "*förhindra*," hvilket jag anser närmare uttrycka den mening, som ligger i förslaget.

Herr von Koch: Jag har för min del alldeles intet emot att utbyta ordet "*inställa*" mot "*förhindra*," på sätt Herr Lagerstråle nu föreslagit, och vill derföre ändra mitt yrkande om bifall till Utskottets förslag i öfverensstämmelse dermed.

Herr Stråle: Icke heller jag har något emot detta utbyte af ord, utan tillstyrker bifall till Utskottets förslag med nämnda förändring.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad och Herr vice Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten med utbyte af ordet "*inställa*" emot ordet "*förhindra*" och dels återremiss af punkten; framställdes proposition på bifall till förstberörde yrkande och besvarades med ja.

5:te—8:de punkterna.

Bifollos.

9:de punkten.

Herr von Koch: I denna punkt hafva jemte mig tvenne ledamöter af Utskottet reserverat sig och dessutom äfven Friherre Raab, hvilka utgjorde majoriteten vid de preliminära öfverläggningarne. Vi hafva nämligen ansett nödigt att, när denna författning öfverses, äfven se till, att den kommer i behörig harmoni med den gällande bränvinsutskänkningslagen, ty i annat fall kunde det hända, att den förra får strängare stadganden än den sednare, hvilket väl ej vore lämpligt. Å andra sidan hafva vi ock trott, att vissa stadganden i bränvinsutskänkningsförordningen borde inflyta här, hvarföre vi förordat oss om det i reservationen framställda förslag, så lydande: "*att vid omarbetning af nu ifrågasvarande författning jemväl må tillses, om och i hvilken mån hvad nu gällande förordning angående försäljning af bränvin m. m. innehåller i 5 § angående den, som idkar annan handel. i 6 § angående utskänkares frejd m. m., i 22 § an-*

gående anmälan om erhållet tillstånd hos vederbörande magistrat eller kronobetjent, äfvensom uti 48, 49 och 50 §§ i afseende å ansvar för öfverträdelse af författningen, bör äfven i afseende å försäljning af *icke* spirituösa drycker stadgas.“

Hvad som i synnerhet föranledt mig och de med mig liktänkande att i denna punkt skilja oss från den af Utskottets öfriga ledamöter hyllade mening var att vid den gemensamma öfverläggning, som vi under hand hade med Andra Kammarens ledamöter, vår uppmärksamhet fästades på en sak, som vi väl visste vara föremål för många missbruk. Det är nemligen landthandeln, hvilken jag visserligen anser i allmänhet nyttig, men just derfore att jag bidragit till dess införande och det således i viss mån ligger mig till last, om några olägenheter deraf uppkomma, anser jag mig skyldig att försöka i möjligaste måtto förekomma de missbruk, som deraf föranledas, bland hvilka må räknas, att rusgifvande drycker i förening med denna handel utskänkas. Detta är ett så allmänt öfverklagadt förhållande, att jag vill hoppas, att ett förslag till dess afhjelpande skall vinna eko åtminstone hos dem, som äro bekanta med tillståndet på landsbygden. Jag ber dock att få erinra, att rörande dessa missbruk har jag icke hemtat min erfarenhet från Blekinge, der vi annars hafva många missbruk, utan från de provinser, der städerna icke ligga så tätt, der polisen är ringa, och der således frestelserna att försälja spirituosa äro stora. I denna punkt liksom i utlåtandet i sin helhet hafva vi icke begärt mer än, att Kongl. Maj:t måtte tillse, huruvida det ej vore skäl att vid försäljningen af vin och andra icke spirituösa drycker liknande inskränkningar gjordes som vid försäljning af bränvin, och i fall Kongl. Maj:t täckes häröfver höra vederbörande, så får han nog veta, hvar skon klämmer och kan derpå vidtaga de förändringar, hvartill han finner skäligen anledning.

Herr Stråle: För mig och de med mig liktänkande har det synts, som om de bestämmelser, hvilka blifvit föreslagna i de föregående punkterna af betänkandet, skulle vara tillräckliga att förekomma missbruk vid utöfvandet af ifrågavarande näring. Jag får derfore afstyrka ytterligare tillägg och vågar anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Asplund: Jag ämnar ej i allmänhet motsätta mig det förslag, som af reservanterna blifvit i denna punkt framställt, men jag ber att få påpeka, att det åtminstone i en del synes vara så öfverflödigt att Kammarerna icke borde bifalla detsamma. Reservationen går nemligen bland annat derpå ut, att vid utarbetandet af en ny författning i ämnet måtte tillses, "om och i hvilken mån hvad nu gällande förordning angående försäljning af bränvin m. m. innehåller — — — —, i 22 § angående anmälan om erhållet tillstånd hos vederbörande magistrat eller kronobetjent — — — — bör äfven i afseende å försäljning af *icke* spirituösa drycker stadgas.“ Den ifrågavarande förordningen innehåller nu i 22 §: "Innan minuthandel med eller utskänkning af bränvin företages af den, som till sådan försäljning rättighet undfått, vare han pligtig att i stad hos magi-

straten och å landet hos kronobetjeningen anmäla å hvilket ställe han försäljningen idka vill.“ Härvid ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att enligt den gällande förordningen för försäljning af icke spirituösa drycker, äfven sådan den kommer att lyda efter de ändringar, hvarom Kammaren ämnar göra framställning hos Kongl. Maj:t, skall den person, som ingifver ansökan om att få dylik rättighet, äfven uppgifva stället, hvarest han ämnar idka sin rörelse, hvarföre det torde vara öfverflödigt, att en förnyad anmälan om stället sker, emedan genom den första anmälan detta bör anses vara tillräckligt bekant för de myndigheter, som skola vaka öfver ordningen derstädes. Jag vill emellertid icke begära proposition på ett i öfverensstämmelse med denna min anmärkning förändradt förslag, utan anser det tillräckligt att endast fästa uppmärksamheten på det anmärkta förhållandet.

Herr von Koch: Jag vill blott säga, att det förekommit oss, som, under förutsättning att våra föregående förslag blefve antagna, en förändring äfven härvidlag vore af nöden. Enligt vårt förslag skall nemligen tillstånd till försäljning sökas och erhållas hos kommunalstämma, då förut endast behöfdes anmälan hos kronobetjent och kommunalnämnd, och på grund af dessa förändrade föreskrifter hafva vi trott, att anmälan om stället hos kronobetjent äfven vore behöflig. Saken är emellertid nu ej af någon vikt, ty genom den utredning, som kommer att ske hos Kongl. Maj:t, blir säkerligen ådagalagdt, huruvida en sådan föreskrift behöfves eller icke. Likväl torde det ej skada att det står der, hufvudsaken gäller i alla händelser landthandeln, och för öfrigt, att författningen blir redigerad så, att den står i harmoni med bränvinsförordningens strängare bestämmelser.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och Herr vice Talmanen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels af herr von Koch, att Kammaren måtte antaga det förslag, som han i sin emot punkten afgifna reservation framställt; gjordes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på antagandet af herr von Kochs förslag, då svaren utföllö med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

10:de punkten.

Bifölls.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Bevillnings-Utskottets den 3 dennes bordlagda Memorial N:o 4, i anled-

ning af återremiss i vissa delar af Utskottets Betänkande N:o 2, angående allmänna bevillningen.

Kammaren åtskiljdes kl. 9 e. m.

In fidem

O. Brakel.

Lördagen den 8 April 1871.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

I anseende till Herr Grefven och Talmannens frånvaro fördes ordet af Herr vice Talmannen.

Justerades fyra protokollsutdrag för den 5 dennes och protokollet för den 29 sistlidne Mars.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets den 3 och 5 dennes bordlagda Memorial N:o 4, i anledning af återremiss i vissa delar af Utskottets Betänkande N:o 2, angående allmänna bevillningen.

Grefve Mörner, Carl Göran: Det vill synas mig som om vid detta tillfälle Bevillnings-Utskottet sträckt sitt syftemål att distinkuera väl långt, då Utskottet funnit sig förhindradt att handlägga den ifrågavarande återremissen. Utskottet säger, att de af Andra Kammaren beslutade förändringarne i Bevillningsstadgan endast beröra frågan om den *ort*, der bevillning bör påföras, och således icke kunna anses medföra förändring i grunderna för någon bevillning, sättet för deras tillämpning eller bevillningens fördelning till utgörande. Det är mycket svårt att finna, hvar den rätta gränsen är för hvad som skall hänföras under den rubrik af bevillningsfrågan,